

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Diplomová práce

K některým otázkám trampingu v perspektivě sociologie

Some sociological aspects of the tramping movement

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jana Duffková, CSc.

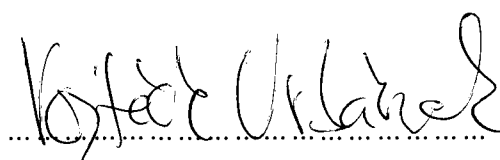
2009

Vojtěch Urbánek

Poděkování:

**Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Janě Duffkové, CSc. za odbornou pomoc,
Michalovi Juppovi Konečnému za rozhovor a svým rodičům za podporu při studiích.**

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů .

A handwritten signature in black ink, reading "Vojtěch Uhlířek", written over a horizontal dotted line.

Podpis autora práce

OBSAH:

1. Úvod	4
2. Tramping – definice	6
3. Historické souvislosti trampingu - stručné dějiny	9
3. 1. Počátky – hlavní inspirační zdroje	9
3. 2. Vliv médií na formování rané podoby trampingu	11
3. 3. Vnější podmínky	12
3. 4. Masové rozšíření	13
3. 5. Tramping vs. stát a politická scéna.....	14
3. 6. II. světová válka	16
3. 7. Tramping 1945 – pol. 60. let	17
3. 8. 2. pol. 60. let - 1989	19
3. 9. Tramping po roce 1989	20
4. Tramping jako subkultura	22
4. 1. Vymezení subkultury	22
4. 2. Obecné subkulturní charakteristiky trampingu	25
4. 2. 1. Vznik	25
4. 2. 2. Móda.....	25
4. 2. 3. Hodnoty	28
4. 2. 4. Slang a některé rituály	30
4. 2. 5. Hudba	34
4. 2. 6. Tramping vs. většinová společnost.....	37
4. 2. 7. Sport	39
4. 2. 8. Generační kultura	41
4. 3. Shrnutí	43
5. Tramping a druhé bydlení	45
5. 1. Druhé bydlení	45
5. 2. Historie druhého bydlení na území České republiky	46
5. 3. Tramping a jeho vliv na vývoj druhého bydlení	47
5. 4. Tramping a rozvoj železnice	56
5. 5. Trampské objekty druhého bydlení v letech 1919 – 1939	58
5. 6. Trampské osady v období 1945 – 1968.....	61
5. 7. Období let 1969 – 1989	63
5. 8. “Téměř konec světa“	67
5. 9. Tramping vs. chatařství	70
5. 10. Období let 1989 – 2009	73
6. Tramping a koncept nomádství Michela Maffesoliho.....	78
6. 1. O nomádství	78
6. 2. Tramping jako nomádství.....	84
7. Michal Jupp Konečný o trampingu	93
8. Závěr.....	105
9. Summary	107
Bibliografie, zdroje:	108
Obrazová příloha.....	115

1. Úvod

Předkládaná teoretická práce je pokusem o zachycení a bližší analýzu některých problémů, které se s fenoménem trampingu bezprostředně pojí. Ačkoliv je tramping významnou součástí dějin Československa i České republiky, jeho reflexe, snad díky celkové mnohoznačnosti a obtížné uchopitelnosti hnutí, není v odborné literatuře příliš frekventovaná. Téma je částečně zpracováno především v oborech historie, sociální geografie a muzikologie, avšak i tyto příspěvky jsou spíše dílčí povahy.

Sociologie, jako multidisciplinární a multiparadigmatická věda tak představuje takovou disciplínu, která může k hlubšímu poznání trampingu přispět celostním pohledem. Potřeba určitého syntetizujícího přístupu je v tomto případě skutečně nezbytná, vzhledem k faktu, že tramping se ve svém záběru dotýká mnoha oblastí sociálního života, například hudby, sportu, druhého bydlení, výtvarného umění a literatury. Míra jeho vlivu a způsob projevu se sice proměňovaly v závislosti na socioekonomických podmínkách jednotlivých období, kterými tramping procházel, avšak již od počátků vzniku hnutí lze při bližším rozboru identifikovat některé faktory, kterými přispělo k formování současné podoby české společnosti. Na tramping je tedy nutné pohlížet jako na jev s velmi širokým polem působnosti a pestrou paletou projevů. Chápání trampingu není jednoznačné ani v rámci aktérů, kteří ho svojí činností utvářejí, což jasně indikuje značně individuální přístup jednotlivců, který ústí v mnohosti interpretací fenoménu.

Obecně lze říci, že tramping představuje formu sdružování, která má výrazný dopad na konstrukci identity člověka a na jeho způsob vnímání okolí. Může se také stát prostředkem realizace mnohočetnosti osobnosti a obohacovat tak strukturu žitého světa. Nalézáme v něm jeden ze socializačních činitelů, který se podstatným způsobem vepisuje do charakteru participujících.

Při vši variabilitě přístupů k trampingu lze však identifikovat významný spojující článěk všech možných výkladů jevu. Touto konstantou zůstává realizace trampingu především v rámci volnočasových aktivit. Tramping, obzvláště ve svých počátcích, představoval alternativní přístup k trávení volného času, jeho kvalitativní inovaci. Forma i obsah se samozřejmě proměňovaly s dobou, to však nic nemění na faktu, že jako celek tramping ve všech svých

fázích vývoje ve větší, či menší míře zahrnoval realizaci kulturních, sportovních, sociálních, vzdělávacích, veřejných, rekreačních a cestovatelských i hobby a manuálních aktivit, tedy činností, které jsou volně chápány jako nejčastější volnočasové aktivity.¹ Pod pojem tramping lze tedy zařadit široké spektrum činností, spadajících do sféry volného času, který je jednou z podstatných dimenzí životního stylu člověka. Na základě tohoto zúžení lze tramping analyzovat z pohledu sociologie životního stylu, avšak díky svému komplexnímu charakteru spadá i do zájmu užších oborových disciplín, jako jsou sociologie lidských sídel, sociologie sportu, sociologie subkultur sociologie hudby a sociologie literatury.

Cílem této práce je reflexe vybraných dílčích projevů trampingu na území České republiky se zřetelem k historickému vývoji, jako jedné z určujících formativních složek jeho podoby. Zaměřuji se především na obecné zařazení trampingu do historických souvislostí, chápání trampingu jako subkultury, propojení trampingu a druhého bydlení a vztahům trampingu ke konceptu nomádství M. Maffesoliho, který může napomoci osvětlení některých motivů jeho vzniku. Velmi důležitou součástí textu je i záznam řízeného rozhovoru s jednou z nejvýraznějších postav tramského hnutí M.J. Konečným, který vhodně doplňuje zmiňované kapitoly. Výběrem jednotlivých oblastí jsem se pokusil postihnout a vysvětlit nejvýraznější aspekty trampingu, jako jevu, který výrazně zasáhl do formování podoby soudobé české společnosti. Práce si neklade za cíl vyčerpávající popis problému, může však posloužit jako sociologický úvod do tématu a příspěvek k zaplnění mezery, která v odborné reflexi trampingu ještě stále existuje.

¹ Duffková, J., Urban, L., Dubský, J. 2008 : *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Aleš Čeněk, str. 156 - 157

2. Tramping – definice

V dostupných pramenech, zabývajících se problematikou trampingu lze najít několik definicí, či pokusů o stručnější popis tohoto jevu. Například:

„Tramp (trempe) angl. tulák, bezcílný cestovatel pěšky. V nejnovější době název pro výletníky, pěstující pravidelný weekend a táboření v přírodě, na rozdíl od skautů (srov. skauting) velmi volného rázu. Podle vzoru am. si i evr. t-ové osvojili různé zvyky a způsoby : zpěv kolem táborového ohně, chaty k občasnému pobytu, někde i organizaci tábora v osadu s šerifem (v. sheriff) v čele atd. Výstřelky t-ského hnutí se potírají dohledem v lesích a na březích řek, prováděných zem. četnictvem n. soukr. lesním zřízenectvem. Čes. t-ské hnutí si vytvořilo i zvl. argot, často groteskní (paďouři, fešule, potlach, táborák atd.) a vyd. i vl. časopisy. B.L. Masarykův slovník naučný. Dfl. 7. Praha 1933.“²

Výše uvedená charakteristika je ovlivněna dobou svého vzniku, zvláště pak tehdejšími kontroverzním přístupem státního aparátu, o kterém ještě bude řeč později. Na tomto místě je vhodné poznamenat, že tramping je hnutí, které procházelo a do dnešních dnů stále prochází kontinuálním vývojem, jehož průběh je formován charakterem jednotlivých časových úseků, období, odlišných například z hlediska politicko - ekonomického systému a jeho působení, stupně technologického vývoje, industrializace atd. Kontext trampingu, význam a definování pro jednotlivé aktéry, kteří se podíleli na jeho formování, se tedy může do jisté míry lišit v závislosti na historických podmínkách. Pro každou generaci trampů i člověka, který by projevil zájem se s tímto hnutím blíže seznámit, tak může tramping představovat něco jiného. Přes tuto skutečnost lze nalézt několik základních charakteristik, které vystihují trampské hnutí od jeho počátků. Citovaná definice uvádí některé z nich.

Tramping je neoddělitelně spojen s pobytem v přírodě, ke kterému se váže mnoho dalších činností. Důležitý rámec – přírodní prostředí - nadále zůstává hlavní oblastí působnosti trampských aktivit, a to i přesto, že k vzájemné interakci mezi městským, industrializovaným prostředím a přírodními lokalitami, v nichž se odehrává značná část trampských dějin, docházelo vždy.

²Citováno podle: Waic, M., Kössl, J. 1992 : *Český tramping 1918 – 1945. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 3*

Jedna z klíčových postav československého meziválečného trampingu – Bob Hurikán (vl. jm. Josef Peterka) popisuje ve svých *Dějínách trampingu* podstatu tohoto hnutí na celých dvou stranách knihy, z čehož jasně vyplývá, že uchopení problematiky není zcela jednoznačné. Vyberme proto klíčové momenty trampingu podané tak, jak je napsal jeden z nejpovolanějších:

„Proč ti lidé trampují? Proč trampujeme? Abychom unavené tělo i mysl po celotýdenní práci osvěžili jinými myšlenkami, jež nemají nic společného s všednostmi života; abychom odchodem do přírody unikli jedům velkoměsta; abychom přirozeným a nenuceným pohybem ve zdravém ovzduší se opět připravili ke svým životním úkolům. (...) Tramping klade hlavní důraz na znalosti primitivismu indiánské romantiky; na znalosti přírody a všech věcí s ní souvisejících, jako je táboření, samostatnost, družnost, sebekázeň a opravdové kamarádství; neboť tyto napohled prosté věci dávají základy povaze jednotlivce v dalším jeho konání. (...) Tramping vytvořila doba. (...) Tramping je průpravnou školou k vytvoření silných, ušlechtilých charakterů. To je ona podstata!“³

Primitivismem zde Hurikán pochopitelně nemyslí pejorativní stránku termínu, která by mohla čtenáři vytanout na mysli, ale návrat k sobě samému, k vlastnímu já, objevení podstaty sebe samého, cestu ke kořenům. Všimněme si několika důležitých momentů : tramping je spojován s volným časem, konceptem úniku z jednoho prostředí do druhého, již zmiňovanou přírodou a se socializací jedince. Hurikánovi se zde podařilo vyzvednout další z podstatných bodů, které je nutné hned od samého začátku s trampinem spojit.

Obecné a nejzákladnější zařazení trampingu do sociálního kontextu se může na jednu stranu zdát poměrně jednoznačné – jedná se o způsob trávení volného času. Pokud se však tímto jevem zabýváme hlouběji, začneme rozkrývat neobyčejnou šíři jeho vlivu i na ostatní oblasti mimo rekreační chování obyvatelstva (i když zde se jedná o oblast bezesporu nejvýznamější). Bez potřebné výbavy znalostí historických a společenských souvislostí této rozmanitě strukturované volnočasové aktivity, která se podílí na utváření životního stylu participujících, je velmi obtížné představit si skutečný dopad trampingu na českou společnost. Informovanější optikou pak v trampingu objevíme zajímavý socializační element, subkulturu která se, obzvláště ve svých počátečních stadiích, vyvíjela nezávisle na vlivu jakýchkoli organizačních struktur, vyrůstala z interakcí jedinců, malých skupin a její šíření bylo zprostředkováno různými informačními kanály. Tento jev, jak uvádí Hurikán, vytvořila doba. Doba, ve které lidé v

³Hurikán, B. 1990 : *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář, str. 10 -11

tramském hnutí, které sami formovali, našli, nebo doufali, že naleznou hodnoty, které byly pravděpodobně v jiných formách těžko dostupné, nebo nedostupné.

Tramping ve výše vymezené podobě je záležitostí především tehdejšího Československa, obzvláště potom Českých zemí. Jedná se tedy o svého druhu unikum. Tramské osady, speciální typ rekreačního osídlení, o němž bude řeč později, sice vznikaly i v zahraničí, avšak i tam byly produktem snažení československých trampů.

3. Historické souvislosti trampingu - stručné dějiny

Následující kapitola stručně pokrývá historii trampingu na území České republiky (Československa). Text se zaměřuje především na klíčové momenty, které byly pro hnutí nějakým způsobem přelomové a výraznějším způsobem ho formovaly. Aspekty, které se s trampinkem a jeho historií sice pojí, ale v této kapitole nejsou rozebírány, budou předmětem dalších částí této práce. Ty se potom podrobněji zabírají dílčími jevy, kterých byl tramping nositelem a které měly nezřídka dalekosáhlý dopad na život velké části populace.

3. 1. Počátky – hlavní inspirační zdroje

Tramping jako takový se na území tehdejšího Československa objevuje bezprostředně po I. světové válce. V tuto dobu prameny registrují mládež, převážně chlapeckou – dívky se zapojily až později - která opouští v sobotu odpoledne hlučné město a tráví svůj volný čas tábořením, lokalizovaným především do údolí řek v okolí Prahy. Nejvytíženějšími v tomto ohledu tak byly řeky Vltava, Sázava a Berounka. Jedná se o tzv. divoké skauty, první průkopníky hnutí, o jehož budoucím rozsahu zřejmě ještě neměli ani tušení. Dalšími předchůdci klasického prvorepublikového trampingu byly skupinky zběhů z první světové války – tzv. zelené kádry, které se v lesích ukrývaly spíše z nutnosti.

Abychom byli schopni tramping pochopit, je zapotřebí zmínit činitele, které mu předcházely. Tato převážně volnočasová aktivita navazovala a čerpala inspiraci především z několika nejdůležitějších zdrojů, které jsou spjaté se životem v přírodě, otužováním člověka a formováním jeho povahy.

Prvním z nich je organizace Woodcraft Indians, založená roku 1902 Ernestem Thompsonem Setonem. Tento přírodovědec, spisovatel, malíř a propagátor návratu člověka k přírodnímu způsobu života, který značnou část svého dětství prožil v kanadských lesích, byl u zrodu hnutí, jež čerpalo inspiraci z indiánské kultury. Seton ve své tvorbě poutavě zpracovával tematiku života v přírodě, literární projev pak kombinoval se svým kreslířským umem. Literatura byla tak hned od počátků významným faktorem, který pro novou myšlenku získal nemálo příznivců. Ze Setonova pera pochází například kniha (do níž z velké části projektoval svoje vlastní zkušenosti z mládí) *Two Little Savages* (Dva divoši), jejíž text v sobě obsahuje

téměř celou koncepci a hlavní rysy zálesáckého života, potažmo trampingu, který v době jejího prvního vydání (v roce 1904), ještě ani neexistoval. V románu se objevují motivy lásky k přírodě, kamarádství, indiánský způsobu života, koncept lesní moudrosti, obřad posvátného ohně, lukostřelba a kupříkladu stavba chaty a obtíže s ní spojené. „*Vnitřek chaty byl jen málo přes půldruhého metru vysoký, dva metry dlouhý a dva metry široký – chata byla špinavá a nepohodlná, ale Yan byl šťastný, že ji má.*“⁴ O několik desetiletí později vznikaly podobné chaty takřka na celém území dnešní České republiky.

V roce 1906 se Seton setkává se Sirem Robertem Badenem-Powellem, kterého myšlenka woodcraftu zaujala natolik, že později vytvořil vlastní modifikaci hnutí – scouting. Generál Powell ve své “verzi” obohatil woodcraft o zkušenosti ze své koloniální praxe. Dal tak vzniknout jedinečnému konceptu, jenž si rychle získával oblibu mladých chlapců, které lákala vidina dobrodružství a objevování. Kolonialismus evropských mocností a jeho vnímání tak ovlivnily budoucí volnočasové aktivity (především mládeže) značným způsobem. „*Dobrodruh, průzkumník, pionýr – průkopník, zlatokop atd. byla v lidovém povědomí dominantní povolání, spojená s koloniemi. Historie kolonií byla přerušována zlatými horečkami, parcelováním půdy, objevy a dobýváním. Tyto aktivity daly vzniknout výrazné poptávce po nových technologiích, spojených s životem v provizoriu a v dočasně obývaných územích a tato poptávka dala vzniknout poněkud paradoxní volnočasové estetice, které se začalo říkat 'camping'.*“⁵

„*Zpočátku camping zahrnoval do velké míry organizovanou 'táborovou/campingovou' činnost, sporty, zpěv okolo ohně, společnou přípravu jídla, učení se řemeslným dovednostem. Tento jev dal také vzniknout formě vylepšení volného času mládeže, která mohla být odůvodněna jako výcvik v dovednostech a zkušenostech příslušejících koloniálním/vojenským státům : Scouting a Guiding (scouting pro děvčata), Brownies (podobně jako předcházející – pro mladší dívky), Cubs (také Cub Scout – pro malé chlapce) a hnutí Woodcraft.*“⁶

V roce 1911 se se scoutingem seznámil středoškolský profesor A.B.Svojsík, který se vrátil do vlasti nadšen touto myšlenkou. Baden – Powellův model organizace upravil a dal tak vzniknout její české modifikaci, kterou nazývá Junák. Obecně se dá říci, že pravidla, jimiž se Junák řídil nebyla založena v takové míře na vojenské bázi, rovněž v otázce náboženského vyznání členů byla benevolentnější. Již v roce 1912 vydává sborník *Základy junáctví*, roku 1914

⁴Seton, E.T. 1990 : *Dva divoši*. Praha: Albatros, str. 33

⁵Franklin, A. 2003 : *Tourism : An Introduction*. London: SAGE Publications, str. 42

⁶tamtéž, str. 42

zakládá spolek Junák – český skaut. Nová organizace si rychle získává příznivce a stává se tak největší skautskou organizací po první světové válce u nás. Kromě Junáka existovaly na tehdejší území Československa ještě další skautské organizace, často spojené s politickými stranami.

Vliv skautingu, hnutí woodcraft a Junáka na pozdější rozvoj českého trampingu je zcela zásadní. Z řad skautů vyšel například i Bob Hurikán, jedna z nejvlivnějších postav meziválečného trampského hnutí a mnozí další, kterým nevyhovovala disciplína a dodržování pravidel, které výše uvedené organizace po svých členech požadovaly. Ve skautu se naučili přístupu k přírodě a získali první zkušenosti, které později zúročili mimo organizaci. Stávalo se tak, že někteří skauti navštívili přírodní lokalitu, do které se o rok později vrací jako trampové – tedy již pouze s vybranými kamarády, bez vedoucího a s možností rozhodovat se čistě sám za sebe. Pro označení těchto odpadlíků se pak vžil pojem “divocí skauti”. *„Jádro osadníků tvoří staří skauti, kteří jako většina starých trampů zběhli k divokému životu.“*⁷

Další z faktorů, které se podílely na tvaru českého trampingu již v jeho počátcích bylo působení organizace YMCA, jejíž americké představitele pozval roku 1919 do Československa Tomáš Garrigue Masaryk. Její osvětové aktivity měly podíl na šíření povědomí o USA, které hrají v trampském hnutí (ještě spolu s Kanadou) jednu z klíčových rolí.

3. 2. Vliv médií na formování rané podoby trampingu

Zcela zásadním momentem při konstituování trampingu v naší zemi je průnik americké kultury na československou scénu. Prostřednictvím dobrodružné literatury a filmu se mládež seznamuje s divokým a nespoutaným životem amerických pistolníků, s širými prériemi, indiány, saloony, kovbojskou módou a dalšími symboly. Právě tyto symboly byly postupem času a v posloupnosti, která je sledovatelná v rámci módních vln, inkorporovány do prostředí středoevropského Československa způsobem, který pravděpodobně nikde jinde na světě nemá obdoby.

Po první světové válce výrazně vzrostla obliba dobrodružné literatury, která se na trhu objevovala v různých kvalitativních úrovních. Mezi díla, která patřila k nejvlivnějším a k jejichž předčítání docházelo i při trampských ohních lze bezpochyby řadit tituly od Karla Maye,

⁷ Hurikán, B. 1990 : *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář, str. 137

E.T.Setona, Jacka Londona a Jamese Fenimora Coopera. Zvláštní postavení v této konstelaci autorů zaujímá Jack London, jenž se stal mezi trampy jedním z nejčtenějších. Na počátku dvacátých let 20. stol vycházelo každým rokem přes dvacet Londonových titulů, z nichž stojí za zmínku především román *Cesta*, popisující život amerických trampů. Byla to nejspíše právě tato kniha, ze které čeští romantici a příznivci života v přírodě převzali označení trampové.

Dvacátá léta znamenala v Československu boom kinematografie. Od roku 1919 se v nabídce biografů objevují také westerny, filmy s indiánskou a kovbojskou tematikou. Rychle si získávají oblibu mládeže, podněcují její fantazii a inspirují způsobem, který v předešlých dobách nemá srovnání. Vliv filmu se samozřejmě nejrychleji a nejvýrazněji projevuje v Praze, odkud se pak šíří do dalších měst. V létě roku 1919 uvádí kino Lucerna do svého programu americký dobrodružný seriál *Červené eso*, který se na duších budoucích trampů podepsal vskutku nesmazatelně. Kovbojky se staly žádaným zbožím. V důsledku diskuse nad zhoubným vlivem filmu a některých scén v něm bylo později promítání vybraných kovbojek zakázáno a například z *Červeného esa* byly vystříhány určité “akční” scény obsahující násilí. Kontroverze a pohoršené reakce pedagogů však zřejmě pouze přiživily touhu po dalších filmových dobrodružstvích.

3. 3. Vnější podmínky

Príslušníci trampského hnutí této doby vychází z valné části z nižších sociálních vrstev. Filmová produkce, již bylo ovlivněno byla součástí na zisk orientované výroby, určené širokým masám, jejíž umělecké a kulturní hodnoty byly často diskutabilní. Mládež si však mohla konzumaci těchto produktů dovolit a vzhledem k tomu, že okolí Prahy nabízelo množství lokací, které se daly s romantikou a dobrodružstvím bezprostředně spojit, stala se tato zábava dostupná i méně majetnějším. Vybavení do přírody také nepředstavovalo položku, která by výrazně zatěžovala rozpočet. Trampové nakupují v armádních výprodejích, jejichž sortiment byl po I. světové válce dostatečně široký.

Začtkem dvacátých let tak dochází vlivem těchto kulturních a sociálních faktorů k masové nápodobě, jejímž důsledkem je víkendová kolonizace území, přiléhajících ku Praze. Trampové volí lokace, evokující filmovou romantiku. Skály, řeky, výrazné přírodní útvary a další krajinné prvky přitahují jejich pozornost. K dispozici je prozatím jediný den pracovního volna – neděle - a tak mnoho míst nebylo od hlavního města příliš vzdálených. Často navštěvovaná je oblast Prokopského údolí, Dobřichovic, Dolních Mokropes, Řevnic, Lhotky, Károva, další expanze

trampingu je pak vedena po osách největších řek v okolí Prahy : Vltavy, Sázavy, Berounky a jejich povodí. Trampové v těchto místech zakládají svá tábořiště a objevují nový typ rekreačních území, která takto vytyčená poslouží i dalším generacím trampů.

První trampové táboří v přírodě pod širým nebem, nebo ve stanech. Na oblíbená místa se později vrací a staví si zde nejprve různé úkryty před nepřízní počasí, později, kolem roku 1923 se rozmáhají dřevěné chaty, jejichž podoba je ovlivněna filmem, literaturou a charakterem dostupného stavebního materiálu. Oblíbené místo a periodicita jeho návštěv pak dávají vzniknout tramským osadám. Prameny zmiňují jako první osadu Ztracenou naději, které vznikla roku 1919 při tzv. svatojánských proudech na Vltavě. Právě tato osada se stala vzorem pro mnoho dalších a z ní vycházející vlivy se spolupodílely na formování podoby tramského života a "bydlení". „Roku 1924 byla Ztracená naděje za četnické asistence nucena se vystěhovat, ale podařilo se získat od Štěchovického starosty Sakaře pozemek, na němž stojí dnešní Ztracená naděje.“⁸ píše roku 1940 Bob Hurikán. Původní osada Ztracená naděje nakonec zaniká v důsledku výstavby Štěchovické přehrad, která exponované území ukryla pod vodní hladinou.

3. 4. Masové rozšíření

„Koncem dvacátých let přerostl tramping v masové hnutí. Po vypuknutí hospodářské krize v roce 1929 mnozí nezaměstnaní trampové žili v osadním kempu většinu roku.“⁹ Do této doby je tramping stále z velké části aktivitou, provouzanou především mládeží z chudších poměrů, avšak právě na přelomu dvacátých a třicátých let se s rozšiřujícím počtem příznivců mění v módu a trampují i příslušníci středních a vyšších společenských vrstev. V roce 1929 tak můžeme najít ve zprávě četnické stanice Davle v souvislosti s trampingem zmínku o tiskařském učni, studentovi práv a zubním technikovi.¹⁰ To samo o sobě naznačuje, že zájem o tramping procházel celým třídním spektrem mládeže. Růst popularity trampingu vyprovokoval jeho další komerční využívání a spolu s novými příznivci, kteří mířili do lesů a romantických zákoutí, vyvolával u mnoha ortodoxních trampů rozporuplné reakce. Přestože tramping vzniká jako hnutí neorganizované, registrují se v této době některé osady jako spolky, což jim usnadňuje celkovou komunikaci s úředními místy. Většina takto nově vzniklých spolků se ve svých

⁸ Hurikán, B. 1990 : *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář, str. 24

⁹ Waic, M., Kössl, J. 1992 : *Český tramping 1918 – 1945*. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 30

¹⁰ „Stanice v Davli okresnímu četnickému velitelství Praha 16.11. 1929“ in Waic, M., Kössl, J. 1992 : *Český tramping 1918 – 1945*. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 46

stanovách zaměřuje na sportovní činnost, obecně se jedná především o apolitické skupiny. Stanovy spolků schvaloval zemský úřad, který je mohl vrátit k přepracování.

Trampové se také několikrát pokusili o vytvoření zastřešující organizace. 26.10. 1930 vzniká Unie tramských osad, později přejmenovaná na Unii tramských osad a klubů, sdružující některé pražské osady. Roku 1931 je založena další organizace : Pražský tramský obranný výbor. Jednalo se o levicově orientovaný spolek. Většina podobných pokusů však neměla dlouhého trvání, k čemuž dozajista přispěla i tramská averze a nedůvěřivost k vyšším organizačním celkům, které jim připomínaly oficiální společenskou strukturu, z níž se do určité míry vědomě a záměrně vydělili oprostěním se od některých skautských idejí.

3. 5. Tramping vs. stát a politická scéna

S rostoucím počtem participujících se hnutí dostává do povědomí široké veřejnosti a státního aparátu, který už je nucen registrovat dění kolem něj. K celkové pozornosti přispívá i tisk, který v roce 1924 uveřejňuje článek “Bílá otrokyně v centru Evropy“ náčelníka Svazu junáků – skautů republiky Československé Antonína.B.Svojsíka, líčící trampy jako otrokáře žen a pachatele všemožných výtržností a nepřístojností v lese. V tomtéž roce rozesílá zemský úřad okresním úřadům oběžník s názvem “Akce proti divokým skautům“, kde požaduje monitorování situace, zamezení všem výtržnostem a legitimování táborníků. Stát tak naplno vstupuje do hry, zvané tramping. „Z četnických hlášení z roku 1924 je patrné že se tramping v této době ještě příliš nerozšířil a s občasnými výtržnostmi Pražáků na výletě nebyli spojováni výlučně trampové.“¹¹ Situace se ovšem mění se vzrůstající masovostí hnutí, kdy se k vlně trampingu přidávají problémoví jednotlivci, jejichž výtržnické činy poutají největší pozornost a dávají zapomenout na to, že převážná většina trampů nepředstavovala pro obyvatele exponovaných oblastí vážnější nebezpečí, ba naopak, často byla vítaným zdrojem příjmů v hostinských zařízeních, nebo při pronájmu pozemku ke stavbě chaty. Na konci dvacátých let se tak objevují v tisku články o trampingu jako semeništi neřestí, trampy postřeleném výletníkovi a jiné senzační zprávy. Roku 1929, v reakci na množící se pobuřující zprávy, ministerstvo vnitra rozesílá okresním úřadům další oběžník s výzvou ke zhodnocení zkušeností s trampinkem. Na rozdíl od roku 1924 si četnické stanice stěžovaly na vandalismus, pití, rušení nočního klidu hudební produkcí, porušování rozličných předpisů a nařízení.

¹¹ Waic, M., Kössl, J. 1992 : *Český tramping 1918 – 1945. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 42*

V této době se také tramping poprvé dostává do kontaktu s politickou scénou. Popularita hnutí neunikla komunistům, národním socialistům, ani fašistům. Největší úspěch slavili komunisté, kteří v časopise *Rudý večerník* vydávali rubriku *Z údolí a osad*. Tramping se rozštěpil na dvě hlavní větve – politickou (časopis *Tramp*) a nepolitickou (Naše osady, Unie trampských osad). Politický tramping pak vyústil například v tzv. Českobudějovické provolání (1931), které představovalo zásady politicky orientované větve tak, jak se na něm shodlo 300 trampů z 28 osad v jižních Čechách. Kontakt trampingu s politickou scénou však nebyl nijak intenzivní a spadá do rozmezí let 1929 – 1932.

V tomto období začíná vycházet také množství trampských časopisů (*Tramp*, *Camp*, *Tramping*, *Camping*, *Ahoj na neděli* aj.), které však nemají dlouhého trvání a zpravidla zanikají po několika číslech vydání pro nedostatek finančních prostředků, nezájem trampů o politicky laděné články a důsledky hospodářské krize. Spíše než samostatná trampská periodika se ujaly stále trampské rubriky či přílohy v časopisech *Ahoj na neděli*, *Národní politika*, *Rozruch* a *Rodokaps*.

V roce 1931 opět výrazně zasáhl do historie trampingu stát a to tzv. kubátovou vyhláškou (pojmenovanou podle jejího iniciátora – zemského prezidenta Kubáta), vydanou v dubnu 1932, která byla namířena „proti výstřelkům campingu a trampingu“¹² Jedná se o jeden z nejvýznamějších mezníků v historii trampského hnutí, který představoval jeden z nejostřejších střetů nezávislé a velmi volně organizované aktivity se státní mocí. Vyhláška byla koncipována opět na základě na senzaci zaměřeného tiskového zpravodajství a faktu, že počet příznivců hnutí dosahoval vyšších a vyšších čísel. Kubátův výnos zakazoval při trampingu některé dříve běžné praktiky, konkrétně : „společné táboření osob různého pohlaví v přírodě i ve stanech, chatách a srubech – vyjmaje táboření rodinné - , pobíhání v nedostatečném úboru koupacím mimo obvod vykázaných koupališť, zpívání popěvek obsahující nemravného, dále : nošení zbraní, zvláště zbraní zakázaných bez platného zbrojního pasu a koupání na místech zakázaných. Přestupky této vyhlášky, jejíž účinnost počíná dnem vyhlášení, trestati budou – bez újmy soudního stíhání – politické úřady I. stolice tresty na penězích od 10 Kč do 5000 Kč nebo na svobodě od 12 hodin do 14 dnů.“¹³ V praxi však byly uplatňovány nižší sankce, především do 100 Kč. Kubátův výnos vyvolal vlnu nevole. Jeho princip omezoval osobní svobodu, hrubě porušoval soukromí a navíc nebyl plně v souladu s tehdejší ústavou. Sporným momentem se stala především zmínka,

¹² *Zemský věstník pro Čechy*, Praha 1931, č.25, s.33 in Waic, M., Kössl, J. 1992 : *Český tramping 1918 – 1945*. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 50

¹³ *Zemský věstník pro Čechy*, Praha 1931, č.25, s.33 in Waic, M., Kössl, J. 1992 : *Český tramping 1918 – 1945*. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 52

týkající se táboření osob různého pohlaví, ke kterému nebyly podány zpřesňující informace a nebral ohled na plnoletost případných “pachatelů“. Proti výnosu vystoupili jak samotní trampové, tak část politické scény, zastoupené komunisty a německými sociálními demokraty, kteří vznášejí interpelaci směrem k ministrovi vnitra, ve které se ptají na odvolání výnosu. Samotná vyhláška selhávala i při jejím uplatňování, které záviselo na ochotě jednotlivých okresů a jejich policejních ústředí zabývat se celou věcí. V reakci na tyto skutečnosti Kubát svůj výnos upravuje dalším zpřesněním, ve kterém uvádí, že vyhláška se týká především osob, které svým chováním v daných oblastech obtěžují ostatní obyvatele, kontroly v tramských chatách, měly být prováděny pouze v dostatečně odůvodněných případech. Jedním z efektů, který vyhláška měla, byla bezesporu jasná a přesně definovaná identifikace nepřítele tramského hnutí, která jako větší síla napomohla ke sjednocení trampů v boji za jejich práva. 19.5. 1931 byl v zahradě měšťanského pivovaru na Vinohradech uspořádán velký tramský potlach (sraz), organizovaný politicky i nepoliticky orientovanými příslušníky hnutí, kteří tak měli vyjádřit jednotný odmítavý postoj vůči postupu státní moci. Shromáždění, kam podle tehdejších policejních odhadů dorazilo zhruba 10 000 trampů (odhad časopisu Tramp – 15 000 účastníků), bylo však pro střety politického a apoitického křídla úředně rozpuštěno za asistence policejní síly. Koncem roku 1931 již trampové vystupují jednotně a vydávají společné provolání, obsahující 7 základních požadavků, týkajících se zrušení zákazu volného trampingu, a například i požadavku šesti hodin práce pro mládež do 18 let při nezkrácených mzdách. Úřady však stále vnímaly trampingu spíše z jeho problematičtějších stránek a jejich přístup byl bezpochyby ovlivněn stereotypizací celého hnutí, vzniklého na základě zpráv o incidentech, které však neměly masový charakter. Policie monitorovala schůzky Jack London klubu, což bylo tramské sdružení volně napojené skrze některé své členy na KSČ. Schůze byly sledovány a nenahlašené akce byly policií rozpuštěny. Zajímavostí je, že mezi hosty klubu patřili například Adolf Hoffmeister, Jan Werich, Egon Ervín Kisch, Géza Včelička a další. Kubátova vyhláška byla v praxi aplikována stále řidčeji a roku 1935 byla úředními místy zrušena úplně.

3. 6. II. světová válka

„V polovině třicátých let se úřady i většina pad'ourů (pozn. aut : výraz je vyjádřením distance trampů od zhýčkaných “měšťáků“ – bude vysvětleno později), s trampingem smířily.“¹⁴ Situace se na nějaký čas stabilizovala. V roce 1936 se podle historických pramenů nezanedbatelné číslo československých trampů a přidává do řad interbrigadistů, bojujících proti

¹⁴ Waic, M., Kössl, J. 1992 : *Český trampingu 1918 – 1945. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 91*

fašismu generála Franca ve Španělsku. V průběhu druhé světové války se trampové zapojují jak do domácího, tak do zahraničního odboje. Vilda Jakš, jeden z našich tehdejších nejlepších amatérských boxerů, vyšlý z řad trampů, zahynul v leteckých bojích o Anglii, Bob Hurikán organizoval Partyzánskou zimní brigádu, vzniknuvší roku 1943 a čítající deset oddílů o celkem 204 členech. Podle Hurikána se zabývala především zpravodajskou činností. Podle dostupných informací se tato skupina do odbojových aktivit výrazněji nezapojila, byla monitorována gestapem. V březnu 1945 byl zatčen Hurikánův zástupce Bedřich Dvořáček, v dubnu pak i Bob Hurikán. Dvořáček na následky mučení v červenci 1945 zemřel. Dle historiků je význam brigády a jejích odbojových aktivit tak, jak je vyličil Bob Hurikán, pravděpodobně dost nadnesený, ale i přesto vypovídá o jasném postoji a schopnostech trampů aktivně obhajovat svá práva. Druhá světová válka byla také příčinou nuceného opuštění osad, které se nacházely v okupovaných příhraničních oblastech do kterých byl přístup podmíněn propustkou. Po okupaci celého území a vzniku Protektorátu Čechy a Morava pak trampský život z pochopitelných důvodů nezaznamenává výrazný vývoj, válečný stav podobným aktivitám nepřál, mnoho trampů bylo totálně nasazených. Efekt ztížených podmínek se projevil také na početním stavu nastupující trampské generace – válka tak do jisté míry znemožnila mnoha mladým lidem trampovat ať už z důvodu orientace na jiné aktivity, vynucené dobou, či třeba totálním nasazením velké části populace.

Období mezi I. a II.světovou válkou konstituovalo tramping jako svébytnou subkulturu. Během této doby jsou položeny základy celému hnutí. Jsou vytyčeny oblasti, trampy vyhledávané a trampský životní styl, či tramping jako volnočasová aktivita je vcelku jasně definována. Toto období je zcela zásadní a trampské hnutí je jím ovlivněno, či z něj do určité míry čerpá dodnes.

3. 7. Tramping 1945 – pol. 60. let

Bezprostředně po II.světové válce je tramping na čas v útlumu, což je dáno především poválečným stavem země, lidé orientují svoji činnost do jiných oblastí – nápravy škod apod. Později však hnutí navazuje na stav před rokem 1939 a osady opět ožívají, avšak především na místech spjatých již s prvorepublikovým trampingem a zásluhou trampů, kteří byli součástí hnutí již před válkou. Výrazný vliv na podobu trampského hnutí měla přítomnost amerických vojsk na československém území. „Po roce 1945, kromě bohaté výstroje a džípů a tohohletoho všeho dohromady, zde Američani nechali celou řadu písniček, které se potom hrály u táborových ohňů. Američané, pokud vím, taky pokud známe z fotografií, měli s sebou hudební nástroje a v

Plzni hráli ostošest.“¹⁵ Komunistickým pučem v roce 1948 se situace znovu komplikuje. „*Tvrdě tramping narazil hned po únoru 1948 (...) ale vědomých brutálních zásahů proti trampskému hnutí byly stovky, spíš ale tisíce. Byl to ucelený program násilí a zastrašování. Podle některých zdrojů se vládnoucí režim a jeho tajné služby obávaly trampů pro jejich schopnost přežití a volného pohybu v přírodě, pro jejich údajnou organizovanost, vysoký stupeň vystrojenosti a značnou schopnost mobility. Trampové by podle této analýzy byli schopni se shromáždit na určitém místě v průběhu několika hodin – což byla ostatně pravda, ale kromě estébáků to nikdy nikoho nenapadlo. Neobyčejně dobře informovaná policie věděla takřka o všem: o místě a datu dalšího potlachu pravděpodobně věděla ještě dříve, než pořádací osada rozeslala pozvánky. Neboť svobodomyšlné trampské hnutí bylo protkáno fízly, jak už to u svobodomyšlných chart bývá.*“¹⁶ Zásady a ideová východiska skautingu, který je jedním z nevýraznějších inspiračních zdrojů trampingu, se dostávají do rozporu s vládnoucí mocí. Tramping, jako hnutí vesměs svobodomyšlné a co víc, orientované k „západní imperialistické kultuře“ byl předurčen k opoziční roli, vyplývající z principiálně odlišných pohledů na život člověka a jeho možnosti v něm. Někteří z trampů, stejně jako jiní demokraticky smýšlející lidé emigrovali do zahraničí. V druhé půli roku 1950 je zrušen Junák, avšak tramping, který postrádal skautskou strukturu organizačního modelu byl pro nově nastupující komunistický režim mnohem hůře dosažitelný – pokud situaci zjednodušíme, tak lze říci, že skupinky kamarádů, scházejících se v lese, prakticky nebylo možné zakázat. I tak se režim snažil rozličnými způsoby trampům znepríjemnit existenci. V médiích bylo hnutí obviňováno „z kosmopolitismu, amerického způsobu života, buržoazního romantismu a sentimentality“¹⁷. Trampové byli na nádražích lustrováni a byly prováděny kontroly na nádražích, osadách i při trampských setkáních. Následkem toho se tramping přestává výrazněji projevovat ve veřejné sféře (oficiální zprávy mají především pejorativní charakter), stává se součástí společenského dění, o kterém se příliš nemluví, což je součástí politiky tehdejších vládních struktur, mající za účel tramping jako činnost těžko podléhající kontrole postupně úplně potlačit. Některé trampské osady se pokusily svoji činnost „legalizovat“ spojením s některou z oficiálních organizací. Politicko- ekonomické podmínky padesátých let vývoj trampingu násilně přibrzdily.

¹⁵ Citováno podle: Vondrák J., Skotal F. 2004 : *Legendy folku & country*. Brno: Nakladatelství Jota s.r.o. , str. 17

¹⁶ Citováno podle: Vondrák J., Skotal F. 2004 : *Legendy folku & country*. Brno: Nakladatelství Jota s.r.o., str. 21 -22

¹⁷ Jirásek, Pavel 1999 : „Český meziválečný tramping.“, *Živel*, 15, str. 33

3. 8. 2. pol. 60. let - 1989

„V šedesátých letech doznívala ta podivná doba, kdy jsme se sjeli na potlachu a zpravidla každý týden nás rozehnali policajti a namol vožralí milicionáři. Kdo nezdrhl včas do lesa, byl zapsán a volán v týdnu, jak to ta policejní mašinerie stihla, k výsledkům.“¹⁸ Konec šedesátých let je ve znamení celkového uvolnění režimních praktik. To se projevuje i mediální reakcí, kdy je tramping po dlouhé době prezentován i v pozitivním světle. Některá periodika přicházejí s trampskými rubrikami – mezi zřejmě nejpopulárnější patří *Mladý svět* (rubrika Táborový oheň). Na scénu se vrací i trampské časopisy – *Tulák*, *Kamarád*, *Stezka*, *Jižní stezka*. Mezi tehdejšími trampskými periodiky zaujímá významné postavení časopis *Tramp*, obnovený roku 1964, který vychází v roce 1968 v nákladu 43 000 výtisků. Roku 1968 je opět obnoven *Junák*, trampská komunita se pak nejvýrazněji projevuje v oblasti kulturní činnosti, především hudby a trampských srazů. V kulturních zařízeních probíhají trampské večery (např. Písňe dlouhých cest, Folk a country club, Folkpárty v Malostranské besedě) a do roku 1967 je datován také první ročník celostátního festivalu trampské písňe Porta. Samotný fakt, že to bylo možné naznačuje jisté uvolnění poměrů. Ke slovu přichází další trampská generace, která navazuje na tramskou minulost a zároveň absorbuje nové dostupné vlivy, například inspirace odvozené z hnutí hippies.

Po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 došlo ke změně poměrů. Již roku 1970 je opět zrušen *Junák* a tramping se stává z hlediska politického zřízení nepohodlnou aktivitou a je s ním také tak nakládáno. Tato pozice z něj dělá v jistém smyslu kontakulturu, aniž by měl výraznější snahu se tak sám definovat. Paulina Bren ve své studii „The Chata, the Tramp, and the Politics of Private Life in Post-1968 Czechoslovakia“ k tomuto tématu dodává : „Zkrátka, trampské spojování osobní svobody s americkým životním stylem a symboly (bez ohledu na jejich případné záměny a špatné navrstvení) nebylo komunistickým režimem příliš vítáno“¹⁹ Ze strany režimu byly znatelné snahy kontrolovat tramping v co největší míře a spojit ho s aktivitami komunistickou stranou kontrolovaného Svazu socialistické mládeže (SSM), avšak

¹⁸Citováno podle: Vondrák J., Skotal F. 2004 : *Legends of folk & country*. Brno: Nakladatelství Jota s.r.o., str. 20

¹⁹Bren, P. 2002 : „Weekend Getaways: The Chata, the Tramp, and the Politics of Private Life in Post-1968 Czechoslovakia.“ In: Crowley, D., Reid, S.E. (eds.) 2002 : *Socialist Spaces : Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc*. Oxford: Berg, str. 134

sama podstata hnutí byla s takovouto myšlenkou v rozporu. Režimu se tramping nedařilo dostat pod svůj vliv, proto se uchýlil k represivním strategiím. „*Například v únoru 1977, měsíc po oficiálním založení Charty 77, policie vypálila trampskou osadu. Mezi zničené objekty patřily i historicky významné chaty z prvních trampských období. Tato fyzická destrukce byla následována tiskovou kampaní, která trampy obviňovala, že kromě jiného pořádají na osadách orgie.*“²⁰ Řeč je zde o iniciativě příbramského policejního velitelství, které zlikvidovalo v Brdech (tehdy centru hnutí) přibližně stovku trampských srubů. Byly zrušeny také časopisy, pouze v *Mladém světě* zůstala rubrika *Táborový oheň*. Vondrák a Skotal ve své knize *Legenda Folku & Country* zmiňují její důležitost pro trampský svět. Informovala například o nečekaných přesunech festivalu a jiných novinkách z trampského světa, které však takto byly dostupné i režimnímu aparátu, jemuž se tak naskýtala možnost kontroly a přehledu. Veliké množství trampských časopisů existuje ve formě samizdatu (údajně jich byla necelá stovka!), vycházejí v malých nákladech, často pouze několika kusů, jsou podomácku rozmnožovány, půjčovány a šířeny dál. Spolu s komunistickým režimem však násilné represe postupně slábly. Festival Porta (v rámci kterého vystupují jak trampské skupiny, tak umělci žánrů na tramping navazjících) se v osmdesátých letech těší obrovské popularitě, avšak přesto se někteří účinkující a s nimi i organizátoři dostávají do konfliktu s tehdejší mocí. Porta představovala státem registrovanou, schvalovanou a do jisté míry i kontrolovanou událost, přesto pamětníci popisují festival jako místo, na kterém se alespoň částečně mohli cítit oprostěni od vlivu reálného socialismu.

3. 9. Tramping po roce 1989

Události sametové revoluce roku 1989 vrhají na tramping opět jiné světlo. Jeho vliv na přístup k volnočasovým aktivitám velké části populace do jisté stále přetrvává, avšak s otevřením západních hranic ztrácí výsadu “oázy svobody” i možnosti a sílu vymezit se výrazněji v kontrastu k oficiálním strukturám. Stává se součástí porevolučního pluralismu rekreačního a volnočasového chování obecně. Tramping pochopitelně nezaniká, ale jeho vliv již není tak silný a ve své vyhraněné podobě se stává záležitostí především věkových skupin, u kterých hrál (spolu s dalšími, od trampingu odvozenými jevy) významnou roli v socializačním procesu v období dospívání. Demokraticky orientovaná společnost nabídla potenciálním novým příznivcům širší paletu aktivit, se kterými se mohli ztotožnit. Štěpení, následná různorodost a z

²⁰ Citováno podle: Bren, P. 2002 : „*Weekend Getaways: The Chata, the Tramp, and the Politics of Private Life in Post-1968 Czechoslovakia.*” In: Crowley, D., Reid, S.E. (eds.) 2002 : *Socialist Spaces : Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc.* Oxford: Berg, str. 135

ní vyplývající menší početní zastoupení v jednotlivých subkulturních skupinách je tedy pouze přirozeným vyústěním tohoto trendu.

4. Tramping jako subkultura

Tato kapitola by měla posloužit k přesnějšímu vymezení místa trampingu v rámci sociálního kontextu. V dostupných pramenech je toto hnutí někdy spojováno s pojmem subkultura. Netvrdím zde, že to není označení správné, avšak zřídka se setkáváme s bližším vysvětlením skutečností, které by nějakým způsobem osvětlovaly proč vlastně můžeme tramping termínem subkultura označit. Rád bych tematiku zařazení trampingu mezi subkultury přiblížil na rozboru některých nejpodstatnějších rysů, které se podílely na jeho formování a stále, či ve formě odkazu jsou jeho součástí. Podrobnějším prozkoumáním charakteru těchto jevů tak lze zařazení zpřesnit a předejít tak případné nesprávné kategorizaci, která by mohla negativně ovlivnit optiku přístupu v další analýze.

4. 1. Vymezení subkultury

Obsahová stránka subkultury jako pojmu je značně široká a variuje v závislosti na jeho užití v rámci různých přístupů k sociálnímu světu. V daných podmínkách tak může být termín chápán ve vsí nejednoznačnosti, která se může v pohledu jednotlivých autorů a koncepcí vyskytovat. Během zhruba šedesáti let existence pojmu „subkultura“ však došlo k jistému významovému ustálení, v jehož rámci jsou pak akcentována, případně tlumena některá jeho užší specifika, což se odvíjí především od tematiky analyzovaného problému. Velký sociologický slovník charakterizuje subkulturu jako „*soubor specifických norem, hodnot vzorů chování a životní styl charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství, příp. tzv. dominantní či hlavní kultury, již je tato skupina konstitutivní součástí.*“²¹ Subkultura je tak brána jako integrální prvek kultury, jejíž definice prochází podobným terminologickým procesem. Pro potřebu této kapitoly postačí nejširší obecně přijímané vymezení kultury jako „*specifický lidského způsobu organizace, realizace a rozvoje činností, obektivovaný ve výsledcích fyzické a duševní práce.*“²² s akcentem na vědomí pluralitních existencí rozličných kultur jako projevů obecného jevu ve specifických prostorových a časových podmínkách, formujících jejich hodnotovou a normativní složku.

²¹Petrusek, M. (ed.) 1996 : Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, str. 1248

²²tamtéž, str. 547

Subkultury jako složky, které se na obecném kulturním procesu v nejširším smyslu podílejí, bychom pak mohli charakterizovat jako výraz specifického způsobu adaptace na dané kulturní podmínky. Motiv vzniku jednotlivých subkultur se objevuje v momentě, kdy se určitá část příslušníků společnosti nespokojí s nabídkou kultury dominantní, popřípadě některé její aspekty odmítne nebo výrazněji modifikuje. Tato skupina pak může nalézt východisko ze situace ve formulování vlastních hodnot a vzorců chování a v hledání alternativního přístupu k životnímu stylu, který je od majoritního kulturního proudu odlišuje, a to buď výrazně, či jen v určitých charakteristických prvcích. Počet subkultur tak vzrůstá s rošiřující se komplexitou společnosti. Ačkoli zde dochází k procesu diferenciaci, je neustále nutné mít na paměti vzájemné ovlivňování dominantní kultury a subkultury (např. vznik subkultury na základě působení masmédií, případně pohyb v opačném směru – ze subkultury se stává součást tzv. mainstreamu). Jednotlivé varianty subkultur se mohou tvořit např. na základě etnické příslušnosti, zájmu či záliby, stratifikačního zařazení, místa bydliště (město/vesnice), náboženské orientace, věku, povolání atd. Významnou roli ve formativním procesu zde hraje vzájemné ovlivňování, interakce a procesy nápodoby, jež jsou příčinou vzniku charakteristických rysů subkultury a odlišností od dominantního kulturního proudu, typických pro její představitele. Jisté potíže při vymezení pojmu nastávají, zamyslíme – li se nad problematikou proměnlivosti subkultur v čase a prostoru. Vezmeme – li v úvahu složitou strukturaci sociální reality, vyvstává zde především otázka definování hranic subkultur. Mám zde na mysli hranici mezi stavy, kdy daný jev již za subkulturu označit lze a kdy daný jev za subkulturu ještě označit nelze. Dle mého názoru se zde jedná především o otázku počtu společných a rozdílných prvků s dominantním kulturním proudem. V této souvislosti a při akceptování faktu nejasnosti hranic považuji za vysoce funkční bližší vymezování jednotlivých subkultur na základě jejich převažujících specifík či centrálních bodů orientace (například zájmová subkultura, profesní subkultura, subkultura na základě sexuální orientace aj.), ovšem s vědomím působnosti jevu na člověka v širších souvislostech. Subkultury mohou rovněž prolínat a aktéři sociálního světa se mohou pohybovat v rámci několika subkultur současně.

Z velkého množství variant definic subkultury uvedme pro lepší orientaci alespoň několik z nich. Jako první se definice subkultury objevuje v práci Milтона M. Gordona z roku 1947, který ji považuje za „*pododdělení národní kultury, složené z kombinace sociálně situačních složek, jako je třídní status, etnický původ, městské nebo venkovské osídlení a náboženská příslušnost, které tvoří svou kombinací fungující jednotu, jež integračně upevňuje na ní se*

podílejší jedince“.²³ V pojetí Roberta Starka z roku 1992 je subkultura nahlížena jako „*kultura uvnitř kultury; skupina, která udržuje nebo rozvíjí soubor vlastní víry, morálky, hodnot a norem, který je obměnou těchže v dominantní kultuře*“²⁴ Zatímco zde je důraz kladen na spjatost s hlavním kulturním proudem, pohled L.A.Cosera vyzdvihuje především důležitost faktoru samotného přináležení ke skupině, když subkulturu označuje za „*odlišné kulturní ideje, které lidé sdílejí proto, že jsou členy určité skupiny*“.²⁵ E. Curtis a R.D. Lambert nahlíží na subkulturu více z teritoriálního hlediska jako na „*lokální kulturu a vidí v ní více nebo méně odlišný soubor náboženství, norem a hodnot, které mají určité skupiny ve společnosti a jimiž se tyto skupiny liší od jiných. Poněvadž subkultura je obsažena v kultuře společné pro členy širší společnosti, má tak s ní více nebo méně společné prvky*“.²⁶ Stručnou, ale trefnou definici, která počítá s širší tématu podává R. Holmes, který subkulturu označuje jako „*skupinu, která je částí širší kultury, ale má své odlišné normy, hodnoty a životní styl*“.²⁷ Stupeň v jakém se subkultura od hlavního proudu odlišuje je pak značně variabilní a osciluje od faktické negace – tzv. kontrakultury – vymezující se ostře proti stávajícímu systému až k pouze velmi jemným odlišnostem (především na tomto pólu spektra je dle mého názoru problém vymezení nejožehavější).

Dalším z důležitých hledisek, podstatných pro výklad je otázka velikosti a stupně organizovanosti subkulturní skupiny. I zde se verze mnoha pojetí různí, avšak na tomto místě budeme preferovat subkulturu jako velkou a neformální sociální skupinu. Velkou v tom smyslu, že všichni její jednotliví členové se navzájem nemohou znát a nemůže mezi každým jednotlivým příslušníkem skupiny probíhat bezprostřední interakce, nicméně kontakt na obecnější bázi (médiu, typická místa setkávání – masové akce) možný je. Přímý interpersonální kontakt je pak doménou sociálních skupin malých, které tvoří přirozený konstituční prvek skupin větších a jsou důležitou úrovní formování každé subkultury. Označení skupiny jako neformální potom indikuje absenci pevných organizačních struktur a přesně definovaných společných cílů. Subkulturní skupina však většinou bývá zaměřena určitým směrem, který vymezuje prvky, společné pro její členy a na mikrosociálních úrovních může být i více či méně volněji organizovaná, avšak důležitou roli zde hraje celkové profilování v rámci sociálního systému a fakt spontánního vzniku skupiny.

²³ Geist, B. 1992 : *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, str. 474

²⁴ *tamtéž*, str. 474

²⁵ *tamtéž*, str. 474

²⁶ *tamtéž*, str. 474

²⁷ *tamtéž*, str. 474

4. 2. Obecné subkulturní charakteristiky trampingu

V předchozí stati jsme vytyčili nejdůležitější znaky a vlastnosti subkultury, pomocí kterých ji můžeme identifikovat ve společnosti jako specifickou skupinu. Nyní se na obecné úrovni podíváme na trampingu a jeho nejpodstatnější rysy, které souvislost s pojetím hnutí jako subkultury implikují.

4. 2. 1. Vznik

Otázka vzniku trampingu je podrobněji rozebrána v kapitole, zařazující hnutí do historických souvislostí. Pro spojitost s teoretickým konceptem subkultury je podstatný především spontánní, ničím nekoordinovaný proces vzniku trampingu a faktor hledání alternativy k většinovému kulturnímu prostředí. Jednotliví členové rozšiřovali tramské řady na základě několika hlavních motivů, z nichž nejdůležitější byly : 1. inspirace, nalezená v dobrodružné literatuře a filmu. 2. vliv woodcraftu 3. environmentálně nekvalitní městské prostředí. Zde si můžeme povšimnout faktu zakotvenosti motivů trampingu v institucionalizované základně dominantní kultury. Mám zde na mysli především působnost biografu, který se v tehdejších podmínkách stal zábavou širokých mas, dále pak nezpochybnitelný vliv skauta – Junáka, který ideje woodcraftu rozšiřoval mezi mládeží. Byl to právě skauting, který podnítil mnoho prvních trampů k dalšímu objevování nových dimenzí přístupu k volnému času. Skauting jako organizaci, založenou s cílem kultivace mládeže, s jeho organizační, hierarchizovanou strukturou a jeho pevným zakotvením ve světě institucí, mezi subkultury počítat nelze. V trampingu, jehož část příznivců se právě ze skautingu spontánně odštěpila především na základě hledání volnějšího, organizačně méně sevřeného přístupu, spojeného se specifickým systémem hodnot, tak můžeme nalézt jednu z podstatných subkulturních charakteristik. Tramping tedy substituoval určité prvky, které nebyly v nabídce dominantního kulturního proudu.

4. 2. 2. Móda

Když se řekne tramp, téměř automaticky vytane na mysli jistá podoba vnějšího zjevu, charakteristická pro příslušníka tohoto hnutí. Jedná se o soubor snadno identifikovatelných znaků, které tvoří součást definice stylu trampingu. Stejně jako ostatní složky, i zde můžeme pozorovat vývoj, na jehož základě lze rozeznat určitá období, pro něž je jistá podoba vnější

stránky typická a odvíjí se především od momentální dostupnosti jednotlivých artefaktů, které celkový obrázek tvoří. V rámci trampského hnutí nalézáme zhruba čtyři stylové fáze, na nichž se shodne většina autorů příslušné literatury :

1.doba indiánská : jedná se o jakýsi předstupeň trampingu. Typický je zde romantizující pohled na severoamerické indiány jako ztělesnění svobody a šlechetných vlastností. Tato perioda se promítla do pozdějšího vývoje v užívání indiánské symboliky (např. totemy) a odvozeného názvosloví (Vltava – Stará řeka). Symbolická figura indiána a jeho životního světa se projevuje i v díle umělců jako byli Mikoláš Aleš (cyklus Živly), Josef Václav Sládek (Na hrobech indiánských, překlad poemy Henryho W. Longfellowa – Hiawatha z r. 1909). Důkazem nesporného vlivu může být právě název trampské osady – Hiawatha.

2. doba kovbojská (1919 - 1927) : představuje poválečné období vzrůstající masové obliby dobrodružné literatury a filmu. Styl trampů je určován jejich nápodobou nejen ve stylu oblékání, ale i v používání přezdívek, které zůstaly trampským atributem dodnes. Co se týče oblečení, byla patrná snaha o co nejvěrnější kopírování hlavních hrdinů dobrodružných příběhů (především Toma Mixe). Bob Hurikán uvádí výčet nejnápadnějších módních prvků : strakaté košile, klobouky (promáčkнутé ve snaze napodobit pravý stetson), široké opasky se stříbrnými cvočky, revolverová pouzdra, nože v pochvách s trásněmi, kožené kalhoty. Mnoho těchto artefaktů si trampové vyráběli podomácku.

Obr. č. 1: Tom Mix

Zdroj: http://www.wildestwesterns.com/images/issue_8_images/tom_mix.jpg

3. doba kanadská (1927 – 1939) : je výrazná obecným rozšířením pojmu “tramp” a “tramping” v československém slova smyslu. Vybavení trampů se orientuje především na praktickou stránku pobytu v přírodě. Vzrůstající oblibu hnutí zaregistroval i trh, některé obchody se na tramskou klientelu přímo specializovaly. Populární jsou pumpky, měkké sportovní klobouky, americké torny (tzv. utesky), pánve, kotlíky, boty – tzv. kanady, „jako letní obuv byla doporučována gumoplátěná zvaná „kedska“, která si udržela svou nadvládu do roku 1935, kdy byla vystřídána praktickou koženou polobotkou.“²⁸

4. doba vojenská : po druhé světové válce, obzvláště pak v období šedesátých let se do módy trampingu promítají i vlivy americké beat generation a hippies, zmínky o vyhraněném převažujícím stylu se mi nepodařilo nalézt. Osmdesátá léta jsou považována za počátek výraznější orientace na vojenskou výstroj, která byla mezi tramy pro svoji praktičnost oblíbena již v předchozích dekadách. Mnoho trampů tak nakupuje v armádních výprodejích, po roce 1989 v tzv. army shopech, velkou popularitu si získala výstroj U.S. Army.

Obr. č. 2: Současný tramský oděv

Zdroj: http://peklak.rajce.idnes.cz/Medvedice_Mostek_23.5.09/#DSC09378.JPG

²⁸ Hurikán, B. 1990 : Dějiny trampingu. Praha: Novinář, str. 21

V průběhu svého složitého vývoje se tramping v Československu velmi úspěšně “vizuelně etabloval“. Můžeme říci, že i když v poslední době je klasický tramping v útlumu, existuje v širokém povědomí otisk jeho módy jako něčeho, co je všeobecně známo a přijímáno jako fakt. Zajímavé je, že se zde jedná o formu přestrojení, které je užíváno jen ve specifických podmínkách (o víkendu, v průběhu vandru). Trampové většinou nechodí ve “své“ módě do běžného zaměstnání. K projevu trampské módy je tedy zapotřebí volného času.

4. 2. 3. Hodnoty

Významnou roli při formování postoje trampů ke světu sehrál jejich systém hodnotové orientace. V této souvislosti již byla zmíněna klíčová úloha hnutí woodcraft, zformovaného E.T. Setonem. Podívejme se tedy na jeho devět hlavních zásad ve formě, v jaké je prezentuje současná *Liga lesní moudrosti*, která z woodcraftu přímo vychází :

„1. *Hnutí lesní moudrosti má sloužit ozdravení a osvěžení člověka.*

2. *Táborový život: Táboření je prostý život omezený na skutečné potřeby a zároveň vyvrcholení pobytu v přírodě. Táboření může být nejen příjemným osvěžením, ale i spásou pro tělo a duši vyčerpané shonem přepracovaného světa.*

3. *Samospráva za vedení dospělých: Snad nikde nemá každý člen tolik možností podílet se na společných věcech rodu, kmene i organizace jako ve woodcraftu.*

4. *Kouzlo táborového ohně: Oheň umožnil obrovský pokrok ve vývoji lidstva. Pro nás je sezení v kruhu kolem táborového ohně silným zážitkem, který spojuje všechny přítomné trvalým svazkem kamarádství a přátelství.*

5. *Výchovné prostředky v duchu lesní moudrosti : Plnění činů rozvíjí všestrannost woodcraftera. Nejedná se zde o učenost, ale o souhrn všech dobrých vlastností – sílu, mrštnost, důvtip, šikovnost... Plnění Mistrovství pak vede k získání důkladných znalostí ve zvoleném oboru.*

Na rozdíl od zkoušek, které se plní v mnoha jiných organizacích, má woodcrafter možnost vybrat si sám zkoušky, které mu nejlépe vyhovují a v nichž může nejlépe splnit cíle, které si sám stanoví. V tom je obrovská přednost Setonova systému orlích per.

6. *Pocty podle stanovených měřítek* : V našich zkouškách se nikdo nesnaží porazit ostatní, ale každý se snaží povznést sám sebe. Každý, kdo splní stanovený počet poct, může se stát například Sagamorem. Tento stupeň mu není odepřen jen proto, že někdo jiný je silnější než on.

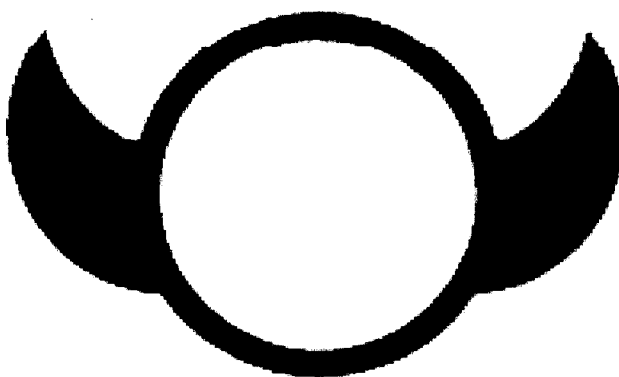
7. *Osobní vyznamenání za osobní výkony* : Touha po slávě je nejsilnější motivací u primitivního člověka. Vyspělý člověk by měl mít nějaký vyšší princip. Naše udílení orlích per a titulů není odměnou za vykonané činy, ale jejich uznáním. Člověk nachází ve svých činech vnitřní uspokojení, ale potřebuje i spravedlivé uznání. Podstatou získávání a „hromadění“ poct není tedy ozdobení šerpy hezkými malými pery, ale další získávání a rozšiřování znalostí každého woodcraftera. Setonova povídka Stoupání na horu nejlépe vyjadřuje smysl této zásady.

8. *Ideální hrdina* : Naše činnost je často inspirována Indiány nebo jinými přírodními národy. Není to proto, že bychom chtěli utéct od skutečnosti života v civilizaci, ale proto, že čistý, mužný a statečný vzor Indiána je dobrou inspirací pro naši činnost a pomáhá nám naplnit poslední z devíti zásad.

9. *Malebnost ve všem* : To je velmi důležitá zásada. Malebnost působí na podvědomé složky osobnosti a rozvíjí citové vnímání světa. Proto využíváme všemožně kouzla titulů, pestrých šerp, krásných obřadů, kmenových zvyků, tanců a písní. ²⁹

Tramping zde zmiňované zásady samozřejmě do velké míry modifikoval. Platné, obzvláště v počátcích, zůstaly především body 1, 2, 4, částečně 8 a 9. V ostatních bodech se projevuje již plošná a formální organizovanost woodcraftu, jeho výchovné cíle. Tramping formálně organizovaný nebyl (avšak pokusy zde byly) a i když lze i v něm, obzvláště v prvních fázích, nalézt výchovnou složku, rozhodně se nejednalo o cílený program. Uvedené zásady představovaly spíše východisko, inspirační zdroj. Trampové si je pak podle libosti přizpůsobovali dle založení svých part. (důkazem výrazných odlišností může být existence motocyklové tramské osady Galeje na Chrudimsku, která v roce 1936 pořádala i motocyklové závody). Návaznost na woodcraft je i dnes patrná v hojném užívání a modifikacích symbolu Lesní Moudrosti – bílého kulatého štítu s rohy, umístěnými po jeho stranách.

²⁹http://www.woodcraft.cz/index.php?right=filozofie_9zasad&lan=cs

Zdroj: http://www.woodcraft.cz/images/filozofie/znak_llm.gif

Tramingu se tak na těchto základech podařilo vyprofilovat svébytné prvky, které mnohdy budily u pravověrných příznivců woodcraftu – Junáků -skautů – pohoršení. Nesporný přínos trampingu spočíval v jeho liberalismu a možnosti nebrat sám sebe tak vážně, což se ovšem ne vždy setkalo s pochopením. 17. 5. 1924 tak vyšel v *Národních listech* článek zakladatele Svazu junáků – skautů, středoškolského profesora A. B. Svojsíka, nazvaný “Bílá otrokyně v centru Evropy“, jehož dopad jsem již zmínil v kapitole o historii trampingu. Svojsík si bere trampy na mušku jako celek a s rozhořčením zde komentuje “Ústavu osady Býčího oka“, jejíž humornou nadsázku podle všeho vůbec nepochopil. Navzdory tomuto poplašnému apelu vycházeli trampové s venkovským obyvatelstvem vcelku v dobrém a případy šikany v jejich komunitě, v níž je idea kamarádství hluboce zakořeněna, také doloženy nebyly. Samotná přítomnost dívek na osadách vynucená patrně nebyla a pokud by se k nim trampové skutečně chovali tak, jak interpretuje Svojsík, zřejmě by v podobném kolektivu osadu nenavštěvovaly. Z uvedeného vyplývá, že kromě zmíněných zásad byl a stále je jednou ze základních hodnot hnutí i humor. V trampingu lze tedy spatřovat originální transformaci hodnot instucionalizovaného světa, která dala vzniknout kvalitativně nové formě sociálního jevu. Subkulturní prvek je i zde patrný.

4. 2. 4. Slang a některé rituály

Během své existence se v rámci tramského hnutí objevilo mnoho dílčích jevů, které představovaly čistě tramské specifikum. Jedná se například o tramský slang a některé rituály, které odlišovaly československé dobrodruhy od většinového proudu společnosti.

Nejprve se pozastavíme u slangu, jenž bývá někdy označován také jako sociální nářečí (sociolekt), a je vnímán jako jeden ze znaků, idikujících subkulturu. Jedná se o „*soubor slov a*

slovních spojení vázaných na určité sociální prostředí, resp. specifický způsob vyjadřování sociální vrstvy, skupiny.³⁰ Skupiny typické užíváním specifického slangu představují soubor osob, charakteristický sdílením společných zájmových orientací, profesního zaměření, nebo zařazením do určité věkové skupiny (zájmový slang, profesionální slang, generační slang). Slangové výrazy mohou vznikat jednak převzetím spisovných výrazů a jejich zařazením do jiného kontextu, který pro danou skupinu lidí tvoří význam nový, druhak z potřeby pojmenování věcí, jevů a činností, pro které ve spisovném jazyce neexistuje odpovídající označení. Trampské slangové výrazivo se týká především vybavení, míst, lidí, a činností, které se s trampingem pojí, či se kterými účastníci přichází přímo do styku. I když jednotlivé slangy nebývají podmíněny lokalitou (čímž se liší od dialektů), existují v trampském slangu vysledovat specifické lokální modifikace pro určité výrazy. Škála trampského slovníku je skutečně široká, podrobnější záběr v této oblasti dalece přesahuje koncept této práce a jejího záměru, navíc je zpracován jinde.³¹ Proto zde uvádím opravdu jen zásadně redukováný výběr, sloužící jako zběžná ilustrace. Mnohé trampské slangismy vešly do obecného užívání, což dokazuje podstatný vliv hnutí na dominantní kulturní prostředí a vzájemné prorůstání těchto dvou proudů.

Některé známější trampské názvy :

ahoj – původně „anglický námořnický pozdrav je složeninou neurčitěho členu “a“ a slova “hoy“ („lod“ ale také „hej, hola“).³² Dnes zcela běžný neformální pozdrav je v češtině rozšířený hlavně díky trampskému a vodáckému hnutí

camp – tábor, tábořiště

cancák – trampský památník, deník, zápisík a zpěvník, zkráceně víceúčelový sešit

canc – zápis do cancáku

claim – nárokové území osady, tábořiště. Původ v anglickém slově značícím vytyčené území – naleziště zlata.

čundr/čundrák - “výraz převzatý z českého argotu, původem z německého “tschundern” - “toulat se”. Výraz čundrák, dnes už prakticky významově totožný s pojmem tramp, byl původně dosti pejorativní. Označoval před válkou trampa s nedostatkem etických zábran či bez společenské výchovy a rodinného zázemí. Často tak byli označováni trampové, pro které víkendový vandr začínal i končil v hospodě, tzv. “pivní skauti”. Ti jezdili “na čundr” (ve významu vandru

³⁰ Petrušek, M. (ed.) 1996 : *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, str. 997

³¹ např. Literáková, B. D. 1998 : *Trampské přezdívky – diplomová práce*. Praha: FF UK – slovanská filologie

³² Rejzek, J. 2001 : *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, str. 47

sestávajícího se ze střídavé konzumace alkoholu a následné opilosti), odtud "čundráci" ("čuňata na vandru"). Časem výraz zobecněl a ztratil původní pejorativní význam. "³³

Hadí řeka – řeka Kocába (dále Velká řeka – Vltava, Stará řeka – Berounka, Zlatá řeka - Sázava)

kanady, kanadky – „Po válce tramské označení pro kožené šněrovací boty s gumovou podrážkou, vysoké do půli lýtek, běžně vojenské provenience. Název pochází z pojmenování vojenské obuvi z kanadských zásilek UNRA, která bývala po válce poměrně lacino k dostání v obchodech s použitým zbožím a prodejnách průmyslových přebytků.

Tzv. "kanadky" byly známy už před válkou, v poněkud jiném významu: označovaly vysoké, tzv. "lovecké" šněrovací boty z hovězí kůže s šitou koženou podrážkou, dovážené za první republiky z USA a Kanady. "³⁴

masňák/paďour – zhýčkaný obyvatel města, maloměšťák, který se neumí chovat ani žít v přírodě a nerozumí jí, pejorativní označení

potlach/slezina – označení pro tramskou společenskou událost, spojenou posezením u ohně, v hospodě. Může být spojen(a) i se sportovní činností

usárna/ueska – americká vojenská torna

zvadlo – pozvánka na potlach

žracák/žebadlo – menší plátěný chlebník s popruhem přes rameno

Uvedme také některé příklady typických rituálů, které se dodržovaly především v první generaci trampů, kteří vycházeli, nebo bezprostředně navazovali na prvorepublikovou éru. Při setkání si trampové podali ruce a pootočením dlaní se zahákli palci (tzv. zalomení palců). Rozdělávání ohně v rámci osadního života mělo také svůj ustálený, ritualizovaný postup. Hranice byla zapalována loučí zpravidla čtyřmi významnými členy osady, kteří u této příležitosti pronášeli slavnostní projevy. Kolem ohniště byly vyznačeny dva kruhy. Do vnitřního kruhu měl přístup jen tzv. ohňovec, který se o plameny staral v průběhu večera, případně do něj mohli vstoupit pouze vyvolení starší.

³³ <http://tohrabosi.webgarden.cz/tramsky-slovník-naucny/abecednik.html>

³⁴ <http://tohrabosi.webgarden.cz/tramsky-slovník-naucny/abecednik.html>

Obr. č. 4: Tradiční tramský způsob zapalování ohně

Zdroj: http://tocernydelfin.rajce.idnes.cz/Cesty_2009/#IM000701.JPG

Při setkání osad a před samotným zažehnutím ohně byly vyměňovány trojúhelníkovité osadní vlajky na památku a na znamení přátelství. Tyto rituály se odehrávaly například v rámci “potlachu“, o kterém byly pozvané trampové či osady informovány tzv. “zvadly“, tramskými pozvánkami, které se rozesílaly poštou, nebo byly doručovány jiným způsobem. Potlachy pak byly pořádány například při příležitosti oslavy výročí vzniku osady, nebo různých jiných tramských akcí (sportovních, společenských...). Zasněcování nováčků a volba šerifa osady měly rovněž své stálé místo v tramských tradicích. To, že míra oddanosti, kterou tampové přilnuli k myšlenkám hnutí, může být opravdu veliká, je demonstrováno i zmínkami o tramských svatbách, které dle občas probíhají i v současnosti. S nástupem druhé, poválečné tramské generace, dochází z hlediska tradic k jistému rozvolnění, tramping se vnitřně diferencuje, praktikování ritualizovaných postupů se stává spíše věcí individuálního přístupu.

Zdroj: Moidl, Z., Moidlová, O., Smlsal, J. 2008: Kronika východočeského trampingu – Chrudimsko 1912 – 2008. Liberec: Rosa, str. 26

4. 2. 5. Hudba

Hudební projev je jeden z nevýraznějších znaků trampingu. V průběhu existence hnutí se vyprofilovala trampská hudba jako specifický žánr, který vstřebával vlivy rozličného druhu. Počátky trampské písně můžeme vysledovat v dobách mezi první a druhou světovou válkou. Hudba se stala jednou ze složek atmosféry u táborových a osadních ohňů. Nejprve se jednalo o přepracované verze dobových šlágrů. „*Zpívaly se písničky Hašlerovky, prostě to, co tenkrát bylo. Ovšem to už nestačilo těm mladejm. Hledali něco novýho, jako hledají dnes. A právě byl to Janek a Mottl, kterej tam jezdil od roku 1919 na Ztracenku a psal nádherný texty na ty anglický, americký, maďarský i ruský melodie.*“³⁵ Přibližně již kolem roku 1922 se objevuje původní trampská tvorba. Důležitou vlastností trampského hudebního zaměření byla již od počátku především typická rytmická, melodická a textová charakteristika. Námětem písní byla z velké části přírodní a milostná lyrika, jejíž inspirace je výslednicí celkového vlivu literatury, filmu a jejich dobrodružným laděním. Populární byly i „*obsáhle vyprávěné epické příběhy z kovbojského, námořnického, indiánského, severského a vůbec exotického prostředí.*“³⁶

³⁵ Vondrák J., Skotal F. 2004 : *Legends of folk & country*. Brno: Nakladatelství Jota s.r.o., str. 11-12

³⁶ Kotek, J. 1995 : „*Lidovka a trampská píseň meziválečného období.*“, *Hudební věda*, 2, str. 169

Nejvhodnějším nástrojem který vyhovoval produkci písní v moderním tanečním rytmu a byl navíc i lehce přenosný, byla kytara. Popularita kytary i díky trampingu prudce vzrostla. V začátcích tramského žánru se písně šířily nejčastěji díky vzájemné interakci jednotlivých osad, potlachů. Zde byla příležitost pro prezentaci tvorby i vzájemného učení, odposlouchávání a prepisování písní, které se líbily. S rozrůstající se popularitou trampingu se i jeho hudba stala objektem zájmu širší veřejnosti a posléze také trhu. Tramské sbory a skupiny účinkovaly na zábavách, došlo i k propojení se světem divadla. Mezi nejznámější uskupení patřily Song Club, Camp Boys, Settlers Club a Hurikán Duo. Roku 1927 vydává nakladatel Josef Šváb-Malostranský první notové záznamy tramské hudby, určené pro nejširší trh. Netravlo dlouho a přidali se další, například Evžen J. Rosendorf, Ferry Kovářík a Mojmír Urbánek. Vydavatelská činnost se neomezila pouze na tiskoviny, „na standardní desky bylo v první polovině třicátých let nahráno údajně na 300 titulů.“³⁷ „Trampové jezdili nahrávat do Berlína, protože v Praze nebylo tehdy odpovídající studio.“³⁸ Komerční úspěch nahrávek vedl k profesionalizaci některých souborů, tramskou hudbu hrály i taneční orchestry. „Třebaže tramská píseň vznikala jako součást spontánní lidové zpěvnosti a dobového městského folklóru, jsou jména jejích hlavních tvůrců v důsledku zmíněné vydavatelské aj. exploatace známa.“³⁹ Vůdčí osobností první generace tramských autorů byl Jaroslav Mottl (1900 – 1986), který je považován za autora vůbec první tramské písně - “Záře červánků” z roku 1919. Mezi klasické autory nejznámějších a dodnes hraných tramských písní tohoto období patří například Jan Korda (1904 – 1986) – písně “Až ztichnou bílé skály“, “Vlajka“, Bob Hurikán vl. jm. Josef Peterka (1907 – 1965) – píseň “Rikatádo“, Eduard Ingriš (1905 - 1991) – píseň “Niagara“. Počínaje obdobím první republiky „svou tematikou, vyjadřovacími a reprodukčními prostředky, specifickým prostředím, jakož i sociálními funkcemi, podmíněnými evropsky takřka ojedinělým jevem českého trampingu, představuje naše tramská píseň vyhraněný stylově žánrový druh domácí populární hudby, která plnila „kromě hudebního a pěveckého využití zejména(...)i funkci sdružovatelskou, zábavní a rituální.“⁴⁰

Pozastavme se na chvíli u skladby Jana Kordy “Vlajka“. Tato píseň z roku 1929 u trampů zaznamenala široký ohlas a postupně se stala jejich hymnou. Při její produkci trampové na znamení úcty povstávali. Stala se tak součástí rituálu, vyjadřujícího sounáležitost tramského hnutí a nedílnou součástí potlachů i koncertů tramských skupin. “Vlajka“ byla jako hymna

³⁷ Kotek, J. 1995 : „Lidovka a tramská píseň meziválečného období.“, Hudební věda, 2, str. 170

³⁸ Waic, M., Kössl, J. 1992 : Český tramping 1918 – 1945. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 67

³⁹ Kotek, J. 1995 : „Lidovka a tramská píseň meziválečného období.“, Hudební věda, 2, str. 171

⁴⁰ tamtéž, str. 178

všeobecně respektována až do devadesátých let a v tradičně orientovaných kruzích se její pozice nezměnila ani dnes. Avšak od počátku let sedmdesátých jí začíná konkurovat skladba Stanislava Wabiho Daňka „Rosa na kolejích“, která v současném veřejném povědomí téměř zlidověla.

Poválečná generace trampů nejprve víceméně navazuje na tradici, oslabenou druhou světovou válkou. Zhruba v polovině šedesátých let dostává trampská hudba nový a pro její budoucí vývoj zásadní impulz. S uvolněním poměrů se v Československu začínají projevovat vlivy americké country. „*Na základě klasických starých trampských písní vznikaly nové písně countryové – ty psaly kapely jako Greenhorni, Tennessee, Rangers, Hoboes a další a další.*“⁴¹ Wabi a Miki Ryvolovi (skupina Hoboes) a Kapitán Kid, kteří se v této době objevují na scéně, jsou považováni za zakladatele žánru nazývaného moderní trampská píseň. „*Z lůna trampského hnutí vychází česká podoba country hudby (Greenhorns, Strings of Tennessee, White Star), současně vzniká moderní trampská píseň jako vyjádření vlastního názoru, jako protest a vzdor proti všemu, co bylo dříve, jako protest i proti otcům zakladatelům.*“⁴² V první polovině sedmdesátých let dochází k dalším rozšíření žáru vlivem nástupu nové generace mladých muzikantů. Z nejvýraznějších jmen lze zmínit Stanislava Wabiho Daňka, Jana a Františka Nedvědových se skupinou Toronto (později Brontosauři) a Pavla Žalmana Lohonku. Druhá polovina sedmdesátých let tak představuje období paralelní působnosti tří generací trampských hudebníků. Trampská hudba a s ní spjaté žánry jsou také ovlivněny především folkem a rockem a stává se jedním z nejposlouchanějších hudebních stylů na území Československa, k čemuž přispívá i fakt, že ve formě, která nemohla uškodit tehdejšímu režimu, hojně vychází na gramofonových deskách.

Podstatnou roli v popularizaci žánru trampské písně a jí přidružených forem sehrál festival Porta, jehož první ročník proběhl v roce 1967 v Ústí nad Labem jako více či méně festival trampské písně. Dramaturgie se z hlediska žánrů dále větvila (moderní/tradiční trampská píseň, country & western, folk aj.). V roce 1970 je nadcházející ročník Porty v Ústí nad Labem zakázán, festival se stěhuje z místa na místo a s postupující normalizací oficiálně připadá hlavní slovo v organizaci Socialistickému svazu mládeže (SSM), díky jehož kontrole nastávají pro mnohé účinkující potíže. „*Tak my jsme se třeba ve dvaasedmdesátém roce dostali do Sokolova jenom proto, že mi Jupp poradil...aby kapela hrála beze mě. Kapela hrála beze mě, vyhrála, tak jsme postoupili, přijeli jsme tam, přišel za mnou...Petr Řehoř se jmenoval tuším, svazák, a řek*

⁴¹ Vondrák J., Skotal F. 2004 : *Legends of folk & country*. Brno: Nakladatelství Jota s.r.o., str. 40

⁴² *tamtéž.*, str. 25

*mi, že teda vystupovat můžu, ale on z toho bude mít průser.*⁴³ Organizační tým z tramských řad se promísil s tehdejšími ideologickými pracovníky. Přestože festival nebyl komunistickým aparátem oblíben (dozor, zakazování a nucené stěhování akce...) dle pramenů se i mezi "svazáky" (členy SSM) našli lidé, kteří byli ochotni myšlenku Porty podporovat ve svobodnějším duchu. Rostoucí velikost akce, žánrové rozpětí a přítomnost SSM v organizační složce však patřily také k důvodům, proč se někteří pravověrní trampové od Porty distancovali. K festivalu se přidružilo i vydávání časopisu Portýr, který později vycházel celoročně. V osmdesátých letech se z Porty stává akce masového charakteru (největší festival v Československu) a můžeme říci, že představovala nejvýznamější platformu trampingu tehdejší doby. Pro její organizační jádro, které do značné míry pracovalo mimo přímý vliv SSM, je typická snaha o svobodný projev a neustálé problémy s ideologickým dozorem. Na festivalu vystoupil v této době například i folkový písničkář Vladimír Merta, nebo Jiří Suchý, kteří byli u stranického aparátu permanentně v nemilosti. Poslední ročníky v podmínkách komunistické nadvlády (1988, 1989) navštívilo zhruba třicet tisíc diváků a obzvláště ročník 1989 bývá mnohými považován za jakési předznamenání událostí sametové revoluce.,*Dvorana Porty 89, to je zřejmě vůbec vrchol Porty. Tenkrát jsme si poprvé uvědomili, že je možno zpívat to, co člověk cítí. Bez cenzury a s podporou těch, kteří jsou dychtiví poslouchat.*⁴⁴ V zákulisí kolovala také petice "Několik vět", jejímž tvůrcem bylo hnutí Charta 77. Dokument obsahoval požadavky na celkovou demokratizaci poměrů.

I po roce 1989 má tramská hudba jako součást hnutí stálé místo mezi svými posluchači. Vznikají nové skupiny, avšak v žánru tramské písně lze sledovat určitou stagnaci, či jeho překrývání v rámci současného stylového křížení. Mezi nejvýznamější festivaly, které nabízejí ve své dramaturgii tramskou hudbu patří Zahrada, Folková růže, Porta, Mohelnický dostavník a Prázdniny v Telči. V současnosti je to právě tramská hudba a její četné fúze, které jsou zřejmě nejvýraznějším projevem a zároveň žijícím odkazem trampingu u v České republice.

4. 2. 6. Tramping vs. většinová společnost

Jedním z činitelů, který napomohl ke skupinové identifikaci trampů jako byl jistě jejich vztah k většinové společnosti, který se v průběhu dějin hnutí měnil především v závislosti na

⁴³Citováno podle: Vondrák J., Skotal F. 2004 : *Legendy folku & country*. Brno: Nakladatelství Jota s.r.o., str. 318

⁴⁴Citováno podle: Vondrák J., Skotal F. 2004 : *Legendy folku & country*. Brno: Nakladatelství Jota s.r.o., str. 384

socioekonomických podmínkách. V období mezi dvěma světovými válkami se tramping vymezil vůči zhýčkanému měšťákovi bez vztahu k přírodě, ztělesněném ve figure „paďoura“, později také „mastňáka“/„masňáka“. „*Paďour, občan se slušným příjmem a společenským postavením, žijící klidným životem malého českého člověka, stanul proti divokému, nemajetnému, romantickému, ale ušlechtilému trampovi.*“⁴⁵ Již bylo naznačeno, že jedním ze základních stavebních prvků trampingu je i humor. Vymezení trampů vůči paďourskému světu tak bylo povětšinou bráno oběma stranami s nadsázkou. Někteří trampové se však v tomto ohledu, obzvláště v době hospodářské krize, více radikalizovali. „*Velká část trampů jezdila na osady z dělnických čtvrtí velkých měst. Nemálo jich žilo v dost špatných podmínkách, které kontrastovaly s životní úrovní vyšších a středních vrstev.*“⁴⁶ Vědomí odlišnosti trampů od ostatní společnosti mohly podporovat i negativní reakce „spořádaných“ výletníků, kteří mnohdy nelibě nesli jejich hlučné chování a konzumaci alkoholu (souvislost s hospodskou kulturou a trampingem je velmi zajímavá). Tramping také budil pohoršení tím, že dívky a chlapci tábořili společně, navíc mnozí z trampů byli ozbrojeni i střelnými zbraněmi. Vzrůstající popularita hnutí a z toho vyplývající diverzita chování jednotlivých trampů budí pozornost státních orgánů i tisku, který reaguje poplašnými zprávami o zdivočelé mládeži. Tzv. Kubátova vyhláška z roku 1931 představovala oficiální reakci státu, která měla za cíl tramping a jeho projevy výrazně utlumit. Jejím vedlejším efektem však bylo upevnění skupinové identity trampů. Byl jasně identifikován společný nepřítel, vůči kterému je nutné se vymezit. Trampové se na základě odporu k tomuto nařízení sjednotili, nehledě na jistý punc ilegality, který přidal hnutí spíše na přitažlivosti, než aby případné zájemce o trampování odrazoval. „*Benešovská mládež odpověděla na tyto útoky zrovna tak, jako její kamarádi v Praze. Mladí začali trampovat. Všichni do jednoho!*“⁴⁷

Nedlouho po skončení II. světové války se tramping stává opět terčem bezpečnostních složek. Od roku 1948 je jeho založení a myšlenkové meritum v kontrastu s pohledem oficiální komunistické ideologie. Tramping se tak na dlouhou dobu stává hnutím, které je v nejlepším případě trpěno. Jisté uvolnění přinášejí šedesátá léta, avšak období normalizace se všemi jeho důsledky staví tramping opět do problematické pozice. Oficiálně jsou tolerovány pouze takové projevy trampského hnutí, které nemohly ideologické klima tehdejší doby výrazným způsobem narušit. Tento fakt paradoxně celé trampské hnutí posiloval, zvyšoval jeho atraktivitu a upevňoval jeho soudržnost.

⁴⁵ Waic, M., Kössl, J. 1992 : *Český tramping 1918 – 1945. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 37*

⁴⁶ *tamtéž, str. 37*

⁴⁷ Hurikán, B. 1990 : *Dějiny trampingu. Praha: Novinář, str. 154*

Prvek protestu a mnohé další atraktivní aspekty trampingu, které ho činily výjimečným (orientace na západní, těžko dosažitelné kulturní vzory, dobrodružství) a pomáhaly mu vymezit se určitým způsobem, mizí po roce 1989 s příchodem demokratického státního zřízení. Tramping tak z velké části ztratil na své přitažlivosti a stává se jedním ze způsobů trávení volného času, který je výrazně ovlivněn generační proměnou hodnotových orientací.

4. 2. 7. Sport

Prvorepubliková generace trampů byla se sportovním děním spojena velmi úzce a bližší analýza tohoto období jistě může být zajímavým příspěvkem k sociologii sportu u nás. Zde zmíním pouze některé ze základních bodů, které souvisí s tématem této kapitoly.

V prvních fázích trampingu nebylo toto hnutí se sportem přímo spojováno. „*Tramping jako hnutí dospívající mládeže, která hledá svou vlastní životní cestu, se ve svých počátcích postavil proti tehdejší společenské morálce a způsobu života. Odmítl „paďourský“ životní styl s jeho morálkou, společenskými zvyklostmi a manýrami a proto nutně musel odmítnout i „paďourský“ sport.*“⁴⁸ Avšak již v tomto období lze vysledovat náznaky, předcházející pozdějšímu vývoji. Skupinky trampů si dlouhé chvíle v přírodě krátily činnostmi, které sice nebyly přímo sportovními disciplínami ve vlastním slova smyslu, nicméně ke sportu daleko neměly. Vzpírání těžkých předmětů, střelba z luku, praku, vzduchovky, nebo pistole, hod kamenem, přetahování lanem, zápasení, box a další představovaly aktivity, které mohly i v přírodním, neupraveném terénu posloužit jako zpestření volného času. Podstatnou kvalitativní i kvantitativní změnu tramského sportování však představoval vznik osadnictví. Ve chvíli, kdy trampové začali navštěvovat jedno stálé místo, založili osadu a v rámci možností zvelebili její okolí se objem jejich disponibilního času značně rozšířil. Mnozí z nich byli zároveň sportovci, nebo prošli některým ze sportovních oddílů, proto netrvalo dlouho a na osadách se začalo velmi čile sportovat. První výraznější impulz přišel v roce 1927 z osady Albatros, která uspořádala I. tramskou olympiádu s účastí zástupců šesti tramských osad, dohromady necelé stovky soutěžících. Brzy nato se do sportovního dění zapojily i další tramské osady. Mezi nejčastější disciplíny patřil především volejbal, fotbal, chůze, plavání, stolní tenis, atletika, plavání,

⁴⁸ Waic, M., Kössl, J. 1992 : *Český tramping 1918 – 1945. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 71*

lukostřelba, box a v blízkosti řek i kanoistika. Vznikají různé trampské soutěže a meziosadní klání. Pravděpodobně nejpopulárnějším trampským sportem se stává volejbal na jehož rozšíření u nás má tramping neoddiskutovatelný podíl. V této době se volejbalová hřiště stávají typickou součástí trampských osad. Třicátá léta představují období kulminace trampských sportovních aktivit. Od roku 1932 je osadou Strong Boys pravidelně pořádán Brdský atletický přebor, později organizují i chodecký závod Praha – Karlštejn. V roce 1935 je založena Trampská volejbalová liga (TVL), o dva roky později Trampský atletický svaz (TAS). Druhá jmenovaná organizace uspořádala v srpnu 1938 I. trampské atletické mistrovství, které se konalo na Strahově. Trampská sportovní klání se těšila širokému zájmu obecnosty a představovala tak veřejnosti hnutí v příznivém světle. Mezi nejaktivnější osady patřily Albatros, Strong Boys, Utah, Havran a Klub osadníků Zlaté údolí u Libřice. Mnozí sportovci z řad trampů dosáhli špičkové úrovně a reprezentovali Československo na mezinárodních soutěžích. Platí to zejména pro kanoistiku (úspěchy na I. mistrovství Evropy v Praze 1933, OH 1938 a I. mistrovství světa 1938) a lukostřelbu (Bedřich Dvořáček – titul mistra světa na vzdálenost 90 a 50 metrů v roce 1935). Mezi další výrazné osobnosti patřil běžec Josef Bena (např. maratónský traťový rekord v r. 1938) a všestranný Emerich Rath. Trampská volejbalová liga patřila k předním soutěžím této hry u nás a počet jejích registrovaných hráčů několikanásobně převyšoval počty členů Československého volejbalového a basketbalového svazu (ČVBS). Působnost některých sportovců v obou organizacích zároveň byla předmětem sporů, docházelo k tahanicím o hráče, později se však ČVBS a TVL spojují.

Poválečná generace trampů již ke sportu tak blízko neměla a zejména od druhé poloviny šedesátých let se nejvlivnější trampské kruhy orientují především na oblasti spojené s hudbou, divadlem a uměleckými aktivitami. Příčinu tohoto výrazného odklonu lze dle M.J. Konečného spatřovat ve funkcích, oficiálně připisovaných sportu v období trvání komunistického režimu.⁴⁹ Přestože v této době přestává sport hrát v trampském hnutí klíčovou úlohu, trampové se mu věnují i nadále, i když již ne v tak hojné míře. Tramping se zásadním způsobem podílel na formování podoby původního českého sportu – nohejbalu, který bývá někdy nazýván “trampským fotbalem“. Na osadách byly k jeho rozvoji téměř ideální podmínky – stačilo snížit síť na volejbalových hřištích. Pořádají se osadní turnaje a v roce 1953 vzniká historicky první dlouhodobá nohejbalová soutěž – Trampská liga, která trvá až do roku 1962 a představuje předstupu pozdějších oficiálních soutěží. Některé osadní týmy zakládají pod tělovýchovnými

⁴⁹viz. kapitola 5

jednotami nohejbalové oddíly.⁵⁰ V současnosti již tramping do sportovního dění nijak výrazněji nezashuje, trampové soutěží spíše na poli hudby a literární tvorby.

4. 2. 8. Generační kultura

Pokud se podíváme na historický vývoj trampigu, můžeme si povšimnout tři zásadních období, která se od sebe z různých důvodů odlišují a jsou charakteristická určitými specifickými rysy. První z nich představuje časový úsek mezi dvěma světovými válkami. Jedná se o dobu rozkvětu klasického trampingu, budování prvních osad a objevování nových dimenzí tohoto způsobu trávení volného času. Druhé zlomové období bychom mohli situovat zhruba do konce padesátých a do šedesátých let. Tato fáze je typická opětovným růstem zájmu o tramping. Třetí období lze označit jako „normalizační“, a jeho hranice jsou poměrně jasně dány počátkem sedmdesátých let a rokem 1989. Jedná se samozřejmě jen o přibližné vymezení na kontinuu časové osy, jehož úkolem není přesná periodizace, ale spíše naznačení obecnějších vývojových trendů, jejichž podrobnosti a konkrétní podmínky jsou detailněji zpracovány na jiném místě této práce.

Existence těchto tří etap, paralely i rozdílnosti mezi nimi pak odkazují na rozdílnost uchopení i funkce trampingu v rámci generací příslušníků hnutí. Generaci lze vymezit jako „*velkou, sociálně diferencovanou skupinu osob, které jsou spojené dobově podmíněným stylem myšlení a jednání a prožívají podstatná období své socializace ve shodných historických a kulturních podmínkách.*“⁵¹ Charakteristickým rysem vrcholných etap trampingu je nástup nové mládeže, která se k tomuto hnutí vztahuje a přístupem, daným odlišnými socioekonomickými podmínkami ho kvalitativně přetváří. Užitečný nástroj pro bližší nahlédnutí problematiky trampingu a jeho proměn v čase spatřuji v pojmu generační kultura. „*Generační kultura postihuje historicky specifické kulturní rysy, které v mládí vystupují na povrch a proto jsou i v širším kulturním kontextu kontrastní a v jevové rovině snadno identifikovatelné. Tyto rysy se vtiskují – i když v méně zjevné podobě a diferencovaně z hlediska jednotlivých sociálně třídních skupin – do kulturního profilu generace jako celku. Kulturní profil utvořený v mládí zůstává v mnoha ohledech dominantní i v dalších obdobích vývoje konkrétní generace.*“⁵² Tramping tak můžeme chápat také jako specifický projev kultury generací, jejichž příslušníci v něm našli

⁵⁰http://nohejbal.org/index.php?option=com_content&task=view&id=122&Itemid=116

⁵¹Petrusek, M. (ed.) 1996 : *Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, str. 547*

⁵²Kabátek, A. 1989 : „*Mládež – generace – kultura.*“, *Sociologický časopis*, 5 str. 462

prostor pro sebevyjádření a prezentaci určitých kulturních znaků, které v závislosti na vstřebání dobových vlivů a reakci na konkrétní podmínky představovaly inovativní složku hnutí, podílejícím se na formování životních postojů a hodnot. Perzistence některých orientací trampské generace sedmdesátých i osmdesátých let se mimo jiné odráží například v oblibě hudebního žánru country, který byl s trampským hnutím velmi úzce propojen. Z výstupů výzkumu, analyzujícího hudební aktivity, preference a postoje, souvisejícími s jednotlivými hudebními žánry, provedeného v r. 2001 Miulášem Bekem mimo jiné vyplývá, že v rámci věkového rozmězí 18 – 75 let „*návštěvnost koncertů country roste v jednotlivých věkových kategoriích a dosahuje vrcholu v kategorii 40 – 49 let. Jde tedy o věkovou kategorii posluchačů, kteří procházeli rozhodujícím obdobím hudební socializace (15 – 20 let) v letech 1967 – 1981, v době, kdy hrála country v českém prostředí značnou úlohu.*“⁵³ Přestože „*pozice country v českém hudebním životě od konce 60. let patří k velmi zajímavým a málo popsáným kapitolám novějších dějin hudební kultury.*“⁵⁴, právě nahlédnutím souvstažnosti modelu generační kultury, historického vývoje trampingu, jeho motivů a směřování lze lépe pochopit masovou popularitu country žánru v letech normalizace. „*Ve druhé polovině sedmdesátých let a dále už jsou definovány žánry, už jsou dány půdorysy žánrů a na scéně jsou i všechny řekněme tři generace trampských autorů, trampských písničkářů.*“⁵⁵ Současná působnost zmiňovaných tří generací, nehledě na další konotace, především politické, které představovaly podstatný atribut trampingu té doby, měly dozajista podíl na tom, že se „*v českém prostředí (...) country přetvořila v jakýsi národní hudební jazyk lidové zpěvnosti kolem táborových ohňů a restauračních stolů.*“⁵⁶, což platí především pro český textovanou tvorbu.

Na základě skutečností, o nichž jsem v této kapitole pojednával, je možné tramping úžeji vymezit i jako generačně kulturní seskupení, které lze „*poměrně snadno identifikovat a specifikovat pomocí dominantních zjevných znaků (oblečení, účes, ozdobné prvky, slang, hudební orientace, převažující aktivity volného času, manifestované hodnoty a cíle atd.)*“⁵⁷ či jako jednu z generačně zájmových skupin, jež jsou „*utvářené bezprostředními a neformálními vztahy a integrované určitými ontogeneticky a především dobově specifickými potřebami a zájmy, jež nacházejí své kulturní vyjádření v konkrétním obsahu a způsobu činnosti těchto skupin a v jejich výsledcích.*“⁵⁸ Tyto neformální skupiny (příslušnost k nim je dobrovolná,

⁵³ Bek, M. 2003 : *Konzervatoř Evropy? K sociologii české hudebnosti*. Praha : KLP – Koniasch Latin Press, str. 44

⁵⁴ *tamtéž*, str. 88

⁵⁵ Vondrák J., Skotal F. 2004 : *Legends folku & country*. Brno: Nakladatelství Jota s.r.o., str. 194

⁵⁶ Bek, M. 2003 : *Konzervatoř Evropy? K sociologii české hudebnosti*. Praha : KLP – Koniasch Latin Press, str. 89

⁵⁷ Kabátek, A. a kol. 1989 : *Mládež a malé sociální skupiny*. Praha: Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, str. 68 - 69

⁵⁸ *tamtéž*, str. 69

jedinec může být zároveň členem několika skupin) hrají důležitou úlohu především pro mladého člověka a přinášení k nim představuje důležitou fázi jeho socializace. Navíc také substituují možnost uspokojení zájmů a potřeb, kterou v rámci organizací institucionalizovaného světa nelze realizovat. Tato nezanedbatelná funkce trampingu na konci osmdesátých let je doložena ve studii A. Kabátka, který ho zařazuje ve své klasifikaci jedenácti nejvýznamějších generačních skupin mládeže pod širší skupinu "Alternativa" (ještě společně s „hippies“ a "somráky"), jež je ve většině bodech popisu shodná s nejvýraznějšími projevy a znaky trampingu. Studie dále uvádí, že generační skupina trampů je jednou ze skupin, které jsou nejčastěji nakloněni (či jsou přímo členy) příslušníci mladé inteligence a vysokoškolští studenti. Tento fakt odráží značnou proměnu ve složení příznivců v porovnání s prvorepublikovou érou, což souvisí s odlišnými atributy, které byly trampingu v období normalizace vlastní (např. protestní prvek, vstřebané intelektuální vlivy v 60. letech).⁵⁹

Obrysy generační kultury se postupem času stávají méně viditelné, což souvisí se vzrůstajícím věkem jedinců, kteří ji utvářejí. Určité inovativní prvky generačních kultur však přetrvávají. Dle mého názoru lze tuto skutečnost vysledovat s již zmiňovanou tramskou a country hudbou, která zůstala u určitých věkových skupin upřednostňována i dnes.

4. 3. Shrnutí

V rámci trampingu došlo během historického vývoje k vyprofilování znaků, jež ho poměrně bezpečně mezi subkultury zařazují. Ať už se jedná o okolnosti jeho spontánního vzniku, či specifické projevy, jako je hudba, sport, rituály, slang, typický způsob oblékání, hodnotové orientace a vztah k většinové společnosti, které jsem v této kapitole podrobněji analyzoval. Tento výčet nezahrnuje všechny subkulturní aspekty, pouze ty, o nichž se domnívám, že zasáhly do společenského dění nejpodstatněji. Mezi další příznačné projevy, které by bylo možné zmínit nepochybně patří tramská literární tvorba (beletrie, poezie) i tramské výtvarné umění. Na základě výše zmiňovaných souvislostí a faktů, lze tramping charakterizovat jako zájmovou subkulturu, jejíž forma byla výrazným způsobem modelována historickými podmínkami, v nichž se hnutí vyvíjelo. Právě ony jsou příčinou značné generační zakotvenosti

⁵⁹Kabátek, A. a kol. 1989 : *Mládež a malé sociální skupiny*. Praha: Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, str. 130, 137,

trampingu, která se stává výraznější obzvláště po roce 1989, kdy mnohé z formativních vnějších impulzů hnutí mizí.

5. Tramping a druhé bydlení

V následující kapitole bych rád zpracoval téma, které je s trampingem v České republice neodmyslitelně spjato, ačkoli se to tak v dnešní době na první pohled nemusí jevit. Jedna z velmi výrazných stop, které nám tu především prvorepublikový tramping zanechal se nachází na poli rekreačního chování a rekreačního osídlení. Tramping tohoto období totiž vytyčil a do značné míry své době objevil novou formu trávení volného času, pevně spojenou přírodou a přesuny značné části naší populace mezi venkovskými a městskými oblastmi. Přestože hnutí, o němž pojednává tato práce, je v dnešní době ve své vyhraněné podobě spíše na ústupu, stálo u zrodu fenoménu chatařství, velmi specifického způsobu osidlování venkova, který se dále rozvíjel a nabýval zajímavých podob, o nichž bude pojednáno dále. Právě v období po I. světové válce totiž začali první trampové s budováním chat a inspirovali k této činnosti další. V textu se budu soustředit především na okolí hlavního města Prahy, které v celém procesu sehrálo klíčovou úlohu, v ostatních oblastech výskytu jevu byl jeho charakter víceméně kopírován a průběh vývoje byl podobný.

5. 1. Druhé bydlení

Při analýze vlivu trampingu na strukturu osídlení (a využití volného času) se nevyhneme nutnosti definování některých pojmů, které budeme dále používat. Jedním z nejdůležitějších je tzv. druhé bydlení, které „*chápeme jako komplex jevů a procesů spojených s objektem (či částí objektu), který je přechodným místem pobytu vlastníka(ů) či uživatele(ů), využívajícího(ch) tento objekt převážně k rekreačním účelům.*“⁶⁰ Důležité je zdůraznit, že objekt, o kterém je v definici řeč, se nachází v jiném místě, než trvalé bydliště jeho uživatele či vlastníka (podstatné je užití slova místo – objekt se může nacházet v obci trvalého bydliště), je využíván s rozmanitou četností na základě specifických potřeb, možností a slouží převážně k rekreačním účelům. V zahraničí se pak pro podobný jev používají termíny, jež jsou do jisté míry podobné, avšak jejich významy a obsahy varíují v závislosti na sociokulturních podmínkách jednotlivých zemí. V angličtině tak existují pojmy *second homes*, *summer houses*, *weekend houses*, němčina užívá výrazu *Zweitwohnungen* případně *Zweitwohnsitze* a například ve francouzštině je podobný jev

⁶⁰ Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004 : *Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta*, str. 20

označen výrazem *residence secondaire*. Mezinárodně pevně stanovená definice prozatím neexistuje. Ve Velké Británii jsou někdy v pojmu *second homes* zahrnuty i nájemné objekty, kempinkové přívěsy a jiná obytná zařízení, která jsou mobilní a ke kterým mají uživatelé opět kvalitativně odlišný vztah. Německá a rakouská terminologie s obytnými přívěsy často rovněž počítá. Rozdílné chápání problematiky tak působí problémy v mezinárodním srovnávání. Předností českého termínu, kterého se budeme v textu držet, nesporně zůstává fakt, že v sobě zahrnuje i širší sociální souvislosti, které se s druhým bydlením pojí.

V podmínkách České republiky tedy pod pojmem druhé bydlení rozumíme konkrétně :

- druhé domy ve vlastním slova smyslu (jedná se o poměrně vzácnou variantu)
- chaty a jim příbuzné objekty

5. 2. Historie druhého bydlení na území České republiky

První objekty, které bychom mohli nazvat objekty druhého bydlení na našem území se datují do období středověku. Jedná se především o královská a šlechtická sídla, využívaná v průběhu určité sezóny, nebo jenom občasné k odpočinku, lovu či jiným aktivitám. Jako příklad uveďme Letohrádek královny Anny v Praze nebo zámek Troja. Tyto objekty neměly pouze rekreační účel, důležitá byla i jejich reprezentativní funkce. Mezi další typy objektů, které můžeme přiřadit k předchůdcům druhého bydlení, pak patřily lovecké chaty a tzv. viniční domky. S postupujícím vývojem medicíny a poznání se později objevuje řada lázeňských objektů, které nabývají na významu především od konce 18.století (například Teplice, Františkovy Lázně). Druhé bydlení v těchto ranných fázích se týkalo především vyšších vrstev společnosti, které si jej mohly dovolit. Údržba a provoz letních sídel vyžadovaly poměrně značné náklady, v areálech žilo například stálé a samozřejmě placené služebnictvo.

Daný stav se v hrubých nárysech příliš neměnil až do cca. 2. poloviny 19.století, kdy do vývoje druhého bydlení výrazně zasáhly procesy industrializace, urbanizace (a později suburbanizace) nastupujícího období moderny. Charakter tohoto období, jehož náznaky můžeme na území Evropy vysledovat již v průběhu druhé poloviny sedmnáctého století, se vyznačuje rapidním rozšířením funkcí měst, která v sobě díky silici industrializaci koncentrovala stále se rozšiřující paletu možností uplatnění lidského kapitálu. Postupně dochází k masovým přesunům venkovského obyvatelstva do městských oblastí (například počet obyvatel Plzně se díky

pracovní migraci v období 2. poloviny devatenáctého století až počátku století dvacátého ztrojnásobil⁶¹), jejichž dostředivá funkce je tak jednou z příčin úbytku obyvatelstva ve venkovských sídlech. Rostoucí počty městského obyvatelstva a extenzivní rozvoj průmyslové výroby jsou pak zdrojem rozličných ekologických a problémů, které mohou sloužit jako jeden z příkladů tzv. nezamýšlených důsledků sociálního jednání, jak je definoval R.K.Merton. Jednou z reakcí na zhoršující se životní podmínky městských oblasí je rehabilitace venkova jako prostoru pro rekreaci. Dochází tak ke vzniku volnočasových aktivit orientovaných na přírodní prostředí, reprezentovaných vznikem turistických spolků (Sokol 1862, Klub českých turistů 1888), dočasným opuštěním města („útěkem z města“) za účelem provozování myslivosti, rybaření apod. Jedná se o pohyby proti směru urbanizačních tendencí. Jednou z charakteristik uvedených procesů je i vznik objektů druhého bydlení, záměrně situovaných mimo město. Do počátku 20. století jsou však možnosti mimoměstských rekreačních aktivit vyhrazené především majetnějším společenským vrstvám. Turistické spolky a jim podobné organizace pak zatím představují volnočasovou platformu, vyhrazenou vyšším a středním třídám. V prvních fázích, které již lze spojit s druhým bydlením ve vlastním smyslu výše zmiňované definice, dochází u nás k budování rekreačních objektů v zázemí největších měst. Jedná se především o vilky a domy dobře situovaných měšťanů, stavěné v lehce dostupných a atraktivních lokalitách v období před a po I. světové válce. V okolí Prahy se jedná o oblasti Dobřichovic, Jevan, Řevnic a Roztok. Tyto objekty mohly být obývány i trvale, případně byly pronajímány. Obliba zástavby tohoto typu souvisela s všeobecným akcentem na zdravý životní styl, který se pochopitelně pojil i s odpovídajícími lokalitami, které environmentálně nekvalitní prostředí měst nemohlo nabídnout. Významným prvkem, který se podílel na formování prostorové charakteristiky druhého bydlení byl rozvoj komunikací, především pak železnice, později, s nástupem automobilismu, i silniční sítě.

5. 3. Tramping a jeho vliv na vývoj druhého bydlení

Prozatím jsme zmiňovali především důsledky chování vyšších vrstev společnosti, které si, vzhledem k míře svého hmotného zajištění, mohly výhody rekreačních objektů dopřát. Na tomto místě je však nezbytné zdůraznit, že *„ačkoliv výstavba objektů druhého bydlení pro bohaté měšťany měla jistě nemalý význam, dovoluujeme si tvrdit, že hromadné rozšíření a obliba druhého bydlení vycházela u nás především z kořenů středních, či dokonce nižších vrstev, což*

⁶¹Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004 : *Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku*. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta , str. 82

považujeme za jeden z významných a poněkud odlišných rysů ve srovnání s vývojem ve většině světových zemí...“⁶² Ne všichni měli dostatek prostředků na to, aby vyřešili svůj “útěk z města” vystavěním vilky v atraktivním prostředí. Část předměstské dělnické mládeže a mladí příslušníci nižších tříd obecně však našli cestu do přírody v trampingu. V kapitole o historii hnutí jsme se již zmínili o vlivu literatury a filmu, který formoval jeho rané podoby. Důležité je připomenout, že děj knih i filmů, kterými se první trampové inspirovali, se odehrával mimo jiné i v přírodních lokalitách, jejichž podoba při troše fantazie nacházela paralelu na místech v okolí Prahy. Rozrůstající se množství biografů a také fakt, že lístky na jednotlivé reprízy “kovbojek” byly v předměstských kinech Prahy prodávány za výrazně nižší cenu, než při premiérách v centru města, umožnil kontakt a následnou identifikaci s filmovými vzory celému sociálnímu spektru tehdejších obyvatel Prahy.

Mladí lidé začali ve volném čase ve skupinkách i jednotlivě opouštět prostor města a vyhledávat specifické oblasti, charakterizované především přítomností řek, skal a lesů, tedy scenerií, jež se nejvíce přibližovaly divočině z filmového plátna a jejich oblíbených knih. „...byli to mladí dělníci, úředníci i prodavači, většinou nezaměstnaní, nebo ti, kteří měli hluboko do kapsy, kteří hledali únik z bídy a problémů doby v pobytu v přírodě. Přidávali se i studenti z chudých rodin. Z pražských ulic vycházeli do volné přírody, velice často pěšky, protože ani na vlak neměli.“⁶³

Mezi hlavní předpoklady rozvoje trampingu patří tedy :

- atraktivní okolí Prahy a dalších měst, vhodné pro rekreační účely
- dostupnost exponovaných míst (především existence železničního spojení)

Tramprská kolonizace přírody tak nalézala své hlavní dějiště v bezprostředním okolí Prahy a toků řek Vltavy, Berounky, Sázavy. „Samotáři se spojovali, utvořili party, ty se opět spojily a vytvořily “smečky vlků” - tuláků a začaly se rozlézat z těsných, začouzených měst po přírodních cestách a silnicích, jimiž byly naše řeky.“⁶⁴ Víkend, v podobě jak jej známe dnes, v této době neexistoval, sobota představovala pracovní den. Skupinky trampů opouští město a vydávají se do “divoké” přírody. Výlety byly buď celodenní s návratem domů, nebo s přenocováním, nejčastěji ve stanech, či jen tak pod širým nebem. Na určitá místa se trampové – stanaři - vrací,

⁶² Bičík, I. a kol. 2001 : *Druhé bydlení v Česku*. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje , str. 44

⁶³ Citováno podle: Berka, M. 1991 : *Posázavský pacifik – Historie železnice a trampingu na Zlaté řece*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů (NADAS), str. 97

⁶⁴ Hurikán, B. 1990 : *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář, str. 17

zakládají zde stálá tábořiště a postupem času si začínají stavět i první improvizované přístřešky , které je měly chránit před nepřízní počasí. V počáteční fázi však převažovalo táboření volné. Rozšíření stanů a celtových úkrytů bylo podmíněno jejich dostupností, především díky armádním výprodejům. Mezi vyhledávané destinace nových dobrodruhů patřilo okolí Prokopského údolí, Zbraslavi, Károva, Janova, Nižbora, Jevan, Mokropes, Libřice, Černého Kostelce, Řevnic, Luk pod Medníkem. Založení tábořiště bylo dáno určitými atributy místa, především zdrojem vody – studánkou, odlehlostí, která evokovala odtizenost od civilizace, množstvím dřeva, potřebného na oheň, možností koupání a dostatku prostoru pro jiné tramské aktivity. „*Tábor, který byl odhlasován k další návštěvě, byl při nejbližší příležitosti pokřtěn. Kus prkna z bedny bylo přidrátováno na nejsilnější strom v táboře a na něm hlásal název jméno campu.*“⁶⁵ Nová jména míst byla odvozována z různých příhod, které zde trampové zažili a také z dobrodružné literatury (Velkého setkání, Žádný sirky, Tábor hladu, Zlomená noha). Vznik prvních stanových osad je velmi obtížné datovat, avšak první tábořiště se objevovala v hojnějším počtu v období po I. světové válce, někteří autoři uvádějí i samotné období I. světové války a roky těsně před ní jako dobu počátků těchto dobrodružných toulek.

Volná tábořiště a stanařské destinace se postupně začaly proměňovat v tramské osady, které na rozdíl od předchozích byly vybaveny nejprve přístřeškem, později srubem, nebo chatou, sloužící za úkryt všem členům volně organizovaných skupinek, kteří k osadě patřili. Za první skutečnou tramskou osadu je považována Ztracená naděje, založená v blízkosti tzv. Svatojánských proudů na Vltavě, jižně od Prahy. Počátky osady je opět obtížné zařadit do časového kontextu. Bob Hurikán zmiňuje přítomnost prvních táborníků již před I. světovou válkou, avšak dostupné prameny – osadní kniha – hovoří o roce 1919 jako o datu založení. Tábořiště se mění v osadu. „*První chata postavená Frankem a Krysou z chvojí a klacků byla milým útočištěm v době nepohody.*“⁶⁶

Léta 1919 – 1925 představují počáteční období výstavby chat v tramských oblastech a tedy první fázi vzniku nového typu druhého bydlení na našem území. Vývoj osad na našem území se jako jeden z mála pokusil zmapovat Bob Hurikán, z jehož výkladu budeme vycházet především. Mezi první osady patřila Ztracená naděje 1919, Rawhide, Hiawata 1919/20, U Černouška 1920, Yukon 1921, Eldorado 1921 a 20. Mile 1922. Prozatím se jedná především o blízké okolí toku řeky Vltavy (Velké řeky). Trampové pokračovali v dalším objevování nových míst, především pak dále proti proudu Vltavy a jejích přítoků. Vznikají tak osady v údolí

⁶⁵ Hurikán, B. 1990 : *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář, str.143

⁶⁶ tamtéž, str. 23

Záhořanského potoka (Cukrárna 1922, Šedesátka, Albatros, Spálenka, Traps Wille, Hawai 1924) a Bojovského potoka, jehož okolí bylo trampy nazýváno Údolí stínů a dělilo se na Dolní Údolí stínů a Horní Údolí stínů. Posledně jmenovaná lokalita měla i stálého hlídače. Mezi nejvýznamější osady patřily Arkansas, Ohio, Forrest, Večerní hvězda, Ontario 1924. Dále na jih představovala atraktivní trampskou oblast řeka Sázava (Zlatá řeka) a její údolí, v trampské hantýrce nazývané Zlatý kaňon (vymezený obcemi Pikovice a Kamenným Přívozem). Zde vznikly osady Arizona 1921, Nebraska 1922, Dawson, Waikiki 1923, Dawson II., Arroyo a Toronto 1924. Dále proti proudu Sázavy se v prvních fázích osady příliš nebudovaly, jednalo se o rekreační oblast tzv. letních bytů, využívanou především bohatšími obyvateli Prahy. Přesto zmíníme třeba Club Owy Flink 1920, Hurikán 1921, Tefigon 1924, Gold River 1927. Výčet osad zde uvedený není kompletní, uvádím pouze nejznámější z nich, které do budoucna výrazněji ovlivnily vývoj trampské kultury a z nichž se osadníci přemísťovali a zakládali osady další. Někdy docházelo k přemísťování, případně spojování osad celých, tedy i s vybudovanými sruby.

Zde považuji za podstatné osvětlit pojem osada. Na rozdíl od dnešního pojetí byla osada chápána spíše jako skupina přátel, navštěvujících danou lokalitu. Společnými finančními prostředky vystavěli (většinou na místě původního tábořiště) srub či dřevěnou chatku, která skýtala přístřeší všem osadníkům. Postupně dochází k budování dalších chatek, jejichž počet rostl v přímé úměře se stoupajícím věkem osazenstva. Jednou z hlavních motivací těchto přeměn byl fakt, že trampové začali na osady jezdit se svými družkami, později i s dětmi. V čele osady stál šerif, tedy osoba s přirozenou autoritou či dostatečným množstvím zkušeností, jejíž slovo mělo při rozhodování o nejrůznějších záležitostech největší váhu.

S rozšiřující se popularitou trampingu narůstá nejenom počet samotných trampů, ale i počet jimi navštěvovaných míst. Staré lokality začínají být stále frekventovanějším cílem většího počtu trampů, což podněcuje nové i původní osadníky k objevování nových „neprobádných krajů“. Trampové ze stanové osady Utah při Svatojánských proudech postupují směrem na jihozápad a roku 1925 pro sebe objevují povodí řeky Kocáby (Hadí řeka), kde budují první obydlí. „*Chata, zrobená z prken, byla postavena v jednom týdnu i s vnitřním zařízením. Pracovalo se ve dne v noci a tak v sobotu již zavlála černá vlajka Utahu nad novým claimem a hromové „hurá“ zvěstovalo zrození haciendy.*“⁶⁷ Trampskými komunikačními kanály se zprávy o přitažlivosti povodí Kocáby rychle roznesly, již o rok později je budována osada Utah, následovaná dalšími, z nichž některé začínají opět jako osady stanové a chatky budují až

⁶⁷ Hurikán, B. 1990 : *Dějiny trampingu, Novinář, Praha, str. 47*

později (Rewaston, Louisiana, Dachwood 1928, Tahiti 1929). Kontinuálně s rozvojem a vznikem nových osad probíhá i jejich zahušťování a rozrůstání v již dříve objevených lokalitách. Budování trampských osad postupovalo proti proudu řeky Sázavy až k Českému Šternberku. Horní povodí Sázavy v oblasti vesnic Lštění a Zlenice, pojmenované Údolí hvězd, zaznamenává největší invazi trampů po roce 1926. Vzniká zde Kalifornie, Death Wood 1927, Santa Fé, Guebeco, Jackson 1928, Key – West 1929, Maraňon a Yukatan 1930. V okolí obcí Hvězdonic a Chocerad přibývají v tzv. Našem údolí osady Doupě lišáků 1927 („...bylo první, které zavedlo při potlachu obložené chlebičky.“⁶⁸), Zapárna 1927, Ontario 1929 – 30, Rocky Hills 1930, Karban City 1931. V Údolí chroustů, končícím ve vsi Kaliště se staví Aljaška 1926, Uracon 1928, Far – West 1930, v Zářivém údolí, dříve Údolí chrastících duchů (oblast Samechova) spatří v roce 1927 světlo světa chata Yuakatan, v létech 1929 – 30 chata Charašo, neboli Chata démonů, stejně tak i Trampská osada kytaristů a mandolinistů. Povodí Berounky (Stará řeka) zprvu pozornost trampů příliš nepřitahovalo, avšak touha po skrytých koutech naší a v trampském mentálním světě i jiné země nakonec přilákala osadníky i do těchto míst. Vzniká zde osada Býčí oko ve Skalnatém údolí 1921, Údolí děsů – chata Na 60.míli 1922, později další chata Harward. Roku 1926 je v blízkosti Dobřichovic vystavěna chatrč Oklahoma, následovaná chatou Eriwan, v jejímž sousedství brzy nato vznikají další chaty – Omaha a Pokusná bouda, které se následně sjednotily pod názvem Spojené osady Králičího údolí. Hlavní rozmach trampingu v této oblasti však spadá především do období po roce 1927. V roce 1928 území začíná navštěvovat zprvu stanařská osada Strong Boys, která si roku 1930 buduje první chatku, k níž se později připojují další. Kolem roku 1930 staví trampové osadu Údolí hvězd, nedaleko Mokropes. Tato oblast Berounky nebyla pro trampy tak atraktivní, jejich víze samoty a divočiny kolidovala s výstavbou rekreačních vilek, sloužících k odpočinku bohatých obyvatel Prahy. Dochází tak k přemísťování původních osad, nejčastěji proti směru toku řeky. Roku 1929 je například vybudována osada Černá skála, avšak „Roku 1930 nastal nápor „vilařů“, kteří téměř obklopili tuto osadu. Prostředí se chlapcům nelíbí a tak se pomalu přestěhovávají na druhý břeh k svým kamarádům ze Strong Boysu.“⁶⁹ Divočina, okrášlená luxusními vilkami jaksi pozbývala svého kouzla.

Ani oblasti, které nedisponovaly lákadlem říčního toku, nemohly zůstat skryty trampské invazi. Pohyb dobrodruhů v těchto končinách však nenabýval takové intenzity, možnosti koupání a hrátek na březích řek byly přeci jenom velikým magnetem. Efekt nespoutané přírody nabízelo pohoří Brd, kam ještě před trampským průnikem jezdily skautské oddíly (skauti byli na

⁶⁸ Hurikán, B. 1990 : *Dějiny trampingu, Novinář, Praha, str. 93*

⁶⁹ *tamtéž, str. 124*

mnoha později mezi trampy populárních místech jako “první“). První sruby - El Paso, Velký tah, El Torro, Eldorady, Sacramento - rostou v okolí Řevnic v letech 1926 – 1927. O rok později je založena tzv. Brdská zimní (pivní) brigáda, která však těžiště své působnosti průběžně přesouvá, zakládá četné tábory. Rokem 1929 se datuje vznik chat Transwal, Far West, Tacoma, Pucandl, situovaných v okolí kytínské louky. K těmto stavením se připojují později jiné (Betlém, Darling, Mura, Mary – Land aj.) a roku 1934 z nich vzniká celek T.O.K. - Trampské osady Kytín. Roku 1930 staví v severovýchodní části Brd Veverkář Hudson zálesáckou chatrč Delaware Old, v jejíž blízkosti o dva roky později vyrůstá Delaware Fort, později Delaware Camp.

Obr. č. 6: Trampská chata, 30. léta

Zdroj: Moidl, Z., Moidlová, O., Smlsal, J. 2008: Kronika východočeského trampingu – Chrudimsko 1912 – 2008.

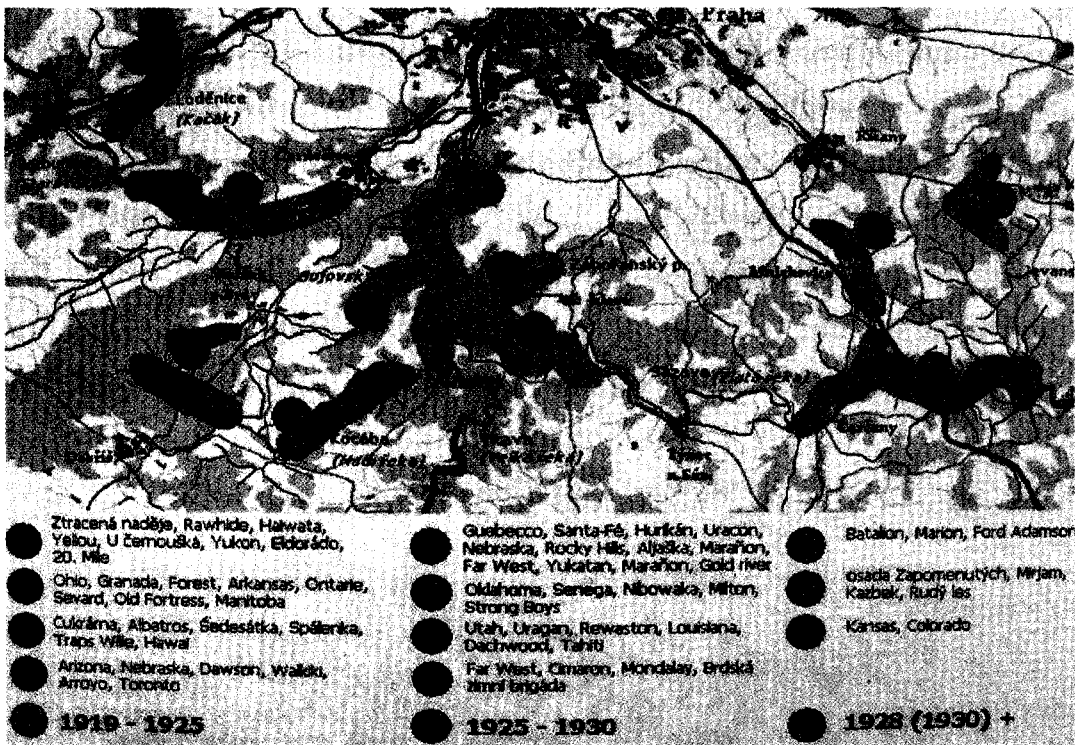
Liberec: Rosa, str. 74

Další z míst, přitahující trampy, představovala říčka Kačák. Jedná se o oblast Řevničova, Nové Strašecí, Unhošť, Loděnice. A opět se do těchto míst vydali tábořit nejdříve skauti. Tato skautská “průkopnická“ činnost vzhledem k tomu, že mnoho trampů, obzvláště v začátcích, bylo nejprve skauty, představovala další z faktorů, ovlivňujících budoucí směřování trampských kolonizačních vln. Kolem Kačáku vznikly osady Batalion (v roce 1928 je postavena první chata, v roce 1940 se na místě nalézá asi dvacet chat), Seton v roce 1928, chata Marion v roce 1929, později začleněná do osady Wolf's Ascallona, osada Bílé stíny – Fort Adamson v roce 1931.

Osady vyrůstají také v okolí Stránčic, Tehova (osada Zapomenutých, osada Hajdaláci 1931, osada Svárů 1931, Osada Rudý les) a Kozojed (r. 1929 vznikají první chaty), tramping proniká i na Kokořínsko a na sever od Prahy při březích Labe.

Ohniskem trampského hnutí byla nepochybně Praha. Měla k tomu veškeré předpoklady. Na mapce níže můžeme sledovat postupné rozšiřování trampských osad v okolí Prahy v jednotlivých obdobích. Z obrázku č. 7 je patrná typická charakteristika vývoje : nejstarší osady jsou hlavnímu městu nejblíže.

Obr. č. 7: Trampské osady v zázemí Praha 1919 - 1939

Zdroj: Hurikán 1990, Jakeš – Kayman 1992, vlastní šetření in Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004: Regionální diference druhého bydlení v Česku, Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, str. 225

Hnutí však rychle získalo popularitu po celých Čechách. Zpočátku se však trampingu daří především ve středočeském regionu. Z tabulky č. 1, obsahující údaje z roku 1992, je znát, jak tramping citelně zasáhl i do pozdější struktury rekreačního osídlení na území dnešní České republiky. Největší podíl objektů druhého bydlení (ODB), připadá právě na středočeský region – oblast, již od počátků trampy nejvyhledávanější.

Tabulka č. 1: Nejvýznamnější oblasti koncentrace druhého bydlení

Oblast	Počet ODB
Středočeská	87 900
Krkonoše a Jizerské hory	22 900
Plzeňská	22 300
Brněnská	14 800
Beskydská	11 200

Zdroj: dle Kučera, M. 1992a in Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004: Regionální diferenciacie druhého bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, str. 53

Již v první půli dvacátých let oslovil tramping původně skautskou mládež v Benešově, ze které se stali trampové, tábořící v okolních lesích. Později vytvořili klub Sdružené tramské osady Benešovské. Z dalších měst Středních Čech jmenujme například Kladno, Mladou Boleslav a Poděbrady. Městy rozvoje v Jižních Čechách jsou Tábor, České Budějovice, Strakonice, v Severních Čechách se tramping uchytil především v Teplicích, Duchcově (stanařská osada Canada 1925), Ústí nad Labem a Mostě. Ve východních Čechách se centry hnutí stala Chrudim (v okolí řeky Chrudimky – údolí Krkanka) a Česká Třebová.

Obr. č. 8: Chata Torgata, Chrudimsko

Zdroj: Moidl, Z., Moidlová, O., Smlsal, J. 2008: Kronika východočeského trampingu – Chrudimsko 1912 – 2008.

Liberec: Rosa, str. 74

Západní Čechy jsou zásobeny trampy především z Plzně. Na Moravu dolehla vlna hnutí zhruba v polovině dvacátých let, do roku 1927 je datován vznik první brněnské osady, nesoucí název Třináctka. Její původní obyvatelé pak zakládají osady další. Významnými centry trampingu na Moravě jsou také Ostrava, Prostějov a Jihlava.

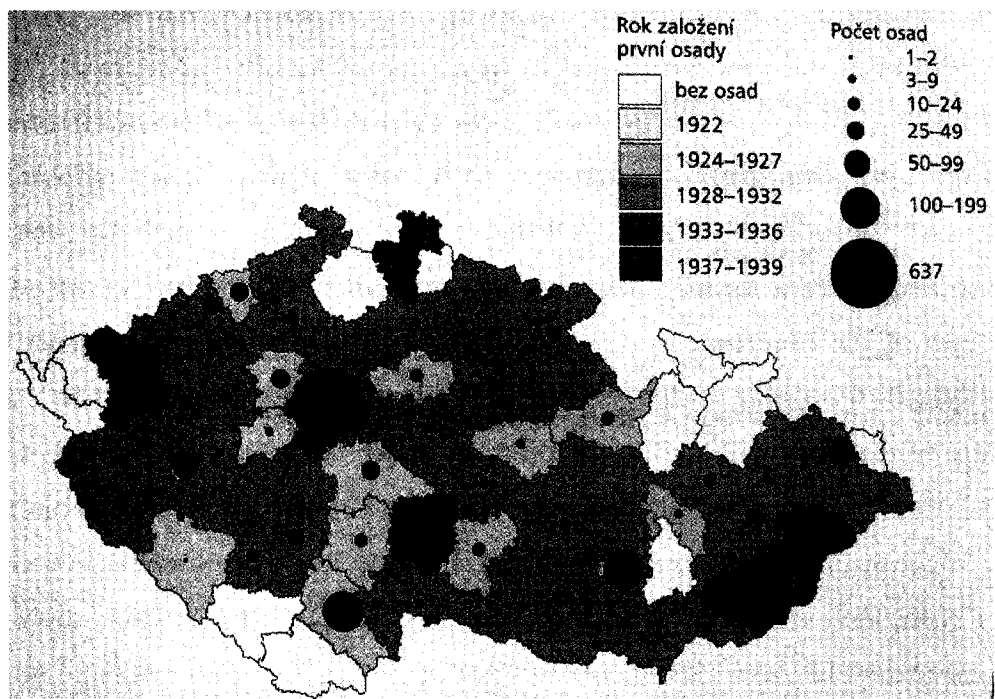
Tramping se rozšířil i na Slovensko – v roce 1928 zde čeští trampové zakládají poblíž Bratislavy osadu Waikiki. V okolí tohoto města také vzniká většina slovenských osad, další z měst v jejichž blízkosti trampové působili jsou Košice a Trnava. Tramping však na Slovensku neměl zdaleka takový ohlas jako v Čechách, kde se rozšířil téměř do všech jejích oblastí.

Spolu s rostoucí masovostí hnutí dochází k zakládání velkého počtu nových osad. Doba přelomu dvacátých a třicátých let 20.století představovala hlavní období, ve kterém vykristalizovalo geografické rozložení trampingu u nás. V polovině třicátých let jsou tak definována a přílivem dalších nadšenců zahušťována hlavní centra trampingu, který postupně proniká i do pohraničních oblastí, kde je jeho nástup pomalejší, což je dáno mimo jiné i celkově odlišným přístupem německého etnika k turistice - upřednostňováním organizovaných volnočasových aktivit, například v rámci spolků. V Českých zemích bylo v rozmezí let 1922 – 1939 založeno téměř 1 500 trampských osad, přibližně 40% z nich patřilo trampům z Prahy. Rozložení četností osad a koneckonců i výčet nejvýznamějších středisek hnutí naznačuje, že *„jádrové oblasti trampských osad tedy vznikaly především v zázemí velkých měst, výrazně industrializovaných, s vysokým podílem mladé dělnické třídy a nižších vrstev, s převahou českého obyvatelstva“*⁷⁰ Z toho je patrné, že venkovské oblasti, které měly tradičně k přírodnímu prostředí blíže a nebyly v takové míře industrializovány, nepředstavovaly to pravé inspirační prostředí. Mládež zde nemusela utíkat do lesů a luk, žila v nich. Se zmenšující se velikostí sídla rovněž klesala pravděpodobnost přítomnosti biografu a promítání westernových filmů s jejichž hrdiny bylo možné se identifikovat. Naopak v hustěji osídlených oblastech s environmentálně méně kvalitním prostředím cítili mladí potřebu změny, odpočinku od těžkých pracovních i životních podmínek. Není náhodou, že tramping zapustil kořeny například v severočeské hnědouhelné pánvi (Duchcov – osada Canada již v roce 1925), kde mnoho dělníků spojilo svoji práci s těžebním a důlním průmyslem. Vliv velikosti města a jeho průmyslového charakteru je patrný i z obrázku níže, mapujícího osady, založené v období 1922 – 1939 (viz. níže). Lze si všimnout výrazného zastoupení trampingu v Praze, Plzni, Ostravě, Brně, Českých

⁷⁰ Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004 : *Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, str. 64*

Budějovicích, mezi dominantní lokace patří i Kladno, Teplice, Most. Tramping dal útekům od industrializované každodennosti formu.

Obr. č. 9: Tramenské osady založené 1922 - 1939 podle domovských měst

Zdroj: Jakeš – Kayman 1992 in Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004: Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, str. 255

5. 4. Tramping a rozvoj železnice

Podstatným faktorem, určujícím směr trampských výprav, byla dostupná síť komunikací, především železnice. Sedmdesátá léta 19.století jsou v Rakousku – Uhersku obdobím rozsáhlého budování železničních sítí. Výstavbu financoval stát a vznikající infrastruktura měla rozsáhlý dopad na strukturu sociálního světa. S železniční sítí se pojila nejenom hospodářská činnost, ale měla značný podíl i na reorganizaci volného času. V krátké době vznikla možnost rychlé změny prostředí a opětovného návratu do výchozího bodu. Nová vymoženost tak začala ovlivňovat charakter turistiky i mezilidských kontaktů. Změny, které s sebou tento dopravní prostředek přinesl, ovlivnily celý severoatlantický civilizační okruh. Došlo ke vzniku odlišného pohledu na krajinu, jejímu novému chápání a rámování, odvislého od specifického a rychlého

pohybu prostředím, který dříve nebyl možný. „Železnice rozvinula začínající marketing vyhlídkových jízd...“⁷¹ Cestování vlakem se stalo dostupným širokým vrstvám obyvatelstva a nový dopravní prostředek si rychle získával oblibu. Počátky cestování za pomoci železnice, ale i parníků byly spojeny s několika zajímavými jevy. „Na palubě parníků a vlaků se cestující učili uchopit pohyb a krajinu novým způsobem. Zvyšující se rychlost, se kterou krajina ubíhala si vyžádala nový model vnímání. První příručky, zabývající se železničním cestováním zdůrazňovaly, že člověk se může vyhnout závratí, či náhlé nevolnosti tím, že se nebude cestovat zády ke směru jízdy a nebude se dívat ven z okna. Pokud již z okna vyhlédl, měl pohled upřít na vzdálené objekty, jako třeba oblohu, nebo horizont.“⁷² Cestujícím bylo zprvu rovněž doporučováno vyhýbat se ve vlaku četbě z důvodu možného negativního vlivu na nervový systém a zavírat oči při projíždění tunelem, čímž se měli vyhnout ostrým kontrastům světla a tmy, který mohl poškozovat optické nervy. Lidé reagovali na specifický pohyb vagonů různým způsobem, z prvotních obav a překvapení nad rychlostí rychle se mihajících scenerií se ale brzy stal zvyk, avšak to nic neměnilo na faktu, že železnice se podílela významným způsobem na konstrukci turistické reality i celkově odlišného vnímání prostoru a času. „V první řadě to byl pocit cestování vně krajiny. Vlivem rychlosti, která blíží horizont výhledu rozpouští, rozmazává se krajina stala vzdálenější a jistým způsobem více nereálná.“⁷³ Pocit neskutečnosti ve vztahu k mihajícím se objektům měl distanční efekt, který se projevoval například i v užívání filmových metafor v souvislosti s výhledem z okénka vagonu. Cestování vlakem se však v dalších fázích stalo rutinou, cestující si, navzdory počátečním varováním, krátil čas četbou, což mělo vliv například na rozvoj lehké literatury (anglický termín railway literature).

Předcházející železniční entrées je s tématem československého trampingu úzce spjata. Industrializované oblasti, které, jak už jsme se zmínili výše, byly ohniskovými středisky hnutí, povětšinou disponovaly železničním spojením. Výjezd z města tak bylo možno uskutečnit i v poměrně krátkém časovém úseku, vymezeném nejprve pouze jedním dnem pracovního volna. Tento způsob dopravy umožnil i poměrně rychlou expanzi hnutí do všech oblastí, vzájemné interakce aktérů napomáhají šíření módních vln. Další formou propojení byly například říční toky, po nichž se trampové zpočátku mohli plavit. Samotná přeprava na tábořiště, či osadu, se tak stala malým dobrodružstvím. Za oknem dopravního prostředku se objevují lákavé scenerie, podněcující fantazii, snění, chuť po objevování a nových zážitcích, které víkend přichystá. Od samého začátku cesty se tak československý tramp ocitá ve světě, jehož zdání budí dojem jakési

⁷¹ Löfgren, O. 1999 : *On holiday : a history of vacationing*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, str. 43

⁷² *tamtéž*, str. 45

⁷³ *tamtéž*, str. 46

jiné reality, kterou si mohl spojit s různými očekáváními. Existence trati a jejich dostupnost v kombinaci s blízkým atraktivním prostředím a dalšími vlivy, z nichž některé jsme již zmiňovali, tak daly vzniknout jádrovým oblastem trampingu.

V okolí Prahy v tomto ohledu sehrála naprosto zásadní roli existence tzv. Posázavského pacifiku, tedy železniční tratě, měřící 157 kilometrů a vedoucí z Prahy do Světlé nad Sázavou přes Vrané nad Vltavou a Čerčany. Dokončena byla v prvních letech dvacátého století a zpřístupnila dříve těžko dosažitelná území velikému počtu návštěvníků, převážně z Prahy. Tato trať téměř v celé své délce kopíruje tok řek Vltavy a Sázavy a nabízí řadu panoramatických výjevů ('jako z filmu'). Toto spojení se již od zprovoznění pro veřejnost stalo vyhledávaným cílem samo o sobě, což se pochopitelně promítlo i do jeho vytíženosti a obsazenosti. Je přirozené, že zmíněné oblasti nemohly zůstat trampy nepovšimuty. K dalším vyhledávaným tratím patřil tzv. Poberounský expres a Brdský courák.

5. 5. Trampské objekty druhého bydlení v letech 1919 – 1939

V předchozím textu jsme se již nastínili prvotní fáze vzniku trampských osad. Od jednoduchých přístřešků a stanových táborů přešli trampové k budování objektů druhého bydlení – chatek a srubů. Obecně zde platí, že na nejatraktivnějších místech se stavělo nejdříve. Chaty byly většinou sbity z prken, nebo sestaveny z kulatiny, objevují se i alternativní materiály, například v osadě Lone Star u říčky Kačák nedaleko Řevničova stála bouda z bedniček od mýdla. Objekty byly usazeny na jednoduchých základech a nemívaly sklep. Střecha je většinou nízká, pobitá lepenkou, často překrývala i verandu, která byla ke stěně i dodatečně přistavována. Chaty měly obdélníkový půdorys a ve vnitřní místnosti jednoduché vybavení – prkenné kavalce, stůl, petrolejová lampa, kamínka. Jednoduchá konstrukce obydlí umožňovala i jeho přesun na jiné místo (v trampské terminologii tzv. stěhovačka).

Zdroj: Moidl, Z., Moidlová, O., Smlsal, J. 2008: Kronika východočeského trampingu – Chrudimsko 1912 – 2008.

Liberec: Rosa, str. 74

V polovině třicátých let se na trhu objevují dokonce i montované chatky, dodávané firmou architekta Václava Jedličky. Vzhledem k pozdějšímu rozšíření tohoto typu druhého bydlení se jednalo o vpravdě průkopnický čin. Chaty sloužily především pro přenocování členů osady a se stárnutím první trampeké generace roste i jejich počet. Spřátelení dobrodruzi si staví své druhé domovy většinou poblíž prvního osadního stavení. Jedním ze znaků skupinek srubů je absence plotů mezi nimi, stojí ve volném prostoru. Zajímavé jsou majetkoprávní vztahy trampekých osad s okolím. Chaty stávaly na pozemku, který mohl být pronajat obcí, či soukromým vlastníkem (sedlákem, mlynářem). Stát půdu trampům nepronajímal. Vše bylo náležitě ošetřeno smlouvou o pronájmu pozemku pro stavbu. Ke kácení dřeva bylo třeba povolení, změna majitele chaty se rovněž hlásila. Aby trampové získali povolení k výstavbě chat, vymýšleli pro své osady krycí jména, která měla být úředně libozvučnější, než ta skutečná : Sdružení katolíků při obci pražské, Stolní společnost, Usedlí skauti, Filmová společnost aj. Vyskytly se i případy, kdy některé osady (např. Arizona na Sázavě) nejprve vystavěly své sruby a až dodatečně svůj pobyt na místě legalizovaly. S trochou nadsázky tak můžeme říci, že trampové, kteří zvolili právě tuto cestu, se stávají prvními squatterry na našem území, alespoň po dobu víkendů. Co se prostorové dimenze týče, jednalo většinou o místa obtížně zemědělsky využitelná – strže, remízky, neúrodná kamenitá půda, břehy řek, stráně – která trampeká komunita přeměňuje v oblasti volnočasových aktivit. Cena pozemků se lišila, stejně tak jako míra ochoty jejich vlastníků poskytnout trampům prostor. Většinou však peníze z pronájmu patřily k vítaným zdrojům přílepení venkovského obyvatelstva. Osady se rozrůstaly rychlým tempem. Tak kupříkladu v okolí vrchu Medník při

řece Sázavě vznikají první chaty v roce 1923 a o deset let poději Bob Hurikán na stejném místě napočítal sto šedesát osm chat na dvoukilometrovém úseku. Podobným vývojem procházely všechny hlavní tramské lokality. V tomto bodě se pomalu z tramských chat – osad, stávají chaty – rekreační, do kterých jezdí trampové i se svými manželkami a dětmi. „Ve druhé polovině dvacátých let se z mnohých průkopníků trampingu stali otcové rodin a život na osadách se začal blížit rodinné rekreaci.“⁷⁴ Dnes je obtížné zjistit přesné počty vzniklých osad, Pavel Domalewski a Marie Novotná uvádějí, že „v období rozmachu pražské tramské oblasti (1918 – 1944) vzniklo 637 osad, což je šestinásobně více, než v plzeňské oblasti. Do roku 1944 vzniklo prokazatelně 1107 pražských a 1109 mimopražských osad,“⁷⁵ přičemž mezi mimopražské jsou zde počítány i osady na Slovensku.

Obr. č. 11: Osada Peřeje

Zdroj: Moidl, Z., Moidlová, O., Smlsal, J. 2008: Kronika východočeského trampingu – Chrudimsko 1912 – 2008.

Liberec: Rosa, str. 66

„Uvádí se, že v roce 1930 už existovalo téměř 23 000 objektů druhého bydlení (hlavně v zázemí Prahy), do roku 1945 přibýlo dalších 17 000 objektů (Gardavský, 1975). Sem už ale nutno zařadit i rekreační domy a vily pro bohatší rodiny, které zde též kromě nedělí trávil své dovolené, s možností dojížděky do zaměstnání (mužů) do Prahy.“⁷⁶

⁷⁴ Waic, M., Kössl, J. 1992 : Český tramping 1918 – 1945. Praha, Liberec: Práh, Ruch, str. 30

⁷⁵ Citováno podle: Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004 : Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, str. 83

⁷⁶ Bičík, I. a kol. 2001 : Druhé bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, katedra

5. 6. Trampské osady v období 1945 – 1968

II. světová válka překotný vývoj trampských osad přibrzdila z důvodů, o nichž je pojednáno v historické kapitole této práce. Přístup do některých příhraničních oblastí byl po obsazení odstoupení Sudet hitlerovskému Německu zkomplikován, a po vzniku Protektorátu Čechy a Morava zakázali okupanti vstup do obalsti soutoku Vltavy a Sázavy (vojenský prostor) i do některých dalších lokalit. Trampové však v rámci možností z měst vyjížděli, někteří zde tráví většinu svého času a zapojují se do pomocných zemědělských prací v okolí. Chaty tak, vzhledem k blízkosti venkova a jeho schopnosti i ve válečných dobách plnit samozásobitelské funkce, mohly poskytovat zázemí se snadnější možností zisku potravin. Některé osady zanikají, ale důkazem, že trampský život pokračoval v menší míře dál, je například vznik pěti nových osad na Plzeňsku v období války. Bezprostředně po osvobození Československa k budování nových osad nedochází, hospodářství je rozvrácené, mnoho komunikací je nutno nejprve opravit a na trampování nezbývá tolik času.

V padesátých letech dochází vlivem politických podmínek k ústupu trampingu z veřejné scény, přesouvá se víceméně do pozice undergroundu. Informací z této doby není příliš, orientačně vzniká na území Československa 161 nových osad. Na řece Vltavě se buduje přehradní kaskáda, která výrazně mění charakter toku. Mnoho starých trampských osad přikryje vodní hladina. Kultovní Svatojánské proudy mizí, osada Ztracená naděje, jejíž dřívější “claim“ byl zaplaven se přestěhovala na břeh Slapské přehrady, nad její původní místo. Výrazněji se trampské hnutí projevuje v okolí Brna.

Padesátá léta jsou však pro druhé bydlení a rekreační chování v tehdejším Československu obdobím nástupu chatařství a chalupářství. Vliv trampských osad je sice oslaben, avšak představují pro chataření i chalupaření inspiraci. Definovaly nová rekreační území a lokality, které jsou příchodem chatařů/chalupářů a současně i působením trampů dále přetvářeny. Trampig ovlivňuje chatařství a naopak. Od této chvíle probíhá vývoj trampingu a chatařství/chalupářství v souběžných vývojových linkách, na nichž je možno sledovat vzájemné vztahy těchto dvou společenských jevů.

Rozvoji chatařství a chalupářství (chatařství tedy navazovalo spíše na původní trampské sruby, chalupářství především na tzv. letní byty, kdy venkované pronajímali na určitou dobu části svých obydlí obyvatelům měst) napomohla série výchozích podmínek, jež byly do jisté

míry unikátní kombinací, což přispělo k masovému rozšíření chat a chalup v Československu v míře, která je, vzhledem k velikosti země, značně ojedinělá. Mezi nejpodstatnější faktory patří :

1. Poválečný odsun Němců : zejména v oblasti Sudet došlo k opuštění značné části venkovského bytového fondu, některé vesnice zanikly úplně, nepodařilo se je dosídlit. Z opuštěných domů se stávají chalupy. Chatové osady jsou stavěny také na pozemcích odsunutých Němců.
2. Vylidňování venkovských oblastí – přesun mladé generace do měst
3. Postupný růst životní úrovně (po měnové reformě r.1953)
4. Rozvoj individuálního automobilismu a veřejné autobusové dopravy

Přímo úměrně rostoucí městské populaci se zintenzivňuje výstavba sídlišť. Potřeba rekreace na venkově je stále aktuálnějším tématem. Podstatným činitelem při identifikaci rekreačních oblastí je blízkost velkého sídla, atraktivní prostředí a dobrá dopravní dostupnost. Vlivem urbnizačního procesu zůstalo na venkově mnoho domů prázdných, populace venkova demograficky stárne. Z uvolněných stavení se postupem času stávají chalupy. „*V mnohých případech právě přeměna na druhé bydlení zachránila mnohé stavby i celá sídla před naprostým zchátráním; tak se mnohde udržela struktura sídel, celistvost intravilánu, uchoval se stavební ráz apod., včetně možnosti přenocování.*“⁷⁷

Staré tramské osady se postupně rozrůstají přistavováním dalších objektů a zhruba od poloviny padesátých let vznikají i chatové osady nové. Objekty z 20. a 30. let jsou přestavovány, používají se nové krycí materiály (plech, eternit) a velká část chat je zděná. Rovněž velikost těchto staveb se liší – původní tramské chaty měly povětšinou pouze jednu místnost, nyní přibývá kuchyňka a často i prosklená veranda. Stejně jako dříve, objekty většinou nejsou elektrifikovány. Charakter interakcí v nových osadách je však odlišný. Zatímco předválečné tramské osady tvořila převážně skupina přátel, spojená podobnou hodnotovou orientací, která se věnovala společným aktivitám, nová forma chataření představuje modifikaci značně individualizovanou, což se v budoucnu spojí i s rostoucí rolí osobního automobilu. Nová povaha druhého bydlení se projevila i do současné výzkumné terminologie – pro chaty a chalupy se používá termínu “Objekty individuální rekreace” (OIR).

⁷⁷ Fialová, D. 1999 : „Druhé bydlení – nedílná součást našeho venkova.“, *Geografické rozhledy*, 4 , str. 92

Přelom padesátých a šedesátých let je ve znamení nové vlny trampingu. V šedesátých letech je v Českoslovesku doložen vznik 448 nových trampských osad, avšak můžeme říci, že jejich budování má oproti minulosti sestupnou tendenci. Začíná převažovat volné trampování, bez trvalejších vazeb na jedno stálé místo. „*Základním rysem zakládání osad šedesátých let je, že jsou putovní, nebo jenom dočasného trvání.*“⁷⁸ Přesto jsou využívány i lokality původní. Počínaje koncem šedesátých let jsou počty nových trampských osad zanedbatelné. Významnou událostí s rozsáhlým vlivem na strukturování volnočasových aktivit bylo zavedení soboty jako dne pracovního volna. V šedesátých letech byla nejprve každá druhá sobota nepracovní, od roku 1968 jsou (až na výjimky) všechny soboty dnem pracovního volna. V tomto období nabývá na významu individuální chataření a chalupaření, které obyvatelstvo přibližuje přírodě jiným způsobem. Na kultivování chat a chalup bylo více času a v kombinaci s rozšiřujícími se možnostmi dopravy (umožňující snadnější převoz materiálu) tak dala nová podoba víkendu vývoji chataření a chalupaření jednoznačný impuls. Zanedbatelný je i fakt, že chaty a chalupy umožňovaly díky vyšší úrovni komfortu víkendový pobyt mimo město i dříve narozeným, druhé bydlení se postupně stává vícegenerační záležitostí. Můžeme tedy říci, že přibližně od poloviny šedesátých let paralelně existuje tramping osadní, tramping volný – putovní, chataření a chalupaření jako individualizovaná forma rekreace.

5. 7. Období let 1969 – 1989

Po okupaci Československa sovětskými vojsky nabývá chatřství a chalupaření na významu a rozsahu. Růst chatových oblastí a počtu chalup dosahuje svého vrcholu, což pramení ze samotné povahy normalizačního režimu, jenž se nad Československem rozprostřel. Cestování do zahraničí bylo pro většinu obyvatel výrazně omezeno, životní podmínky v mnohých, obzvláště průmyslových městech se nadále horší, možnosti seberealizace jsou omezené (např. z důvodů nedobrovolné změny zaměstnání). Chata nebo chalupa se stává jakýmsi víkendovým azylem před každodenní realitou, kolorovanou socialistickou ideologií, lidé se stahují do soukromí. „...*tendence privatizace a intimizace životního stylu se mohou v soukromí chaty/chalupy, do něhož je přece jen obtížné zasahovat zvenčí, utěšeně a nerušeně naplňovat.*“⁷⁹

⁷⁸ Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004 : *Regionální diferenciacie druhého bydlení v Česku*. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta , str. 84

⁷⁹ Duffková, J. 2002 : „*První a druhý domov – Vývoj české záliby v chataření a chalupaření z pohledu sociologie* “. Přítomnost, léto, str. 31

Oblast druhého bydlení se tak vymezuje jedno z mála teritorií, které mohou lidé aktivně ovlivňovat, přetvářet. Chata nebo chalupa představovala také možnost investice a stejně jako osobní automobil se stala jedním z mála dostupných statusových symbolů. Tento „prázdninový a víkendový eskapismus“⁸⁰ začíná dosahovat masových rozměrů. „S městy vyprazdňujícími se v pátek odpoledne odlivem chatařů na venkov se chata stala velmi rychle součástí fyzické a kulturní krajiny České republiky.“⁸¹

Rozmach druhého bydlení v sedmdesátých letech byl ovlivněn i dalšími faktory. „Jednou z nejtěžších ran venkovu pak byl počín tvářící se jako racionální vědecky podložená reforma, zavedení tzv. střediskové soustavy obcí.“⁸² Tato reforma, zavedená roku 1971, hierarchizovala význam jednotlivých sídel a koncentrovala služby a funkce směrem k větším vesnicím. Byl vytvořen pětistupňový systém významu sídel: 1. sídla oblastního významu (SOBV), 2. sídlo obvodního významu (SOOV), 3. sídlo místního významu (SOMV) 4. nestřediskové sídlo trvalého významu (NSTV), 5. nestředisková sídla ostatní (NSO) . Investice a plány rozvoje se týkaly především prvních dvou kategorií, naproti tomu v rámci kategorie č. 5 probíhalo rozsáhlé rušení služeb. Efektem této praxe pak bylo prohlubování vysídlení v menších vesnicích, které přestávaly být obzvláště pro mladou generaci perspektivním místem k životu. Mladí se stěhují do měst a venkovské objekty původě určené pro stálé bydlení, přetvářejí (např. po smrti rodičů) na druhé bydlení, nebo prodávají. Docházelo tak k uvolňování dalších objektů pro potenciální zájemce o rekreaci v nich. Mnohá venkovská sídla tak z velké míry změnila svoji funkci, stávají se z nich oblasti převažujících rekreačních aktivit, kde počet chat a chalup několikanásobně převyšuje počet trvale obydlených objektů. Chalupaření má tímto podíl na zachování mnoha z nich.

Sedmdesátá léta představují také období rozsáhlé výstavy nových sídlišť, jejichž estetická kvalita a úroveň životních podmínek byly dalším z faktorů, které vývoj chataření a chalupaření uspíšily. Na našem území se v této době buduje až osm tisíc nových objektů druhého bydlení ročně. „V období let 1970 – 1991 se počet objektů individuální rekreace u nás prakticky

⁸⁰ Bičík, I. a kol. 2001 : *Druhé bydlení v Česku*. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, str. 47

⁸¹ Bren, P. 2002 : „Weekend Getaways: The Chata, the Tramp, and the Politics of Private Life in Post-1968 Czechoslovakia.” In: Crowley, D., Reid, S.E. (eds.) 2002 : *Socialist Spaces : Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc*. Oxford: Berg, str. 126

⁸² Blažek, B. 1998 : *Venkov města média*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), str. 87

zdvaapůlnásobil, což nemá ve světovém měřítku prakticky obdoby.“⁸³ Rapidní rozvoj s sebou přinesl i nové problémy. Mnoho nově vzniklých chatových kolonií je postaveno tzv. na zelené louce bez ohledu na krajinný ráz, navíc estetická úroveň samotných objektů namnoze není valná. Problémy vyvstaly také z hlediska likvidace odpadů, vznikají černé skládky a dochází ke znečišťování okolních toků. Nezanedbatelná je rovněž zátěž komunikací a přírodního prostředí z hlediska automobilismu. Jednotlivé objekty procházejí určitými fázemi – životními cykly – jež jsou charakterizovány mírou využití objektů příslušníky různých generací vlastníků. Vzhledem k hromadné výstavbě jsou tyto cykly často typické pro celé rekreační oblasti. V literatuře se objevuje pojem “chatová sídliště” jako vyjádření přehuštěnosti oblastí. Původní kolektivní život tramského stříhu je nyní provozován jen v místech, kde tyto činnosti mají již tradici z předchozích období. Individualizovaný charakter života v nových osadách je umocňován rozšířením televize. „*Chatové kolonie jsou víceméně umělým nakupením staveb a lidí bez přirozených sousedských vazeb, jejichž principem byla od pradávna sousedská výpomoc. Navzdory fyzické blízkosti chatařů vzniká v rekreační kolonii podobná anonymita a malá četnost styků mezi lidmi jako ve městě. Rekreaanti, kteří odjeli z města, aby si odpočinuli od velké koncentrace lidí, se v ní znovu ocitají.*“⁸⁴

I architektonická stránka a stupeň vybavenosti především nových chat (u chalup dochází k rekonstrukcím již stojícího objektu) zaznamenáváme jistý stylový posun. Nové objekty jsou především zděné a rozměrově velkorysejší – dolní podlaží představuje dvě místnosti, nad něž je nastavována podkrovní, rovněž obytná část. Objevují se i garáže, přístupové cesty jsou zpevňovány pro znazší dostupnost automobilem. Budují se místní rozvody pitné vody, případně napojení na stávající síť, do chat je přiváděna elektřina. Často zaznamenáváme jistou vizuelní stejnorodost, jež působí stereotypně a ubírá krajinnému rázu estetických kvalit. Vlivem zahušťování dochází také k míšení chat z předchozích vývojových období a nových objektů, výsledný dojem takto vzniklé koláže rovněž narušuje atmosféru jednotlivých oblastí. Původní tramské chaty, budované převážně z přírodních materiálů, svým zasazením do krajiny a jistou skromností představují typ stavby, která výrazněji nenarušuje charakter přírodních lokalit. Často však v blízkosti těchto staveb vznikají chaty, jež jasně prozrazují, že jejich majitel se možná přírodě přiblížit chtěl, avšak s jistým odstupem – důkazem toho jsou objekty, jež s původní inspirací woodraftem nemají nic společného - připomínají spíše betonovou kostku.

⁸³ Bičík, I. a kol. 2001 : *Druhé bydlení v Česku*. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, str. 49

⁸⁴ Librová, H. 1988 : *Láska ke krajině?*. Brno: Blok, str. 141

Pravděpodobně nejrozsáhlejší šetření objektů druhého bydlení, na kterém lze dobře pozorovat expanzi chatařství a chalupářství sedmdesátých let, proběhlo v rámci sčítání lidu, domů a bytů z 3.3. 1991. „*Při sčítání 1991 bylo zjištěno již 395 752 rekreačních objektů, z toho 54 % rekreačních chat a domků. Počet rekreačních objektů tedy od roku 1970 vzrostl více než dvaapůlkrát. Z toho počet chat a rekreačních domků o 62 %, ale rekreačních chalup (...) více než sedmkrát!*“⁸⁵ Objekty druhého bydlení představovaly tak na počátku devadesátých let téměř 20 % všech obytných staveb. V roce 1991 mělo v České republice k dispozici rekreační objekt 452 100 domácností, což odpovídalo přibližně 1,4 miliónům obyvatel. Do celkového souhrnu nutno připočítat i ostatní domácnosti, které měly možnost objekt využívat. „*Lze tedy shrnout, že v konci totalitního období asi pětina domácností (a nejméně čtvrtina obyvatel) měla přímou zkušenost z vlastnictví a užívání OIR (objektu individuální rekreace – pozn. aut), další čtvrtina až třetina pak takový objekt(y) opakovaně navštívila a měla zkušenosti z této specializované činnosti.*“⁸⁶ Vývoj počtu objektů druhého bydlení a jejich rapidní přírůstek v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let 20. stol. znázorňuje tabulka č.2 :

Tabulka č. 2: Počet rekreačních objektů v Česku v letech 1930 – 1991

Rok	Počet OIR	z toho: chaty	z toho: chalupy	neobydl. byty	celkem
1930	22 964				
1945	40 174				
1955	62 487				
1965	108 925				
1971	156 402	132 073	24 329	26 105	182 507
1980	224 992				
1991	267 632	213 865	53 767	128 120	395 752

Zdroj: Ryšavý, I. 1977, Kuchařová, Z. 1984, Kučera, M. 1992 in Bičík, I. a kol. 2001: Druhé bydlení v Česku, Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, str. 49

⁸⁵ Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004 : Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, str. 49

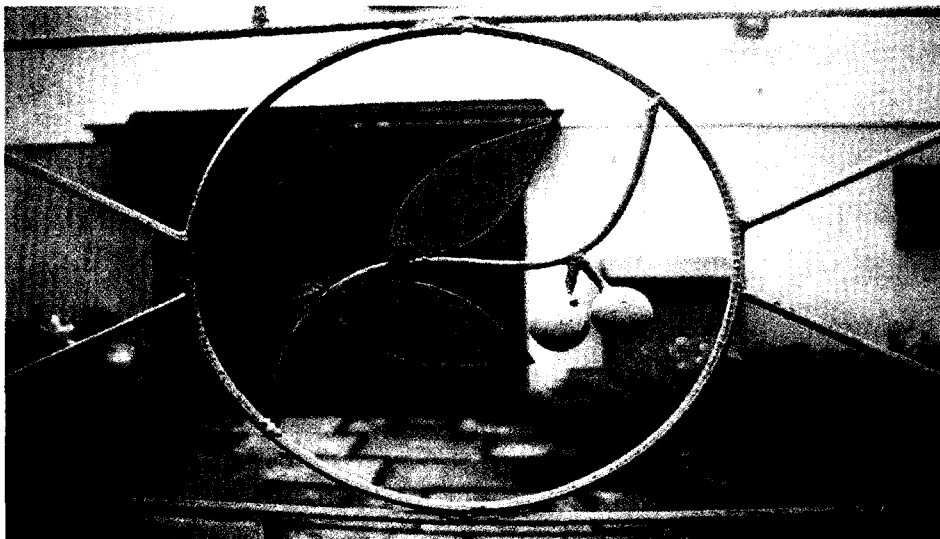
⁸⁶ Bičík, I. a kol. 2001 : Druhé bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, str. 32 - 33

5. 8. “Téměř konec světa“

Nyní si dovolím malou odbočku. George Orwell a jeho román *1984* je důkazem, že i beletrističtí spisovatelé mohou být prozíravými analytiky společenských poměrů. Proto zde uvádím další příklad z oblasti literární tvorby, který mne ve vztahu k chatařství obzvláště zaujal a o němž si myslím, že s tematikou souvisí.

Mnoho chat a jejich oplocení sedmdesátých let bylo v krátkých intervalech pečlivě natíráno pestrými barvami. „*V sedmdesátých letech bylo obvyklé ploty každoročně pečlivě pestrobarevně natírat kvůli jejich očištění a zachování barvami na kov. Až v osmdesátých letech se místo mnoha výrazných barev plot natírá pouze jediným, většinou tlumeným odstínem.*“⁸⁷

Obr. č. 12: Detail plotu

Zdroj: Zapletalová, V. 2007: Chatařství/ Summer houses – Architektura lidských snů a možností. Brno: Era, str. 310

Americký spisovatel Ray Bradbury se obvykle řadí mezi autory sci-fi, případně magického realismu, avšak jeho dílo je i pozoruhodnou sondou do života tehdejší americké společnosti.

⁸⁷ Zapletalová, V. 2007 : Chatařství / Summerhouses – Architektura lidských snů a možností. Brno: ERA, str. 299

Hlavním námětem jeho povídky „Témeř konec světa“ je příběh dvou zlatokopů, vracejících se po několika měsících odloučení od civilizace zpět do města Rock Junction. Ihned po příjezdu si všimnou nepřírozené čistoty města a podivných barev domů, jsou šokováni blankytně modrou trafikou, oranžovou kůlnou a fialovým krmítkem, vše je čerstvě a úhledně natřeno. „*Samueli, šepal Willy, „každá mizerná sirka, každá hromada dříví, každé zábradlí, každá tretka, plot, každý bezpečnostní uzávěr, auto na odpadky, celé to zatracené město, jen se na to podívej! Někdo to před hodinou natřel!*“⁸⁸ Dále se setkávají s vymydlenými dětmi a nepřírozeně upravenými občany. Oba hrdinové příběhu se při projíždění městem snaží dobrat příčiny tohoto stavu. „*Tohle město,*“ řekl Willy a díval se za nimi, „*se pomínulo. Záhada. Záhada na každém kroku. Řekni mi, Samueli, jaký tyran to asi přišel k moci? Jakým zákonem donutil kluky k takové čistotě a dohnal lidi k tomu, aby natřeli každé párátko i květináč? Pořádně se nadechni! Ve všech domech mají nové tapety! Zkouška osudu postihla tyhle lidi v hrozně podobě. Není v lidské přirozenosti, aby se člověk stal přes noc vzorem dokonalosti. Vsadím se o všechno zlato, které jsem vyrýžoval za celý měsíc, že vyklidili i půdy a sklepy a všechno září čistotou. Vsadím se, že tohle město prožilo soudný den.*“⁸⁹ Samuel a Willy se dostávají do zákaznický přecpaného holičství, kde obvykle vyprávěli své historky z pustých krajů v horách. Ihned jsou umlčeni majitelem, který jim chvatně a ve strachu, že začnou hovořit o samotě a jiných kouzlech divočiny, vysvětlí, že nyní se poměry změnil, příběhy z pustiny, kde vládne ticho a zákony přírody jsou tabu, věci, o které se nemluví. „*Tiše, proboha, jestli je vám život milý!*“⁹⁰ Díky záhadnému působení slunečních skvrn totiž přestaly nadobro fungovat televizory a rádia ve všech amerických městech, na celé západní polokouli. Lidé nevěděli, jak vyplnit čas, co si počít, když je všude kolem ticho. Když z neupravených zlatokopů dělá vedoucí holičství „muže jako ze škatulky“, dá jim jasně najevo, že bude nutné se přizpůsobit : „*Postaráme se, abyste vypadali jako ostaní. Nechci říct, že byste vypadali nebezpečně, to ne, ale vaše řeči v těchhle dobách by mohly lidi popudit.*“⁹¹ Z nastalého zoufalství nakonec našli lidé východisko v natírání – okrašlování města a jeho okolí – které posloužilo jako zázračná léčebná kúra na pošramocený psychický stav obyvatelstva. „*Ta prázdnota, to nehmotné nic, co pořád padá v našich televizorech, to nám dalo všem zabrat.*“⁹² „...muži se motali jako opilí v úplném omámení, dokud jim ženy nestrčily do rukou štětce a neukázaly na nejbližší nenabarvenou stěnu!“⁹³ Novou éru nazvali lidé „veliké Zapomnění“, a o minulosti se přestalo mluvit. Kromě

⁸⁸ Bradbury, Ray 1989 : Kaleidoskop, Praha: Odeon, str. 146

⁸⁹ tamtéž, str. 146

⁹⁰ tamtéž, str. 147

⁹¹ tamtéž, str. 148

⁹² tamtéž, str. 149

⁹³ tamtéž, str. 150

natírání ploch, které natřít šly se lidé upnuli i k dalším činnostem. „*Kde vřdycky bujel plevel, tísnila se na každém volném plácku kapusta, cibulka a salát, trsy podivných slunečnic měřily čas na polední obloze, pod nesčenými stromy se krčily macešky v chládku jako letní štěňátka a velikýma vlhkýma očima okukovaly uvalcované trávničky, které hýřily zelení jako propagační plakáty irských cestovních kancelářů.*“⁹⁴ „...ženy například zase začaly zavařovat ovoce, nakládat zeleninu a vařit malinové a jahodové marmelády.“⁹⁵ Majitel holičství uzavírá rychlé uvedení do situace: „*Nemá to hlavu ani patu, ale rychlost je fantastická...Ono to zas opadne, až si zvykneme na veliké Zapomnění.*“⁹⁶ Zmatení zklatokopové nakonec město opouštějí a vydávají se na obhlídku do dříve špinavého Chicaga, kterému se nyní říká Perla Orientu – je natřené, čisté a září novotou.

Bradbury tak ve své povídce, která se sice k československému chatařství sedmdesátých let přímo nevztahuje, vystihuje některé jeho hlavní rysy. Sugestivně vykresluje atmosféru potlačení minulosti a hledání naplnění v náhražkové činnosti – v natírání a předimenzovaném zvelebování. Nastiňuje vizi světa, v němž jsou lidé odtrženi od dřívějších poměrů, které se změnily ze dne na den a začínají hledat jeho smysl. Výstižnou paralelou k růžově natřeným psím boudám, fialovým krmítkům, pestrobareným altánkům, upraveným trávničkům, skleníkům a zeleninovým záhonkům Bradburyho světa “velkého Zapomnění” můžeme hledat právě v československém chataření sedmdesátých let s jeho vymalovanými okenicemi, zábradlím, každým rokem pečlivě pestrobarevně natíranými ploty i zahradními soškami – trpaslíky. Atmosféra je shodná – lidé nemají příliš na výběr, minulost je jakoby zapomenuta, hledá se cesta z bezradnosti. Únik od tíživé reality pak na sebe bere různé podoby, barevné chatky a jejich ploty bezesporu patří k jedné z nich.

Pozoruhodnou souvztažnost lze nalézt také ve zmínce o pěstění plodin – zahrádkách. Od roku 1969 u nás dochází k rapidnímu nárůstu tzv. zahrádkářských kolonií. Jedná se o třetí, relativně specifickou aktivitu, která má s chatařením a chalupařením některé společné znaky. Samotné chatky v zahrádkách původně sloužily ke skladování náčiní, potřebného k zemědělské práci, avšak mnoho těchto objektů se přeměnilo na objekty druhého bydlení. Zahrádky představovaly způsob samozásobování v době, kdy trh nenabízel příliš pestrou paletu výběru. V čem se však jejich funkce s Bradburyho příběhem nepochybně kryje je možnost seberealizace, která je však v obou případech východiskem z nouze. Množství objektů druhého bydlení, jejich

⁹⁴ Bradbury, Ray 1989 : *Kaleidoskop*, Praha: Odeon, str. 146

⁹⁵ *tamtéž*, str. 151

⁹⁶ *tamtéž*, str. 151

provedení a role v životě člověka sedmdesátých let tak představuje produkt nadvlády totalitního charakteru, beroucí na sebe v Bradburyho příběhu podobu velkého Zapomění, v Československu pak podobu despotického socialismu.

Obr. č. 13: Pečlivě natřený plot

Zdroj: Zapletalová, V. 2007: Chatařství/ Summer houses – Architektura lidských snů a možností. Brno: Era, str. 307

5. 9. Tramping vs. chatařství

Zajímavou analýzu vztahu trampingu a chataření/chalupaření tohoto období podává P. Bren ve své studii “The Chata, the Tramp, and the Politics of Private Life in Post-1968 Czechoslovakia“. Chatařství a chalupářství bývá, jak již bylo naznačeno výše, pojímáno (vedle jeho klasických rekreačních funkcí) i jako forma svérázného útěku před realitou tehdejší doby. Je však důležité poznamenat, že se jednalo o útěk tolerovaný tehdejšími institucemi. Jedním z principů normalizace bylo zklidnění poměrů a snaha o návrat do stavu před nástupem reformního komunistického křídla. Gustav Husák, v roce 1969 první tajemník KSČ, použil v tomto smyslu termín – klidný, tichý život. „Obyčejný člověk chce žít poklidně, bez jakýchsi skupin, které z nás dělají džungli, a proto musíme apelovat na lid, aby toto odsoudil. Tato strana chce zabezpečit klidný život.“⁹⁷ Již počátkem sedmdesátých let, s rapidním nárůstem

⁹⁷ Citováno podle: Bren, P. 2002 : „Weekend Getaways: The Chata, the Tramp, and the Politics of Private Life in Post-1968 Czechoslovakia.“ In: Crowley, D., Reid, S.E. (eds.) 2002 : *Socialist Spaces : Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc*. Oxford: Berg, str. 124

počtu chat a chalup, byla chatařské kultuře věnována v Československých médiích značná pozornost. Přestože chataření a chalupaření představují formu osobního vlastnictví a zvelebování těchto druhých domovů se neslo ve znamení hromadění majetku, konzumerismu a soukromého vlastnictví, odporujícího komunistické myšlence, jednalo se o činnost, proti které nebyla vyvíjena státními strukturami aktivita, směřující k jejímu potlačení (až na určité komplikace, především byrokratického typu). Existují dva hlavní důvody benevolence tehdejšího stranického aparátu. Zaprvé, jednalo se o formu povoleného luxusu, jenž měl mít konejšívý efekt. V období druhé poloviny šedesátých let se zvýšila možnost vycestování do západoevropských zemí, s nimiž bylo nyní možno porovnávat. Po opětovném uzavření hranic po roce 1968 se v chatařství nabízela možnost zvýšení životní úrovně a vylepšení režimního profilu v očích občanů. Cílem vládních struktur byl občan, jehož hlavním rysem byla povolnost systému pročež bylo nutno učinit jisté ústupky. Zadruhé, chataření a chalupaření mělo sice vliv na zmírnění depopulačních tendencí ve smyslu přítomnosti obyvatelstva na venkově, avšak efektem, který tento proces vyvolával, bylo periodické opouštění města, tudíž omezení těsnější komunikace a schopnosti se kolektivně organizovat. “Kontrarežimní“ síly Pražského jara nacházely živnou půdu právě ve městech, koncentrujících obyvatelstvo a možnosti vzájemné interakce a výměny názorů. Rozptýlením obyvatel na venkov se snižovala pravděpodobnost recidivy. Chatařství a chalupářství (Bren ve svém textu nunace mezi chatou a chalupou nerozlišuje, objekty označuje souhrnně termínem chata) nebylo politickou činností, představovalo privátní, poměrně uzavřený svět – azyl před realitou.

Média tedy prezentovala chatařství a chalupářství jako běžnou součást života občana v období normalizace. „*Občan komunista, který se definoval v rámci svého privátního života a nikoliv veřejně, byl viděn jako výhodnější, s větší schopností se přizpůsobit tomu, co první tajemník KSČ Husák označil jako “klidný život”⁹⁸*. Režimní struktury nestály již tolik o politicky angažované, jako spíše o spolupracující, benevolentní masu. Chatařství tak ještě více odvádělo pozornost lidí od veřejného dění, soustředili se spíše na své soukromí, kde v takové míře necítili tlak vnějších podmínek. Na hezky udržované chatě či chalupě člověk pozapomněl na omezení, které tehdejší politické a socio-ekonomické podmínky s sebou nesly. Chatařství a chalupářství jako bylo někdy pojímáno i jako forma tichého vzdoru, spojeného s neochotou angažovat se ve veřejných věcech souvisejících s politikou. Právě to však normalizačnímu

⁹⁸ Bren, P. 2002 : „*Weekend Getaways: The Chata, the Tramp, and the Politics of Private Life in Post-1968 Czechoslovakia.*” In: Crowley, D., Reid, S.E. (eds.) 2002 : *Socialist Spaces : Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc.* Oxford: Berg, str. 138

režimu vyhovovalo. Lidé, uzavření do soukromí svých chat, tak vlastně dávali stranickému aparátu k dispozici operační prostor, jenž nebyl nikým vážněji narušován. (Jistou paralelu s chatařstvím/chalupářstvím a jeho apolitičností v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století bychom mohli nalézt i v dnešní době. V roce 2006 se při silnicích z větších měst objevily volební billboardy ODS s pražským primátorem Pavlem Bémem, oblečeným do "outdoorové", horolezecké výstroje s heslem : „Před odjezdem na víkend prosím změňte vládu.“ Tento apel byl pochopitelně motivován nízkou volební účastí a nepochybně vycházel z obavy, že v termínu 2. a 3.6. 2006 velká část potenciálních voličů, znechucených politickou scénou, raději odjede strávit svůj volný čas na chaty a chalupy a k volebním urnám se nedostaví.)

Tramping však představoval pro režim mnohem méně přijatelnou aktivitu. Jednalo o víceméně kolektivní způsob rekreace, nevázaný podnikovými organizacemi, které pomocí různých funkcí vykonávaly nad lidmi dohled i v jejich volném čase. Monitorovat trampy, jejichž organizace byla velmi rozvolněná a zakládala se převážně na přátelských a komunitních vazbách tak bylo mnohem obtížnější. Trampské hnutí se také nedistancovalo od svých tradic a historie, v čemž se s režimním pojetím reality také rozcházelo. Tramping je principiálně spojen se svobodou, cestováním, hledáním dobrodružství. Jeho hlavní inspirační zdroje pocházely především ze "západních zdrojů" – americká filmová produkce, literatura, nové vlivy hnutí hippies, které se k nám dostaly v uvolněné atmosféře především druhé poloviny šedesátých let, představovaly další protiklad k normalizačním snahám. V trampech tak panující režim měl názorovou opozici, která po roce 1968 nebyla akceptovatelná. Důkazem odlišného přístupu režimu v sedmdesátých a osmdesátých letech je i prezentace v médiích. Zatímco všechny trampské časopisy (vzniké před vpádem vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968) byly oficiálně zrušeny a mnoho z nich se přesunulo na pole samizdatu, k chatařství byl režim mnohem shovívavější. Kromě mnoha příruček, jak své druhé bydlení – chatu či chalupu zvelebovat, vychází od roku 1969 i měsíčník *Chatař*, který je centrálním oficiálním médiem druhého bydlení Československa v sedmdesátých a osmdesátých letech (toto výsadní postavení si uchoval dodnes). Zatímco trampům nezbylo než sledovat jedinou tematickou rubriku – *Táborový oheň* – v časopise *Mladý svět*, o níž jsem se již zmínil v historické části práce, chatařství a chalupářství se hrálo na výsluní veřejného zájmu.

Přestože chataři a chalupáři nebyli nebezpečím politickým, představovali skryté nebezpečí hospodářské, které se nepochybně podílelo na rozkladu systému despotického socialismu. Masové rozšíření bylo zdrojem ekologických problémů, obzvláště v nejvíce vytížených oblastech v okolí Prahy. Kromě toho utěšeně kvetl černý trh s nejrůznějšími službami a

komoditami, spojenými s chatařskou a chalupářskou kulturou. Běžnými jevy se tak stalo “melouchaření” řemeslníků, klientelismus a úplatkářství při samotném obstarávání chaty či rozkrádání státního majetku – materiálu na výstavbu či vylepšení druhého bydlení. Pracovní nasazení bylo na chatě nezdědka větší, než v regulérním zaměstnání – člověk zde pracoval “pro sebe” – což se projevilo i na svévolném zkracování pracovní doby, obzvláště v pátek, kdy bylo nutno na chatu či chalupu vyrazit dříve, aby se naplánovaná práce stihla udělat. Nezamýšleným důsledkem druhého bydlení tak byl úpadek pracovní morálky, spojený s příslušnými ekonomickými efekty .

Pokud tedy srovnáme tramping a chatařství z hlediska míry narušení normalizačního režimu, lze říci, že ačkoliv tramping na rozdíl od chatařství představoval názorovou opozici, jež s panujícím systémem nemohla vycházet, chatařství, vzešlé z trampingu mělo v sedmdesátých a osmdesátých letech větší celospolečenský dopad, především z hospodářského hlediska.

5. 10. Období let 1989 – 2009

V tomto období se vývoj druhého bydlení na našem území do velké míry stabilizoval, což je dáno možnostmi, který s sebou demokratický systém přinesl. „Z průzkumu STEM z února 2002 se dovídáme, že 23 procent dotázaných (občanů ve věku nad 18 let reprezentujících dospělou populaci České republiky) uvedlo, že jejich domácnost má jednu chatu nebo chalupu, zanedbatelný zlomek procenta dotázaných přiznal dva či více rekreačních objektů.“⁹⁹ Jednou z hlavních příčin minimálního přírůstku nových objektů můžeme spatřovat ve změně struktury činností v hodnotovém žebříčku populace, možnostech cestování do zahraničí, větší pracovní vytíženosti obyvatelstva, menšímu objemu volného času a možnostech seberealizace jinde, než na chatě. Vlastnictví druhého bydlení zůstává i nadále doménou obyvatel především větších měst (viz. tab. č. 3).

⁹⁹ Huk, J. 2002 : „Včera hrušky a zelí, dnes trávník s bazénem – Chataři a chalupáři mezi reálným socialismem a kapitalismem.“, Přítomnost, léto, str. 32

Tabulka č. 3: : Podíl domácností (%) vybavených rekreač. objektem dle velikostních skupin obcí

Velikostní skupina obcí	1970	1980	1991	2001
do 10 000 obyv.	(nezjištěno)	(nezjištěno)	(nezjištěno)	6,2
10 000 - 19 999	6	9	11,4	11,1
20 000 - 49 999	7,6	11,3	13,3	12,5
50 000 - 99 999	8,3	13,2	15,4	13
100 000 a více	16,3	22	23,3	19,3
Celkem ČR	6,2	10,5	12,2	11,3

Zdroj: SLDB 2001, Předběžné interní materiály ČSÚ, Kučera 1992, vlastní výpočty in Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004: Regionální diference druhého bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, str. 157

První polovina devadesátých let představuje útlum v preferenci chatařství jako rekreace, lidé ve větší míře využívají zahraniční turistiky. Po roce 1995 však dochází k určitému nasycení a lze sledovat opětovný růst volného času, tráveného na území České republiky, tedy i v chatách a chalupách. Výstavba je v mnoha oblastech limitována administrativní změnou charakteru území – rozšiřují se chráněné krajinné oblasti (CHKO) a přírodní parky, některá území jsou již chatami přehuštena z předchozích období, představují pro krajinu zátěž a proto nejsou nová povolení k výstavbě udělována. Jedním z důsledků ekonomické transformace byl růst cen materiálů i pohonných hmot, což vedlo k celkovému zvyšování nákladů na udržování druhého bydlení. Problém dopravního spojení je pak nadále komplikován rušením železničních i autobusových linek, jež nadále stimuluje předimenzovaný automobilový provoz, což se negativně dotýká především životního prostředí a starší generace majitelů chat a chalup, nedisponujících vlastním vozem. Tabulka č. 4 prezentuje novější údaje, týkající se první desítky měst, jejichž domácnosti se nejvýrazněji měrou podílejí na druhém bydlení v České republice (ODB) :

Tabulka č. 4: Bytové domácnosti vybavené rekreač. objektem v roce 2001

	ČR celkem	432 901	% ODB	% obyv.
1	Praha	111 184	25,7	11,3
2	Brno	24 451	5,6	3,7
3	Plzeň	16 256	3,8	1,6
4	Ostrava	13 571	3,1	3,1
5	České Budějovice	8 716	2	0,9
6	Pardubice	6 638	1,5	0,9
7	Hradec Králové	6 453	1,5	0,9
8	Olomouc	5 095	1,4	1
9	Ústí nad Labem	4 891	1,1	0,9
10	Liberec	4 381	1	0,9

Zdroj: SLDB 2001, Předběžné interní materiály ČSÚ, vlastní výpočty in Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004: Regionální diferenciacie druhého bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, str. 154

Zmiňovanou kvantitativní stagnaci či zpomalení vývoje druhého bydlení však provází zvyšování kvalitativní úrovně stávajících objektů a některých služeb v okolí, zacílených na návštěvníky oblastí. S transformací české společnosti se změnila i povaha činností, prováděných v rámci druhého bydlení. Zatímco před rokem 1989 představovalo samozásobitelství (zahradničení, pěstitelství, chov) podstatnou funkci, spojenou s rekreačními objekty, v průběhu devadesátých let tato činnost postupně ztrácí na významu. Služby a nabídka trhu jsou stále rozšiřovány, lidé nejezdí na chatu či chalupu pracovat, ale spíše odpočívat. Průzkumy agentury STEM z roku 1992 a 1999, mapující postoje k práci u občanů ve věku nad 18 let, zachycují v tabulce (viz. níže) uvedené činnosti, které lze s chatařením či chalupařením spojit. Za pozornost stojí především pokles samozásobitelství v období 1992 – 1999 - o celých 13 %.

Tabulka č. 5: "Jak důležité jsou pro vaši domácnost následující způsoby řešení ekonomické situace vaší rodiny?"
(podíly lidí, kteří uvedli "velmi důležité" nebo "důležité")

	92/04	99/10
Vedle hlavního zaměstnání (důchodu) hledat i další zdroje příjmů, vedlejší zaměstnání	44%	45%
Postarat se sami o produkci vlastních potravin pro vlastní spotřebu	55%	42%
Prodávat na trhu potraviny vlastní výroby	6%	7%
Sám si v domácnosti všechno opravit	82%	74%
Vzájemně si vypomáhat v příbuzenstvu, se sousedy při různých pracích	83%	71%
Mít dobré kontakty na lidi, kteří dovedou zařídit různé věci	78%	80%

Zdroj: STEM, Postoje k práci 4/1992, Trendy 10/1999 in Huk, J. 2002: „Včera hrušky a zelí, dnes trávník s bazénem: chataři a chalupáři mezi reálným socialismem a kapitalismem.“ Přítomnost, léto, str. 32

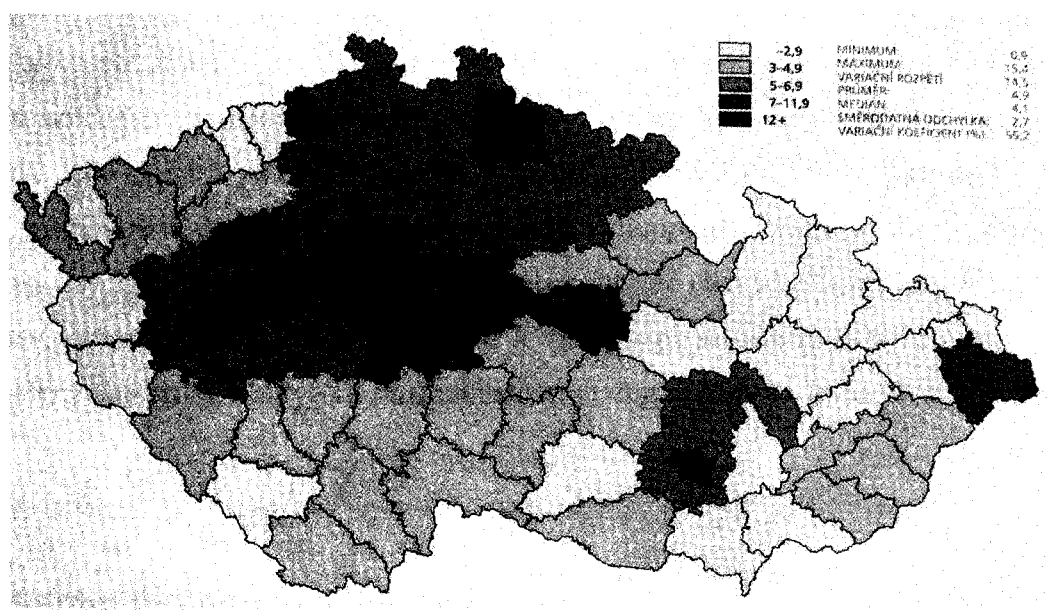
Obzvláště v lokalitách s dobrou dostupností z města dochází k přeměně druhého bydlení na bydlení trvalé. Vybavenost objektů či jejich přestavba umožňuje trávit na chatě či chalupě převážnou část roku, čehož využívají, obzvláště v jarních a letních měsících, především příslušníci starších generací.

Tramping ve své osadní podobě do struktury rekreačního osídlení na území České republiky již příliš nezasahuje. Po roce 1989 je budováno minimum nových osad. Soukromé vlastnictví pozemků (či jejich opětovné navrácení v restituci) ztěžuje možnost vybudování osady. Tramping představuje spíše žánrový způsob trávení volného času, úzce propojený s jeho hudební kulturou. Osadní život ve smyslu kolektivní organizace různých aktivit je provozován především v místech působnosti trampů střední a starší generace, jejichž původní osady bývají nezdědka značně zahuštěny objekty druhého bydlení všech vývojových období, takže o "divočině" již nemůže být řeč. V roce 1989 je opět obnoven Junák – svaz skautů a skautek, kdysi nejdůležitější líheň trampů. Proměny této organizace nabízejí náhled na situaci, ve které se ocitá i tramping. „Ve skautingu si člověk sáhne na GPSku, foťák, učí se dělat reportáže, slaňovat skály, vařit i sjíždět vodu na raftech.“¹⁰⁰ Tramping již nepředstavuje jeden z mála způsobů, jak zažít dobrodružství v přírodě. Mladá generace má na výběr mezi množstvím adrenalinových sportů, výlety do zahraničí (horolezectví, expedice, pralesy) - nabídka trhu s dobrodružstvím je

¹⁰⁰ <http://verejnost.skaut.cz/skauting/co-je-vlastne-skauting/>

nyní skutečně široká a ve srovnání s ní se klasický tramping jeví jako poměrně usedlý, což vede k jeho splývání a provázanosti s ostatními volnočasovými aktivitami, v nichž jeho vyhraněná podoba mizí. Vliv trampingu na druhé bydlení, strukturu volnočasových aktivit a formy rekreačního chování na území České republiky je nyní spíše zprostředkovaný. Jednou z oblastí, kde jsou jeho stopy patrné nejvíce, je například prostorové rozmístění druhého bydlení, lokalizace rekreačních zón a výletních destinací (viz. obr. č. 14). Jeho současná podoba i historický odkaz stále představuje výrazný stylový prvek kulturního života velké části populace naší země.

Obr. č. 14 : Podíl chat na objektech druhého bydlení

Zdroj: Fialová 2000 in Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004: Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku.
Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, str. 254

6. Tramping a koncept nomádství Michela Maffesoliho

Složitá strukturovanost a mnohadimenzionální povaha trampingu z něj dělají téma, které není snadno uchopitelné, jak by se možná na první pohled mohlo zdát. Vzhledem k lokální specifičnosti a problémům, které vyvstávají při definování a co nejpřesnější deskripci tohoto společenského jevu, se s jeho přímou fundovanou reflexí na poli sociologie nestkáváme příliš často. Přes tyto skutečnosti však existují autoři, kteří zajímavým způsobem rozpracovávají témata, jež jsou s trampingem bytostně spjata a která jsou obsažena v samotném základu hnutí jako jeho konstituční prvek. V následující části se budu věnovat trampingu ve vztahu ke konceptu nomádství francouzského sociologa M. Maffesoliho, rozvinutého v monografii *O nomádství*. Jeho analýza, jejíž nuance jsem se v zájmu citlivějšího pochopení rozhodl podrobněji přiblížit, není sice k českému a československému trampingu vztažena přímo, ale citlivě se dotýká některých nejpodstatnějších složek hnutí a výstiženě charakterizuje nezanedbatelnou část jeho povahy. Vztažením Maffesoliho práce k trampingu se nabízí další z cest, vedoucí k hlubšímu poznání příčin a skrytých předpokladů trampingu jako sociálního jevu.

6. 1. O nomádství

Michel Maffesoli ve své knize představuje několik inspirujících pojmů a pohledů na nové i archaické podoby pohybu prostorem i časem a to jak braným čistě z hlediska fyzikálního, tak chápaným ze sociálního hlediska. Zakládajícím prvkem analýzy je identifikace a následné bližší rozpracování pojmu bloudění. „*Bloudění, ponecháme – li stranou, že představuje fundamentální aspekt každého sociálního celku, je také něčím, co dobře vystihuje pluralitu osoby a podvojnost existence. Vyjadřuje rovněž zuřivou či zdrženlivou revoltu proti ustavenému řádu a předkládá dobrý klíč k pochopení latentního rebelantství mladých generací, jehož šíří teprve začínáme nahlížet a jehož důsledky jsme dosud nestačili změřit.*“¹⁰¹ Bloudění a nomádství chápe Maffesoli do jisté míry jako synonyma. Jejich určujícím znakem je obtížná uchopitelnost ze strany institucí, v nichž lze nalézt určitou sociální hodnotu. Neustálé přelévání aktérů, myšlenkových proudů a nezakotvenost bloudění vytváří nové možnosti úkrytu a nalézání nových, pluralitních a

¹⁰¹ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 17

kontinuálně existujících identit. Naznačená mobilita se odehrává jak ve světě reálném, tak ve světě virtuálním. Bloudění je zde formou dobrodružství, které je výrazem touhy po „jinde“. Jev nabývá na intenzitě obzvláště v realitě postmoderny, která svým charakterem pole možného výběru dále rozšiřuje. Nomádství dnešní doby může být tedy chápáno jako „...*usilování o život vytyčený kvalitami, touha po zrušení uzavřenosti a stálého bydliště, jež jsou vlastní moderní době (...) znovu rozehrávající současně dynamiku exilu i dynamiku reintegrace.*“¹⁰² Diferenciace hodnot, z nich plynoucích zájmů a směrů bloudění nalézají své vyústění v tribalismu postmodernity, jenž tuto mnohačetnost dále rozvíjí a poskytuje jí další impulsy. Dochází k rozkladu tradičních forem sepětí sociálního světa a nárůstu diverzity nově konstituovaných životních způsobů, čerpajících inspiraci z mnoha oblastí. Tendence k bloudění se objevuje jako odpověď na ustálenost a rigiditu tradičních forem existence. Nomádství je tak jednou stránkou dichotomické struktury, v opozičním postavení k němu se nalézají pojem trvalého bydliště a vázanost na jedno místo, charakteristická pro moderní dobu. Neukotveností se dostává do protikladné pozice k celému modernímu pojetí státu, jako stabilní struktury, která inklinuje k ovládání ustáleného celku. Neuchopitelnost nomádství tak přímo provokuje k zesílení snahy o aplikaci moci, zařazení do určitého schematu. „*Je možno říci, že nejvlastnějším rysem politiky, v její starosti o řízení a produktivitu, je nedůvěra v to, co je bloudivé a co uniká pohledu.*“¹⁰³ Postoj, jehož kořeny bychom mohli hledat již v osvícenském pojetí racionalismu se dostává ve svém uplatnění s efemérní, proměnlivou a nevypočitatelnou povahou nomádství do úzkých, z čehož pramení ona neutuchající touha po rozšíření mocenského vlivu i na tuto oblast. Vlastnost nomádství jako něčeho, co „příliš nezapadá do systému“, však napomáhá konstituovat hranici, vedenou mezi usedlostí a pohybem ve vši mnohoznačnosti těchto slov. Tato diskrepance tak přispívá k vytváření a upevňování identifikací (my - oni).

Touha po jinde a z ní vyplývající pohyb se v různých intervalech objevuje jak u jedinců, tak u celých sociálních skupin. Jedním z příkladů dnešní doby pak může být i masová mobilita vyvolaná ekonomickými faktory. Dle Maffesoliho tak „...*touha po bloudění ve svých různých způsobech představuje jeden ze základních pólů veškeré sociální strukturace. Buď jako na odívavěná exoterická, anebo naopak v modu ezoterické tajemnosti. Je to touha po vzpouře proti funkcionalitě, proti dělbě práce, proti přehnané specializaci, činící z každého z nás pouhé kolečko v průmyslovém mechanismu, jakým by společnost ráda byla.*“¹⁰⁴ Bloudění je ve společnosti neustále přítomno, představuje antropologickou konstantu, která je částí samotného individua i rozsáhlejších sociálních celků a v různých obdobích se projevuje s odlišnou

¹⁰² Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 18

¹⁰³ *tamtéž*, str. 29

¹⁰⁴ *tamtéž*, str. 38

intezitou. Jako ilustraci projevu, který stojí za pozornost poskytuje Maffesoli příklad z oblasti rockové hudby, kde se návrat k bloudění projevuje v často zpracovávané tematice cesty. Už samotné spojení "rolling stone" (valící se kámen) naznačuje dynamiku pohybu a stává se kultovním výrazem rocku, který je dále reinterpetován v mnoha variacích. Díky tomuto masovému zakoušení je bloudění neustále připomínaným a v mysli člověka zpřítomňovaným jevem. Autor na podporu své teze uvádí příklady písní bluesmana Muddyho Waterse (*I'm a rolling stone*), Boba Dylana (*Like a rollin' stone*) a Micka Jaggera (*I'm a wandering spirit*) a přirozeně samotný název skupiny Rolling Stones. Člověk je na cestě, neustále se přesouvá, mění se.

Nomádství je tedy ve vztahu k usedlosti v jakési opozitní, avšak zároveň i konstituující roli. Je bráno jako připomínka procesu vzniku usedlých struktur a vnímáme – li ji, vrací nás nazpět ke kořenům, k době před institucionalizací, jejíž počátky jsou v jistém smyslu dobrodružstvím. Zároveň však představuje pro institucionalizovaný prostor formu ohrožení, narušuje zaběhlý systém, přináší zprávy z neznáma, jejichž účinkem se nikdo nemůže být jist. Tím připomíná období ustavování, přináší a oživuje regresivní myšlenku, která je však ve společnosti neustále latentně přítomna, avšak právě jejímu širšímu rozvinutí se snaží instituce zabránit. Prvek anomie, který se v nomádství a jeho potenciálním dopadu skrývá, je zřejmý. Avšak „*otupující institutalizaci, ekonomickému cynismu ani intelektuálnímu konformismu se nikdy nepodaří zcela vymýtit určitý odvěký sen, jehož výrazem je právě nomádství, otřásající ustáleností věcí i lidí.*“¹⁰⁵ Postava tuláka tak ztělesňuje v jistém smyslu nebezpečí, jeho samotná existence představuje vůči ustálenému řádu formu ofenzivy. Je ztělesněním oné antropologické konstanty, spojené s neustálým hledáním sebe sama. Dobrodružství tohoto poznávání můžeme připodobnit k formě "tajného přání", jenž přebývá v mysli člověka. „*Cestovatel je příznakem „paralelního světa“, v němž je afekt ve svých rozličných výrazech čímsi bludným a v němž má anomie sílu zákona. Právě tohle vyvádí z míry moudrého správce obce, jehož jediná ambice spočívá v předvídání a v důsledku toho i v odmítání všeho, co je cizí a nepředvídatelné.*“¹⁰⁶

Vzniklý vztah nedůvěry, pramenící z neznámého, z něčeho, co jen obtížně zapadá do nějaké zpevněné kategorie, je pro dějiny lidstva charakteristický a nalézáme ho už u Římanů. Jejich impérium představuje v tomto vztahu onu institucionalizovanou, usazenou jednotku, vůči níž stojí pohybliví a těžko ovladatelní barbaři, kteří ji neustále ohrožují a narušují. Barbar je součástí "paralelního světa" tedy dalším z příkladů nespoutaného individua, které „*potvrzuje svoji*

¹⁰⁵ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 38

¹⁰⁶ *tamtéž*, str. 53

svrchovanou moc nad svým životem tím, že může uniknout. Jeho „eskapismus“, jeho schopnost unikat, ho v každém okamžiku predisponuje ke vzpouře, k řádění, k rozvracení zavedeného řádu. Neztratil nic ze své náchylnosti k pohybu, činí z ní dokonce určitou kulturu, a od okamžiku, kdy převládnu hodnoty ustálenosti, něco takového nemůže být tolerováno.“¹⁰⁷ Figura tuláka, barbara, zosobňující sílu zvenčí představuje v dějinách výrazné téma. Nacházíme ji v obchodníkovi, potulném básníkovi, herci či muzikantovi, politickém uprchlíkovi, ti všichni mají společnou jistou formu svobody, vyplývající z nestálých vazeb k jednomu místu.

Autor uvádí i středověk jako období, jež bylo výše zmíněné cirkulaci v mnoha aspektech a napříč společenskými vrstvami nakloněno. Křížové výpravy byly nejenom expanzivním jevem, ale představovaly i formu středověkého dobrodružství, touhu po „jině“. Kontakt s odlišnými civilizacemi zpětně obohacoval evropský kulturní život. Dalším důkazem nomádství ve středověku jsou pak tovaryšské cesty po Francii, během nichž sbírali mladí aspiranti na určitou profesi zkušenosti, patří sem i potulní studenti a samozřejmě obchodníci. „Duch doby“ byl tedy značně pohyblivý a přesahoval strnulé a usazené prvky tehdejšího sociálního života.

Na nomádství či bloudění nelze nazírat jako na materiální a čistě funkcionální faktory života. „*Jeho hnací silou je něco docela jiného : touha po úniku. Jedná se o jakýsi „migrační pud“, podněcující ke změně místa, zvyklostí, partnerů, aby se tak realizovala mnohočetná proměnlivost osobnosti.“¹⁰⁸* Dochází k znovuožívání prvotní bloudivosti, přítomné v kolektivní imaginativnosti, která je v institucionalizovaném ukrytá. „*Anomie a nestálost představují pevné základy každé nové strukturace.“¹⁰⁹* Bloudění zavdává podněty k mísení, setkávání, které se ale paradoxně uskutečňuje v rámci pevných struktur, jejichž zkostnatělost přitom obchází. Nomádství tak tvoří konstitutivní prvek budoucích struktur, jež i následně ovlivňuje.

Téma bloudění se pak objevuje s jistou periodicitou v různých dějinných souvislostech, například v podobě renesančních chiliastických hnutí, náboženských bouří, životním stylu bohémy 19. století a vzniku různých mystických proudů, jež všechny symbolizují jistý únik, hledání jiných, než předem vyšlapaných cest, které konstruují sociální realitu. Nestálost a iracionalita tak představují inovativní tvůrčí prvek. Zkušenost nomádství má zároveň komunitární charakter, vždy je nutná propojenost s druhými a vzájemná podpora, ať už ze strany kmenového souputníka, či nějaké abstraktní ideje, beroucí na sebe podobu božstva.

¹⁰⁷ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 53

¹⁰⁸ *tamtéž*, str. 63

¹⁰⁹ *tamtéž*, str. 67

„Dynamismus a spontánnost nomádství tkví právě v pohrdání (státními, civilizačními, ideologickými, náboženskými) hranicemi a v konkrétním prožívání něčeho univerzálního...“¹¹⁰. Představuje tak únik od racionalistického pojetí moderního sociálního života, z jehož pout se vyvazuje. Ti, co žijí takovýmto únikem jsou spojeni skrze svůj osud, skrze podíl na cirkulaci afektů, mýtů, archetypů a emocí.

Cesta od ubíjející všednosti jako důsledku zpevněných institucí, může být různá. Od turismu, přes léčebné kúry k odchodům do ústraní klášterů. Všechny příklady obsahující tuto esenci dobrodružství se však vždy uskutečňují na základě stabilních struktur – utíká se od něčeho někam, což teprve dává tomuto aktu jeho smysl. Maffesoli pro tento bipolární vztah užívá výraz “dynamická zakořeněnost“, kterým naznačuje provázanost stability a útěku v jeden celek. Aby člověk byl schopen pochopit význam místa ze kterého pochází, je totiž nutné určité zpřetrhání vazeb, teprve až jejich přerušením získáme potřebný odstup, nutný k nahlédnutí tohoto vztahu. Jde především o vazby, utvořené v období dětství v rámci tzv. rodičovské teritorializace. Uvědomění si oné hranice stabilních institucionalizovaných struktur a bloudění obě tyto části sociálního prostoru blížeji definuje. U základu sociální struktury tedy stojí vztah napětí mezi blouděním (ne- místem) a místem. Nomádství se však netýká pouze konkrétních míst, ale například i přesunů mezi jednotlivými typy identit, které se nabízí. Tato nabídka je pestrá v městských oblastech, kde člověk může být „...tulákem, přisvojí si ten či onen specifický zevnějšek a bude hrát roli, jež je s ním v souladu, a poté si zvolí jiné vzezření a bude na rozlehlé sociální scéně hrát další roli.“¹¹¹

V další kapitole, nazvané “Sociologie dobrodružství“ je zmiňována současná snaha odpoutat se od tradice, touha po “jinde”, nebo (ve formulaci Durkheima) “žízeň po nekonečnu“, která svojí iracionalitou sice překvapuje, na druhé straně je však přirozeným vyústěním tlaku svazujících institucí a obecně přijmaných hodnot, prosazovaných médii a politickou mocí. Nabízí se srovnání postmoderny s romantismem a návazností na jeho tíhnutí k silným vazbám mezi člověkem, přírodou a druhými. Docházíme tak k jakémusi návratu k primitivismu archaických forem, který je odpovědí na abstraktní hodnoty politického světa. Tento obrat lze sledovat na rovině individua i celků, tvořených na základě tribalistických tendencí. Postmoderna rozvíjí možnosti množství paralelních, po sobě jdoucích, někdy i rozporných existencí, střídání rolí, profesí, ideologií, náboženství, přechody mezi nimi. Právě neustálé přecházení a dynamika proměn představují dobrodružnou cestu dnešní doby. Výsledná strukturální pluralita se doplňuje

¹¹⁰ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 88

¹¹¹ *tamtéž*, str. 113

právě s blouděním, jež může být nazíráno i jako adaptační mechanismus a způsob prožívání daného stavu. „Je to určitá „extáze“ v tom nejdůslednějším smyslu, extáze dovolující uniknout zároveň uzavřenosti individuálního času, principu identity a přidělení stálého sociálního či profesního bydliště.“¹¹² Tato extáze stojí u zrodu četných masových sportovních, náboženských i hudebních hnutí, která se mohou vymykat možnostem chápání čistě racionálního pohledu a proto jsou obtížně interpretovatelná a ještě hůře politicky ovladatelná. Dobrodružství může být prožíváno mnoha způsoby, v mnoha různých rolích, které jsou všechny odrazem archetypu, oné antropologické konstatny bloudění, která je ve společnosti přítomna po staletí. Tematika cesty se zosobňuje v emblematických figurách tzv. rolling stones, kteří jsou stále v pohybu a hrají podstatnou roli v sociální imaginaci. „...Rolling Stones je možné chápat jako paroxysmální figury kolektivního snění o pohybu a touhy po „jinde“ (...). V protikladu k buržoaznímu hrdinovi uzavřenému v sobě samém, k jeho identitě, kapitálu, manželce, dětem atd., jsou emblematické figury, o nichž byla řeč, opravdovými metaforami, to jest „dosahující mimo“ sebe či mimo empirické individuum a jeho předpokládaný narcismus.“¹¹³ Tyto mystické figury tak přesahují funkcionální limity, generované modernou. Fragmentace a epizodismus jsou pro tyto výlety, inspirované modelem rolling stones, charakteristické a nabývají na zřetelnosti v souvislosti s módními vlnami - obdobími psychické nakažlivosti. Následování těchto figur se řídí hledáním principu slasti, tedy touhou po uspokojení potřeb na mnoha úrovních a je realizováno především v přítomném čase bez řízené zacílenosti, přičemž zde hraje roli i princip obměny, přinášející s sebou obměnu. V uposlechnutí výzvy slasti nalézáme i prvky seberealizace. Lze pozorovat, že v současné době se již seberealizace nemusí uskutečňovat především na základě úspěšnosti v profesi. Bloudění se v této oblasti dostává ke slovu ve formě putujících se pracovníků, například mobilních sezónních dělníků, česačů ovoce, měnicích místo zaměstnání, lidí pracujících v Evropě po tři měsíce v roce, aby jeho zbytek mohli strávit relaxovanějším tempem na plážích v Indii.

Prožíváním intenzivních momentů v jejich pomíjivosti je opět navázáno na paralelu s blouděním, hledáním a dobrodružným putováním „bez cíle“. Maffesoli uvádí knihu Jacka Kerouaca „Na cestě“, a Dona Quijota jako příklady zachycení podstaty tohoto bloudění. „V každém z těchto případů nacházíme určitý hravý a trochu nevázaný eskapismus, umožňující setkání s jiným, a v důsledku toho i něco, co můžeme puntičkářsky nazvat intersubjektivní konstrukcí skutečnosti.“¹¹⁴ Cesta není založena na materiálních aspektech, je prostředím navazování kontaktů, vztahů, nových citových vazeb, struktury sociálního života. Vytvářejí se

¹¹² Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 143

¹¹³ *tamtéž*, str. 150

¹¹⁴ *tamtéž*, str. 157

tak kmenová uskupení, v jejichž rámci je ponechán prostor pro průzkum oblastí mimo vytyčené meze, realizuje se zde pluralismus identit se souběžně probíhajícím modernistickým individualismem. Autor se domnívá, že tyto bloudící skupiny, které se již staly běžnou součástí sociálního života, budou postupně nabývat na významu. Útěky všeho druhu jsou postupně ritualizovány. Individuum, identita, národ a stát jako atributy modernity ztrácejí na své původní síle, jejich vliv na nomádského jedince je oslabován, bloudění se stává jedním z ústředních momentů, důležitých pro pochopení sociálního života a jeho stavby.

Stabilní struktury nomádství ke svému posílení potřebují a nomádské struktury se zase konstituují na základě usedlých prvků. Ačkoli se na první pohled může daný vztah jevit jako antagonistický, jedná se ve skutečnosti o formu jakési symbiózy. Člověk je rozpolcen mezi nomádským pnutím se všemi jeho riziky, nebezpečnostmi, nepředvídatelnostmi a mezi lákadly jistot stabilních struktur, ze kterých se může díky usedlému institucionalizovanému charakteru stát dusivé břímě. Rozdvojenost tohoto typu nalézáme také v pověstech mýtech a legendách. Nomádský člověk, cestující prorok, je vždy protikladem usedlíka, avšak bez něj je jeho existence jen těžko myslitelná. To, že dynamičnost nomádství je příspěvkem ke stabilitě dokazuje autor na rozptýlené židovské kultuře, která byla přes mnohdy nelehké podmínky, genocidy a útlaky, schopna přetrvat. „*Jde o důkaz toho, že „dynamičnost“ zakládá mnohem pevnější stabilitu, než jaká by mohla vzejít ze „statičnosti“ prostoru.*“¹¹⁵

6. 2. Tramping jako nomádství

Tramping má již ve svém názvu (od anglického slova *tramp* – tulák, bezcílný cestovatel pěšky, poutník, případně od slovesa *to tramp* – potulovat se, toulat se) obsaženu jednu z charakteristik, která je pro souvztažnost s konceptem nomádství, jíž se budeme zabývat dále, klíčová. Nejenže přímo implikuje ideu, z níž hnutí od počátku vycházelo, ale zároveň prozrazuje příklon k volnému, nespoutanému a ničím neomezovanému pohybu a to jak fyzickým prostorem, tak, jak si ukážeme později, i polem lidské imaginace a psychiky.

Pro tramping je bezesporu charakteristická orientace na mimoměstské prostředí. Hnutí se realizuje ve venkovských oblastech, lesích, souhrně v místech, která svým vzezřením připomínají co nejvíce „divočinu“ a nedotčenou přírodu. Právě lokality tohoto typu totiž představují ideální kulisy pro naplnění idejí woodcraftu. Tento návrat k přírodnímu způsobu

¹¹⁵ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 199

života, k preferenci jiných, než čistě materiálních složek světa je spolu se skautingem jednou z hlavních inspirací trampingu. Z původních skautů se v mnoha případech stávali trampové. Po vyvázání se z organizovaného a institucionalizovaného skautingu představoval woodcraft primární zdroj, ze kterého hnutí čerpalo a dodnes čerpá. Připomeňme si, že „tramping klade hlavní důraz na znalosti primitivismu indiánské romantiky, na znalosti přírody a všech věcí s ní souvisejících, jako je táboření, samostatnost, družnost, sebekázeň a opravdové kamarádství, neboť tyto napohled prosté věci dávají základy povaze jednotlivce v jeho dalším konání.“¹¹⁶ Jedná se tedy o orientaci směrem k určitým prvotním hodnotám, navazování na princip “návratu ke kořenům“, ve formě úzce spjatých kmenů – kamarádů, kteří se této představě snaží přiblížit každý víkend. Tramping byl, hlavně ve svých počátcích, doménou především mládeže z industrializovaných předměstských čtvrtí. Dle mého názoru si tedy můžeme dovolit tvrzení, že mladí dobrodruzi z nižších příček sociálního žebříčku v trampingu nacházeli kromě prosté zábavy také možnost vyvázání se z institucionalizovaných struktur průmyslového světa. Označit jejich cesty termínem bloudění ve smyslu, jak jej definuje Maffesoli, si můžeme dovolit i vzhledem k tomu, že toulky měly tento charakter nejenom z prostorového hlediska, ale i ve smyslu hledání, či zakoušení (i když pouze dočasného) jiných forem sociálního světa. Z továrny, průmyslové čtvrti a její anonymizované atmosféry se mladý člověk sám, či ve skupince přátel vydal do diametrálně odlišného typu prostředí. Důrazem trampingu na rovnostářství se tedy změnila nejenom scenerie existence člověka, ale v jistém smyslu i jeho sociální pozice. V okruhu ostatních trampů se jeho status již nezakládal na majetku, nebo na tom, kým a čím vlastně je ve světě institucionalizovaného města. V osadě byl právoplatným členem, což upevňovalo jeho vědomí sebe sama. Tato identifikace je v kmenové strukturaci trampského hnutí samozřejmě jednodušší, než kdekoli jinde. Člověk se v úzké skupině podobně naladěných může snáze stát “někým“, než v prostředí, kde jedinec je jen součástí jemu odcizeného výrobního procesu. „Kult obrozující se přírody a zvětšující se počet fenoménů souvisejících s tvorbou kmenových seskupení představují náznaky dialektiky odehrávající se mezi osamělostí a zmizením individua v určité souhrnnosti.“¹¹⁷ Tramping lze v tomto smyslu chápat také jako jisté předznamenání postmoderního tribalismu, nahloďavající rigidní systém moderního světa, o němž Maffesoli také pojednává. Výpravy do skalnatých údolí řek a lesů představovaly dočasné popření racionality světa (se všemi jeho tendencemi k ovládnutí) který pro trampy začínal s každým dalším pondělím. Jedná se zde nepochybně o formu sebeobrany proti vnějšímu tlaku, uskutečněné návratem „...k archaickým formám, jež byly považovány za překonané, ale které

¹¹⁶ Hurikán, B. 1990 : *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář, str. 10

¹¹⁷ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 89

více či méně vědomě stále rozhodávají kolektivní imaginárnost a způsoby bytí.¹¹⁸ Primitivismus, zmiňovaný Hurikánem je oním upnutím se k “regresu“. Víkendoví tuláci tak nevědomky participují na „...komunitě, jež není vepsána do trvání, ale také není o nic méně pevná v tom smyslu, že přesahuje jednotlivá individua a připojuje se k esenci určitého spolubytí založeného na mýtech a archetypech a obrozujícího se v malých punktualistických komunitách, v nichž se projevuje cirkulace afektů a emocí.“¹¹⁹ Každá z oněch komunit nalézá své útočiště jinde, ta tramská v přírodě Čech.

Bloudění trampingu se odehrává mezi stálým bydlištěm a přechodně osidlovanými lokacemi. Zde nalézáme prvek exilu a reintegrace, charakteristický pro koncept nomádství. Stabilní struktura ve formě trvalého bydliště je opuštěna a opětovně vítá trampy na konci jejich cesty za dobrodružstvím. Bez stability systému by únik v podobě trampingu postrádal výrazný prvek své přitažlivosti. Oprostit se od civilizačních tlaků všedního dne s vědomím, že cesta zpět bude nutností, zde je onen archetyp exodu a návratu. Obě složky (stabilní a bloudivá) se přitom navzájem upevňují ve svých existencích. Hranice je překračována v momentě příprav na vandr, tedy cestě k „...jinde“, kde se může vyjádřit jistá část nás samých.“¹²⁰ Aby se tak mohlo stát, je nutné přestřížení jistých vazeb na společnost, které je v prostředí tramského campu snazší. Alespoň na přechodnou dobu člověk odhazuje břímě svých závazků a každodenních povinností, participuje na dění jiného světa. Přesuny mezi nestálým místem a usedlostí jsou výrazem zmiňované dialektiky “dynamické zakořeněnosti“.

Bloudění člověka pod vlajkou trampingu poskytuje ideální prostor pro realizaci plurality identit. Projev jejich možné rozpornosti můžeme sledovat například v případě, kdy funkci osadního šerifa zastává člověk, který je mimo víkendový svět statusově nížeji situován, než jeho spoluosadníci. Obě strany však přijímají pravidla hry “jiného světa“ a tlumí tak efekt možného rolového konfliktu, který by mohl z dané situace vyplynout. Samozřejmě, nesoulad identit je evidentní i v jiných prvcích trampingu. Samotný fakt, že člověk se může přeměnit, například z pražského svářeče Jana v kovboje či trappera Johnnyho, je dostatečně přesvědčivý. Avšak právě putování v rámci identit, jejich střídání a proměny, jsou vysvětlitelné skrze pojem bloudění či nomádství. Tramping je tímto možné uchopit jako nástroj realizace diverzity osobnostní, „...symbol hledání sebe sama v rámci lidské komunity, v níž jsou duchovní hodnoty důsledkem kolektivního dobrodružství.“¹²¹ V době, kdy se tramping u nás stal módní vlnou,

¹¹⁸ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 49

¹¹⁹ *tamtéž*, str. 90

¹²⁰ *tamtéž*, str. 193

¹²¹ *tamtéž*, str. 51

začal přitahovat příslušníky všech sociálních vrstev. I vyšším třídám poskytoval, ovšem opět jiným způsobem, možnost jistého vymanění se z pevných regulí společenského řádu. Tramping jako součást životního stylu představoval výsledek zcela dobrovolné volby, což se ne vždy dá říci o pozicích v institucionalizovaném světě moderní racionality. Přivlastnění latentního archetypu nomádství můžeme u trampů pochopitelně sledovat i dnes. Potřeba nějakým způsobem přesáhnout limity usazené společnosti je stále aktuální. Zakoušet „...iniciační noc, umožňující zjednat si přístup k novému zrození, bližšímu přírodní divokosti, zkrátka noc, umožňující vykročení ze sebe sama, zbavení se institucionálních okovů, noc upomínající na nostalgii po primitivním bloudění.“¹²² je silným lákadlem a tramping představuje jeho dostupnou formu. Cesta z urbanizovaných oblastí, potlachy, sleziny a charakter osadního života i života na cestě „Probouzí divocha a tuláka dřímajícího v každém z nás. Zabydluje se v největší hlubině naší představivosti a pravidelně se s nesmlouvavostí vynořuje, rozvraceje cestou bariéry, jež okolo izolovaného a prostince racionálního jednotlivce postupně nakupilo mravní ochočování.“¹²³ Potřebu uposlechnutí takového výzvy nalézáme ve spojitosti s trampingem i v dnešní době. V novinovém rozhovoru s titulkem „Karlovarský tramp Jindra Marek mluvčím vlády ČR“ bývalý novinář a tehdejší vedoucí servisního týmu tiskového mluvčího Vlády ČR Libora Roučka trefně vystihuje tuto proměnu, ve které nalézáme prvky zmíněného exilu a reintegrace i realizace plurality identit. Na otázku, týkající se jeho vztahu k rodnému karlovarsku Marek odpovídá : „Rodiče tu trvale žili a já, kdykoliv mám trochu volna, se do Karlových Varů rád vracím. Převléknu se z „úřednického“ a stávám se aktivním trampem. S karlovarskými kamarády často vyrážím do Krušných hor nebo do Slavkovského lesa.“¹²⁴

Dalším z jevů, které nomádství moderní a postmoderní doby charakterizuje, je určitá forma solidarity. I zde nalézáme v trampingu příklady, které nás dle mého názoru opravňují k identifikaci dalšího společného bodu. Osady jsou budovány a spravovány společnými silami skupin trampů – kamarádů, představujících síť sociálních kontaktů, která se jeví jako užitečná. V trampingu „...se projevuje síla oněch humanistických hodnot, činících z nevypočítavé štědrosti, solidarity a vzájemné pomoci samotný základ veškerého spolubytí. Důležitá totiž není...jejich doktrinální (teologická, politická, ideologická) „rouška“, nýbrž požadavek harmoničtějšího společenství, které překonalo nespravedlnost ekonomické nerovnosti a ostatní sociální výsady.“¹²⁵ Tramp je součástí komunity, která dává prostor vzájemné výpomoci a podpoře. „Osada KAJAK je jednou z mnoha osad, která pamatovala na své nezaměstnané

¹²² Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 164

¹²³ tamtéž, str. 165

¹²⁴ Zahradníček, L. 2000 : „Karlovarský tramp Jindra Marek mluvčím vlády ČR“, *Týdeník Karlovarska*, 24, str. 8

¹²⁵ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 50

*kamarády. Učinila tak originálním způsobem. Při stavbě druhých chat a úpravě okolí zaměstnala své nezaměstnané a dobře je platila!*¹²⁶ Orientace prvorepublikového trampingu na humanistické ideály je patrná i na dalších příkladech. V roce 1931 se v Praze konal tzv. Trampský týden v Edenu. Jednalo se o festival, který ještě umocnil vzrůstající popularitu hnutí. Podstatné pro nás je, že v rámci organizačních příprav na akci trampové zaměstnávali své kamarády bez práce (např. Bob Hurikán stavěl a maloval kulisy pro večerní představení, jiní se podíleli na úpravách sportovišť). Plat byl na tehdejší dobu poměrně vysoký, takže celkový výsledný finanční efekt festivalu byl zanedbatelný a zůstal v kase pořádajícího časopisu *Naše osady* „...*k další sociální práci, konané nenáročně a tiše mezi nezaměstnanými kamarády.*“¹²⁷ I jiné podniky tramské komunity jsou výrazem altruistického smýšlení hnutí. 7. července 1934 byl svépomocí uspořádán tramský potlach Prahy na Peroutkově. Zájem o tuto akci, jež se podle dochovaných svědectví nesla v duchu recese, byl poměrně masivní (3000 prodaných vstupenek, které nestačily k ukojení poptávky). Večer byl uspořádán za účelem zřízení rekreačního tábora pro nezaměstnané trampy v Poddubí na Sázavě, jenž nakonec trval šest týdnů.

I existence typizovaných figur, ztělesňujících nomádský princip, je trampingu vlastní. Jejich společnou charakteristikou je bloudění, permanentní přítomnost zároveň zde a „jinde“. Vskutku není obtížné tyto inspirace dohledat. Literatura a film zde hrají prim. Romány Jacka Londona, Karla Maye nebo Jacka Kerouaca, patřily v jednotlivých obdobích k nejčtenějším. Postava tuláka, cestovatele, lovce, pionýra i kovboje v sobě zahrnuje bloudivost a dobrodružství. Jeho přítomnost v „paralelním světě“ je provokující a dává nové impulzy imaginaci. Nespoutanost tohoto individua a jeho možnosti pohybu stojí, jak již bylo zdůrazněno, v protikladu ke stabilitě institucí. V souvislosti s trampingem je zajímavým momentem rozpolcenost přítomnosti trampa mezi realitou každodennosti a epizodickými výlety do přírody. (I v oblasti trampingu lze tedy navázat na termín „prostorové schizofrenie“, který se objevuje především v literatuře, pojednávající o povaze chatařství a chalupářství. Koncept nomádství dle mého názoru tento termín dále vhodně rozšiřuje a usnadňuje jeho pochopení). Přestože tramping je ovlivněn toulavými vzory, socioekonomické podmínky, v nichž se vyvíjel, jeho potenciál skutečného fyzického odpoutání se od trvalého bydliště značně okleštily. I tak se ale v dějinách českého trampingu vyskytují osobnosti, které byly skutečnými světoběžníky a které by samy o sobě mohly představovat ztělesnění ideje bloudění, archetypu tuláka a dobrodruha (např. Otakar Batlička).

¹²⁶ Hurikán, B. 1990 : *Dějiny trampingu. Praha: Novinář, str. 65*

¹²⁷ *tamtéž, str. 238*

Maffesoli uvádí jako jeden z příkladů současného návratu bloudění motiv tzv. rolling stones, představující jedno z velkých témat rockové hudby. „*Jako známku návratu k bloudění v současných společnostech je konečně možno připomenout, že konstantou zasluhující pozornost se stane i obsedantní myšlenka doprovázející dějiny rockové hudby, totiž téma „valícího se kamene.*““¹²⁸ Avšak ani v žánru tramské tvorby není problém najít modifikaci této ideje, ztvárněnou osobitým, romantizujícím způsobem. Právě tramská písňová tvorba představuje jeden z nejvýraznějších projevů subkultury tohoto hnutí, který se podstatně promítá do hudebnosti populace České republiky. Tematika cesty je zde velmi oblíbená, objevuje se v názvech skupin (Poutníci, Ztracená karavana), i v písních samotných. Přestože jsou v textech často zmiňovány exotické prvky, severoamerické prerie, dálky, trampové místa o kterých zpívali většinou nikdy nenavštívili. Na dlouhé cestování se jim buď nedostávalo prostředků (připomeňme, že tramping v prvních fázích představoval doménu především předměstské mládeže nižších sociálních tříd), nebyla vhodná doba (II.světová válka), nebo byly možnosti cestování výrazně omezeny (komunistická diktatura). Významnou úlohu zde tedy sehrála imaginace, podněcovaná vlivem dobrodružné literatury a filmu a nápodoba ve smyslu jak ji definoval G. Tarde, avšak v převráceném směru působení – tramping vzešel především z kruhů nižších sociálních pozic a rozšířil se směrem k vyšším sociálně-stratifikačním příčkám mládeže. Hudební publicista Milan Tesař provedl obsahovou analýzu šestačtyřiceti tramských písňových textů, věnoval se především klasickým skladbám žánru, které jsou dodnes oblíbené a hrané a doba jejich vzniku se datuje do rozmezí dvacátých a padesátých let 20. století. Z analýzy vyplývá, „...že v téměř polovině tramských písní najdeme slovo *dál, dálka nebo dálava. Ve čtvrtině písní je řeč o cestě a v dalších o stezkách a jiných komunikacích a v téměř každé čtvrté písní slyšíme slovo svět – tedy předobraz jakési „world“ music. Exotiku evokují výrazy jako řeka, hora a především moře. Ve 13 % písní se zpívá o námořnících a také o whisky jakožto exotickém nápoji; v každé desáté tramské písní se objevuje kapitán a také přístav.*“¹²⁹ Myslím, že tematika “rolling stones“, tedy pohybu, dobrodružství a zážitků spojených s cestováním zde jasně vysvítá. I v pozdějších obdobích, kdy byla tramská píseň výrazně ovlivněna stylovými prvky country americké provenience (60. léta), toto téma z tramského repertoáru neustupuje. Jeden z nejpopulárnějších tramských textů, kultovní a v českých podmínkách téměř zlidovělé písně “Rosa na kolejích“ Stanislava Wabiho Daňka, jejíž vznik se datuje dle slov autora do roku 1970, je myslím dobrým příkladem tematiky bloudění, cesty, exilu a návratu, všimnout si lze i orientace na jiné, než čistě materiální hodnoty bytí :

¹²⁸ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 40

¹²⁹ <http://hudba.proglas.cz/detail-clanku/tramska-pisen-world-nebo-czech-music-2-cast.html>

Rosa na kolejích

Hudba a text: Stanislav Wabi Daněk

Tak jako jazyk stále naráží na vykotlaný zub,
tak se vracím k svému nádraží, abych šel zas dál.
Přede mnou stíny se plouží a nad krajinou krouží
podivnej pták, pták nebo mrak.

Tak do toho šlápní, ať vidíš kousek světa,
Vzít do dlaně dálku zase jednou zkus
Telegrafní dráty hrajou ti už léta
svý nekonečně dlouhý, monotónní blues.
Je ráno, je ráno, nohama stíráš rosu na kolejích.

Pajda dobře hlídá pocestný co se nocí toulaj.
Co si radši počkaj, až se stmí a pak šlapou dál.
Po kolejích táhnou bosí a na špagátě nosí
celej svůj dům, deku a rum.

Tak do toho šlápní, ať vidíš kousek světa,
Vzít do dlaně dálku zase jednou zkus
Telegrafní dráty hrajou ti už léta
svý nekonečně dlouhý, monotónní blues.
Je ráno, je ráno, nohama stíráš rosu na kolejích.

Projev touhy po „jinde“ je zde zřejmý a tento fakt považuji za jeden z výmluvných důkazů nomádského charakteru trampského hnutí. Trampská píseň je „...zpívána, zakoušena a samozřejmě společně prožívána předtím, než se o ní teoretizuje. Ohlasy, jichž se může tematice „valícího se kamene“, dostat, se z tohoto hlediska nijak neomezují na oblast individuální psychologie.“¹³⁰ Hudební složka zde tedy hraje roli v procesu vyvázání se ze stabilních struktur a skutečnost, že se tak v případě trampingu děje především v oblasti lidské imaginace na věci nic nemění.

¹³⁰ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství*. Praha: PROSTOR, str. 40 -41

Rozvolněnost nomádské organizace je institucionálně těžko zvladatelná, čehož je tramping exemplárním příkladem. Rozpor bloudění této formy a institucí se v jeho dějinách několikrát vyostřil do podoby otevřeného konfliktu. Vyrůstající počet příznivců hnutí přiměl ve třicátých letech 20. století oficiální struktury k zostření jejich pozornosti. Vědomí toho, že v rámci moderního státu existuje jev, který se vymyká racionální deskripci vyvolalo patřičnou reakci. Tzv. Kubátova vyháška, uvedená v platnost roku 1932 neměla jinou funkci, než tramping zkrotit, uplatnit na něj vliv mocenského systému. Bloudivé hnutí o němž kolovaly, právě díky obtížné uchopitelnosti i zkreslené informace, vyvolávalo nejistotu, předsudečné reakce a budilo nedůvěru. Konečná soudržnost trampů, postupné vzrůstání jejich popularity, přízeň veřejnosti a snižující se ochota vyhlášku uvádět do praxe vyústily v její konečné zrušení v roce 1935. Stejně tak po roce 1948 a v období normalizace se tramping ocitá v situaci, kdy se objevují snahy o jeho regulaci. Pokusy státní moci o potlačení hnutí však pokaždé vyšly vnivěč díky absenci pevné organizace, na které si tramping nikdy nezakládal. Zcela v souladu s jedním ze znaků nomádství představoval i hrozbu ve své připomínce anomie, ve svém komunitárním charakteru a ve své svobodomyšlné myšlenkové základně. Trampingu nikdy nebyl žádným způsobem ustálený a „*Tím, že něco ustálíme, to můžeme ovládat.*“¹³¹ Tato vlastnost z něj činila hnutí, jež sice mohlo podléhat perzekuci, avšak jeho obtížná dosažitelnost z něj činila z hlediska politické moci značně rezistentní zájmovou skupinu, orientující se na formy onoho „primitivismu“, o němž píše Bob Hurikán. A ačkoli „*stát se bez ustání pokouší potlačit to, co pokládá za určitý pozůstatek archaického způsobu života,*“¹³² tramping se v průběhu času sice proměňoval a v různých obdobích nabýval různých významových konotací, avšak díky svému bloudivému charakteru přetrval až do dnešních dnů. „*To, co se pohybuje, ze samé své podstaty uniká sofistikované kameře „panoptika.*“¹³³ Životaschopnost trampingu je tedy důsledkem jeho nomádské povahy.

Z provedeného srovnání tedy vyplývá, že tramping můžeme chápat jako projev antropologické struktury bloudění, která na sebe vzala podobu zálesáků, kovbojů a trapperů především amerického typu. To, že se tak událo na území střední Evropy, se může z hlediska jejích tradic a historického vývoje, zdát poněkud neobvyklé, ale pokud vezmeme v potaz fakt, že forma zde představuje spíše způsob vyjádření jevu s širším významem, pomůže nám to nahlédnout na problematiku optikou, která je schopna ledacos vysvětlit. Inklinace k nomádskému způsobu života se projevuje různě a tramping, především ve svých počátečních fázích, představoval pro své příznivce způsob jeho vyjádření, který byl tak říkajíc „po ruce“.

¹³¹ Maffesoli, M. 2002 : *O nomádství. Praha: PROSTOR, str. 27*

¹³² *tamtéž, str. 27*

¹³³ *tamtéž, str. 29*

Atraktivní prostředí v blízkosti Prahy, tábořiště a osady v něm se tak víkend co víkend mohly proměnit v kulisy hledání onoho “paralelního světa“. Tento podtext hnutí neztratilo ani v pozdějších dobách, kdy představovalo prostor pro realizaci pluralitní identity v rámci totalitního systému. Nomádský charakter se vyznačuje nevázaností na jedno místo i svobodou pohybu, který se v trampingu vlivem socioekonomických podmínek odrazil především v jeho imaginativní složce (patrné například v písňové lyrice). Tato skutečnost mu samozřejmě dávala další významový odstín, posílila jej jako formu útěku a dozajista přispívala k jeho popularitě v rámci široké veřejnosti. Po roce 1989 se u nás rozevřelo širší spektrum možností realizace touhy po “jinde“, povaha stabilních struktur, které dříve tramping posilovaly a tvarovaly, se změnila, což může být jedním z důvodů, proč se již hnutí ve své vyhraněné podobě neprojevuje s takovou intenzitou. Avšak i jinde, než na území České republiky není dnes tato forma “eskapismu“ od regulí a požadavků institucionalizovaného a v jistém smyslu rigidního světa mrtvá. Důkazem stálé aktuálnosti fenoménu nomádství a úlohy dobrodružství, beroucí za své tramské výrazivo může být i úspěšný americký biografický snímek “Into the Wild“ (2007), natočený režisérem a hercem Seanem Pennem podle stejnojmenné knihy Jona Krakauera. Film vypráví příběh chlapce z dobře situované rodiny, který se zřekne všech materiálních výhod, vyplývajících z jeho postavení a ihned po skončení školy se vydá se na vlastní pěst zakusit život tuláka pod falešným jménem Alex Supertramp. Dva roky putuje po Spojených státech, příležitostně se nechává najímat coby dělník, avšak jeho cílem je pustina Aljašky. Tam se také nakonec dostává, nicméně po zhruba dvou měsících, kdy se pokouší přežít sám bez vazeb na civilizaci zjišťje, že zde není schopen natrvalo přežít a rozhodne se vrátit zpět. Rozvodněná řeka mu však v jeho plánu zabrání a hlavní hrdina se v honbě za potravou nakonec otráví jedovatou rostlinou. Film je protkán úvahami hlavního hrdiny o společnosti, důvodu jeho útěku a poznání, které z něj plyne. Český tramping je oproti tomuto příkladu, který se ve svém dobrodružném charakteru v mnoha ohledech podobá již dřívejším tramským inspiracím, samozřejmě poněkud krotší verzí útěku, avšak to jeho význam nesnižuje. Zařazuje ho spíše po bok podobných projevů bloudění, které se vynořují s různou intenzitou a v různých formách jako jeden z konstitučních prvků sociálního světa. V konceptu nomádství Michela Maffesoliho lze spatřovat užitečný nástroj k hlubšímu čtení trampingu jako společenského jevu. Realizace plurality osobnosti, revival archetypální touhy putování, existence typizovaných figur tuláků, vzájemná potřeba stabilních a bloudivých struktur a další odstíny konceptu jím vytyčeným jsou dle mého názoru schopny objasnit, či přinejmenším vrhnout nové světlo na příčiny, povahu, motivy vzniku a rozvoje trampingu, které nejsou evidentní.

7. Michal Jupp Konečný o trampingu

Jednou z klíčových osobností, které výrazně ovlivňovaly a dodnes ovlivňují tramské hnutí a s ním související přidružené oblasti je Michal Jupp Konečný. “Juppova“ minulá i současná působnost je úzce provázána především s hudební složkou trampingu, která však tvoří jednu z jeho nejpodstatnějších součástí a představuje oblast největšího vlivu hnutí v širokých vrstvách obyvatelstva. Postřehy M.J. Konečného představují cenné autentické svědectví člověka, který je již od konce padesátých a začátku šedesátých let v samém středu tramského dění. Jedná se tedy o unikátní soubor informací z perspektivy příslušníka poválečné tramské generace. Záznam řízeného rozhovoru tak vhodně doplňuje poznatky o trampingu získané v rámci realizace této práce.

Obr. č. 15: Michal Jupp Konečný

Zdroj: archiv autora

Michal Jupp Konečný - biografie

Michal Jupp Konečný (* 6.8.1942) byl na tramské hnutí napojen již jako středoškolák. V roce 1964 zakládá jako vysokoškolský student divadlo Dostavník, pro které píše scénáře a písně. Zde aktivně působí až do roku 1968. Později zakládá tramskou skupinu Kaskády ze které vznikla skupina Andromeda. S Kaskádami se účastnil prvních ročníků festivalu tramské písně Porta, souběžně se věnoval organizaci Folk a Country festivalu v Lucerně. Po zákazu Porty v Ústí nad Labem se v roce 1970 ujímá její organizace a zachraňuje festival před zánikem. Jako vedoucí také působí od listopadu 1971 v klubu Malostranská beseda, jehož dramaturgie měla na nastupující tramskou a muzikantskou generaci obecně zcela zásadní dopad. Byl iniciátorem vzniku mnoha legendárních pořadů, spjatých s tramskou písní, folkem a country (např. Písně dlouhých cest – přehlídka kapel s hlasováním diváků, Folkpárty – vystupovali zde folkoví písničkáři Jaroslav Hutka, Vlatimil Třešňák, Vladimír Merta a další). Po zákazu činnosti v Malostranské besedě se přesouvá do klubu Na Petynce, kde v pořádání koncertů pokračuje. Stále organizuje s týmem Folk a Country klubu (např. Wabi Ryvola, Kobra Kučera, Robert Radosta, Hana Konečná) festival Porta, kde pracuje v osmdesátých letech jako hlavní dramaturg. Po sametové revoluci v roce 1989 zakládá dnes již multižánrový festival Zahrada (první ročník 1990), který můžeme přes jeho široký záběr označit za největší festival folku, country a tramské hudby v České republice. Kromě Zahrady založil a organizuje festival Folková růže v Jindřichově Hradci. Je zakladatelem společnosti Folk & Country s.r.o., která vydává stejnojmenný časopis, působí jako umělecká agentura, pořádá zmíněné hudební festivaly a věnuje se další vydavatelské činnosti (zpěvníky, praktické příručky pro muzikanty). Michal Jupp Konečný působil také jako publicista a je autorem sbírky tramských povídek “Udělal mi něco s palcem“, vydané roku 2007 pražským Sdružením Avalon.

Rozhovor

Michal Jupp Konečný mě vlídně přijal v redakci časopisu Folk & Country. Ačkoli tento po všech stránkách vytížený muž nemá nikdy času nazbyt, ochotně u kávy odpovídal na všechny položené otázky a ze struktury i šíře záběru jeho výpovědi byla patrná hluboká obeznámenost s probíranou tematikou. Rozhovor byl zaznamenán 5.8. 2009.

Co je podle Vás tramping? Co si pod tímto pojmem představujete?

Na tuto otázku se poměrně obtížně hledá jednoznačná odpověď. Může se jednat o formu "zeleného kamarádství", které někdy zachází až do frází, formulek a uzancí, ale také velmi širokou věc, do které můžeme zahrnovat většinu života v přírodě, vztah a rekreace v ní. Mám na mysli snahu o skutečné přiblížení se přírodě, ne třeba autokemping. Inspirace, která původně vycházela z Jacka Londona, E.T. Setona a dalších, se v malých českých poměrech přetavila zajímavým způsobem. Pro mě osobně se vlastně jedná o pocit v nejširším slova smyslu – žít s přírodou v souladu, ovšem nikoliv přímo v "zeleno-bursíkovském" ražení. Přirozeně, člověk k tomu musí mít určité předpoklady, mravních zásady obecně, ani ve městě by se neměl chovat jako dobytek.

Jak jste se dostal k trampingu?

Mohu říct, že jsem se pohyboval dosti mimo hlavní proudy. S klukama jsme začali na gymnáziu jezdit na sobotní dvoudenní výlety do Českého středohoří. V těchto dobách jsme měli jenom deku, žádné spacáky. Po maturitě jsem svoje kamarády zatáhnul do Posázaví a tam už jsme si začali uvědomovat některé širší souvislosti. Navazovali jsme kontakty, objevovali osady a účastnili se různých mezitrampských společenských událostí. Bylo tam zajímavě a my si začali uvědomovat, že jsme vlastně také jakési společenství. Avšak už tehdy jsem se věnoval věcem okolo téhle (trampské – poz. ed) muziky, takže jsem se potkal s bratry Ryvolovými, s Kapitánem Kidem. Ale to už nebylo jen to obyčejné čundrování, ale zase trochu jiný svět. Nechci použít přímo výraz že jsem se dostal mezi ideologické pracovníky trampingu (smích).

Byl jste někdy členem nějaké tramské osady?

Měli jsme osadu, která fungovala do značné míry "na baterky". Rozhodně nedodržovala tradiční zvyklosti, jako třeba osadní vlajku a jiné. Nebyli jsme součástí takového toho tramského fangličkářství, kdy člověk někam přijede, vymění si vlaječku (...) To dělají hlavně ti starší, kteří už ale byli zakopaní ve svých srubech a chatových osadách a už se jenom navštěvovali. My jsme byli jiná generace. Čundrovali jsme, jezdili jsme a ani jsme se nesnažili oblékat se do maskáčů, usárny (...) každý měl to, co sehnal. Pamatuju na ty šílené debaty, které se vedly v duchu "On má originální usárnu a ty nemáš originální usárnu..." Můj tchán byl v anglické armádě, takže jednou jsem od něj dostal originální battledress. Všichni se z něj mohli zbláznit. Ale jak říkám, u nás se tohle nedřelo a stejně tak tomu bylo třeba i u Mikiho (Ryvolý – pozn.ed.) a Wabiho Daňka, kteří byli jaksí nad tím. Byli tvůrčí, nositelé něčeho, ale nepředstvovali vrstvu takových těch rigorózních trampů, kteří vyžadovali dodržování tradic, souvisejících například s péčí o oheň v osadě, rituál zalamování palců a jiné.

Myslíte si tedy, že Vaše generace přistoupila k trampingu volněji?

Vlastně bych mohl říct, že jsme byli generace, která začala skoro ponejvíce u těch písniček, ale jednalo se o novou hudební syntézu. Stále se zpívalo "Až ztichnou bílé skály nad velkou peřejí...", ale zároveň už existovala poválečná generace písni spíše v americko-tramském duchu, což předcházelo vzniku tzv. hoboésáren (od skupiny bří. Ryvolů – Hoboes – pozn.ed.).

Navazovala tedy Vaše generace na meziválečný trampingu?

Na základní principy jsme jistě navazovali, ale už nebyly zřetelně vidět. První generaci jsme znali spíše z literatury a vyprávění, ale my už jsme byli kvalitativně jinde. První generace z dob Ztracenky jezdila například na konečnou tramvaje do Bráníka a potom pokračovali pěšky na Svatojánské proudy, tam strávili noc a druhý den šli zase zpátky. Prostor působnosti byl omezený, svět byl menší. Nejprve se chodilo vůbec všude pěšky, později se jezdilo načerno vlakem. V naší generaci existovaly různé vrstvy trampů. Někteří byli úžasně po tramsku oblečení, měli vše, nosili kanady a v nich zastrčenou nezbytnou zahnutou lžici, a ti třeba dojeli na nějakou zastávku vlaku, vystoupili, vlezli do nádražní hospody a tam trampovali. Takhle se tam sešlo třeba několik osad, party se po stolech střídaly v hraní, pak přišel někdo s cancákem, abys mu do něj něco napsal, takže člověk vymyslel nějaké moudro na znamení kamarádství, například něco jako "Hučení pivních píp neutuchá ani v šumění lesa", nebo

podobné(...)Později se jim říkalo kovbojičci. Pak existovala spíše campová verze trampů, kterou můžeme v Brdech najít dodnes. Povětšinou vystoupí na nádraží, jdou hodinu lesem do vršků, tam mají svůj camp, přístřešky, ohniště, totem...Zde stráví víkend a opět jedou nazpět. Je to ovšem jen schematický popis, osady se navštěvují a tak dále. No a my jsme byli taková ta třetí vrstva. Na vybrané trati jsme někam dojeli, například do Bystřice u Benešova, šli jsme volně krajinou, za víkend jsme nachodili osmdesát kilometrů a skončili třeba v Kácově a jeli vlakem domů. Ne že bychom se těm hospodám vyhýbali, to ne, ale nebylo to úplně to nejdůležitější. Ani campům a dalším setkáním jsme se nevyhýbali. S Mikim si o téhle naší odlišnosti vždycky povídáme. Bratři Ryvolové a osada Zlatý klíč, to bylo skutečně něco jiného. Neměli sruby, rovnou si v pohraničí koupili chalupu – Fort Hazard, kterou po zbytek svého trampského života zvelebovali a žili zde svérázným způsobem. Bylo to úžasné společenství, kde každý dal za každého ruku do ohně, nejenom u něj ale i v celém životě, kde se lidé navzájem podrželi a podporovali se.

Znala Vaše generace tradiční trampské rituály a zvyky?

Znali jsme je a v kontaktu s dalšími trampy, kteří je dodržovali jsme je respektovali.

Mohl byste mi nějaké vyjmenovat?

Tak například hranici zapalovali z každé strany čtyři významní lidé společenství a pronášeli při této příležitosti projev nebo vybrané formule. Dále kolem ohně byly dva kruhy a do vnitřního z nich směl vstoupit pouze tzv. ohňovec, který oheň udržoval, případně ještě vyvolení starší. Pozvaná osada nemohla přijet bez vlaječky, protože ty se věšely na stěny srubů, vznikaly velké kolekce. Stal se z toho tenkrát docela slušný byznys. Jako si kapitáni sportovních mužstev předávali vlajky před začátkem zápasu, tak si představitelé osad předávali ty trojúhelníkové vlaječky předtím, než vzplál oheň. Bylo to půvabné. Je to samozřejmě příklad jednoho z mnoha pro nás zábavných rituálů, které samozřejmě asi měly něco do sebe. Ale mě to vždycky připadalo jako náboženství.

Doslechl jsem se i o trampských svatbách. Konají se ještě?

Zrovna nedávno jedna proběhla. Mám k ní i sadu fotografií. Muzikantka z trampské kapely si brala trampského vydavatele knih. Svatba probíhala v lese, se vším všudy, nevěsta v závoji...

Hraje se dodnes na tramských festivalech a mezi trampy jejich hymna “Vlajka”? Jaký Vy máte k této skladbě vztah?

V podstatě jsme fakt, že je to hymna trampů respektovali, bylo to dané. Tvrdilo se, že předtím byla i jiná hymna, ale to byly spíše takové ty žabomyší války. Bylo tradicí, že každý potlach i každý koncert na Portě nebo tramských festivalech začínal “Vlajkou“. Při “Vlajce“ se povstalo, eventuelně vlajka (osady) stoupala na stožár. Byl to rituál, který byl jednou z mála příležitostí, jak donutit trampy, aby si sundali své stetsony. Později došlo k určitému rozvolnění a i když se “Vlajka“ udržovala všude až do devadesátých let a někde až dodnes, tak docházelo k nástupu jiné generace, kterou bych mohl nazvat “nedvědovská“ - a ta už byla odlišná. Najednou došlo k tomu, že trampové si začali zpívat “Rosu na kolejích“. “Vlajkou“ se začínalo a “Rosou“ se končilo. Mám v tom vlatně prsty i trochu sám. Když jsem šéfoval Malostranskou besedu, měl tam Honza Dobiáš pořad Živý táborový oheň (...) přemýšlel, co zazpívat na závěr večera a já navrhnul jako nejvhodnější “Rosu na kolejích“. Takže na tomto pravidelném měsíčním pořadu se vždy začala zpívat “Rosa na kolejích“ a během dvou, tří let se z písně stal takový hymnus, že začala ohrožovat “Vlajku“. Vlastně se jednalo o projev opozice nastupující tramské generace vůči generaci starších trampů. Později se z Nedvěďů stával jakýsi symbol, stali se téměř tribuny lidu. Jan Nedvěd napsal píseň “Brdskej camp“. V Malostranské besedě probíhla řada tramských pořadů, začínalo se “Vlajkou“, takže na začátku všichni povstali, pak, třeba za půl hodiny, se hrál “Brdskej camp“, takže povstali všichni trampové, kteří měli osady na Brdech. A pak to začalo být docela komické, protože různé osady volily za své hymny různé písně, takže v tom malém sále pořád někdo vstával. Bylo téměř “uhymnováno“, ale už se nic z toho neetablovalo natolik. Žijeme v “postnedvědovské době“.

V této souvislosti bych se rád zeptal jestli (případně jak) se tramping projevoval v každodenním životě?

Jedá se o velmi různorodou a individuální věc. Záleží na konkrétních lidech, jejich charakterových vlastnostech, inteligenci a podobně. Někomu stačí pouze víkendové společné akce, v týdnu se pak třeba ještě setkají na nějaké slezině v hospodě, kde zpívají a hrají. Někteří žijí aktivněji, společně dělají všechno možné až do té míry, že když někdo stavěl barák, ostatní mu chodili pomáhat. Avšak případ od případu se to může lišit. Pod pojem tramping lze totiž přiřadit velmi širokou typologii lidí s různými vlastnostmi a různými výstupy jejich schopností.

Nazval byste tramping životním stylem?

Do značné míry ano, alespoň v dřívějších dobách, i když životní styl byl asi jiný v meziválečné době, jiný v naší, poválečné době (...) Opět nemohu mluvit za celou generaci, mluvím především za sebe. Za první republiky měli lidé možnost dobrodružství, velkých vzdáleností. Překvapivě toho podle mě nijak zvlášť nevyužívali, byli to především jednotlivci, kteří někam vyráželi, něco podnikali...ale mohli. Pro nás byla značná část těch věcí nedostupná, uvolnění před rokem 1968 tak předstvovalo něco neuvěřitelného. Vydali jsme třeba s Hankou (manželka – pozn.ed.) na čundr na Jadran. Tehdy ještě pobřeží bylo svým způsobem panenská pustina. Krajina byla nádherná, dostali jsme se na ostrov, dalo se tam ledacos. Trampové se na nás potom dívali dosti nechápavě, nepovažovali to za trampské. Trampské pro ně bylo sedět v lese u ohně(...) Bylo to dost neobvyklé. Později jsme měli divadlo a tato parta byla zároveň i trampským spolkem, a i tam jsme trampovali opět v podobném duchu - na velké vzdálenosti. Jednou jsme takto vyjeli s touhle partou do České Kanady u Bystřice. Já a kamarád jsme najednou měli pocit, že už jsme tam třetí den u rybníka a přestává nás to bavit a chceme se někam projet. Tak jsme se sebrali, chytili stopa, dojeli z jižních Čech do Nízkých Tater, přešli je a za tři dny už jsme se zase vrátili zpátky. Mentality byly skutečně rozdílné a projevuje se to i dnes. Pokud sleduji mladé trampy, no mladé, dnešním nejmladším trampům už je kolem třicítky(...)tak i zde můžeme najít trampy, kteří mají svůj camp v Brdech, ale jsou zde i tací, kteří vyrazí na Kamčatku. Vzájemně se to nevyklučuje, dneska už se mezi sebou tyto skupiny nepřou, ti první spíše druhým tiše závidí, protože toho sami nejsou schopni, či se neodváží. Od sedmdesátých let přibyl do trampingu výrazným způsobem kumštýřský prvek – muzika, písničky a trampská literatura. Jmenoval bych například soutěž Trapsavec, kde jsem několikrát byl v porotě. V Mladém světě jsem později, když Jan Dobiáš odešel, vedl rubriku Táborový oheň. Už předtím jsem tam měl hudební rubriku...Později se i v Táborovém ohni psalo více o muzice, než o čemkoli jiném. Tramping byl potom už velmi těsně propojen s festivalem Porta.

Brali jste tramping jako hnutí, které má základ v co nejtěsnějším přiblížení se přírodě? V pramenech lze najít i odkazy na prvorepublikové motocyklové trampské osady...

Myslím, že se to nedá tak ostře vymezit. Dnes už je společnost ovlivněna ekologickým pohledem na věc, ale myslím si, že ten pro tramping není až tak úplně typický. Samozřejmě, většina trampů se snaží žít s přírodou ve vzájemné sounáležitosti. Ale opět nemůžeme generalizovat. Vždy existovaly generační rozpory i mezi trampy. Například chataři – bývalí trampové i chataři čistí se na trampy další generace dívali nevraživě, když jim chodili kolem

plotů(...). Nemyslím si, že se jednalo o něco proti trampům samotným, jedná se o normální generační proces. Dvacetiletí trampové se pochopitelně chovali jinak, což se trampům šedesátiletým ne vždy zamlouvalo.

Zmínil jste tramping v souvislosti s komunistickým režimem...Často se objevují názory, že se jednalo o formu úniku před charakterem tehdejší společnosti. Jak se na to díváte Vy?

Samozřejmě. Nebylo moc aktivit, které by nebyly režimem kontrolované či na něj napojené. Tramping byl kontrolován velice nepatrně a pokud ano, tak spíše na konci padesátých a na začátku šedesátých let. Sám jsem zažil spíše mírnější formy. Občas policie vybrala nějaký potlach. Mě osobně třeba nikdo nezmlátil, což ale neznamená, že to někdy nebylo dost nebezpečné. Člověk tak nějak unikal a pronikal a jednou za dva roky ho třeba potkalo něco podobného, když zrovna v oblasti byl příčinnivý šéf policie, nebo okresní tajemník. Skutečně se jednalo o únik od společnosti, od režimu. Důležitý byl pocit "bytí mezi svými". Tento jev nejprve existoval u ohýnku a později se začal rozšiřovat do společnosti a právě festival Porta byl médiem.

Spojoval jste si tramping a sport? Mohl byste v tomto ohledu srovnat Vaši a první trampskou generaci?

První generace provozovala sport hojně - volejbal, nohejbal a mnoho dalších. Já si myslím, že ta naše generace tímto netrpěla. Dokonce bych řekl, že v tomto byl rozdíl mezi oběma generacemi opravdu diametrální. Za komunistické totality byl sport příliš organizován a příliš v tom byl prvek povinnosti, počínaje tělocvikem ve škole přes různé sportovní oddíly. Trampové se od těchto věcí odtahovali. Opět nelze vztahovat na všechny, ale tramping naší generace vedla spíše intelektuální vrstva, která se věnovala také například malým divadlům a kapelám a chodila pít do hospod s Václavem Hrabětem a jinými tehdejšími básníky, nechávala se ovlivnit Ginsbergem, beatniky(...). Sport nás, myslím, bohapustě minul.

Byl v trampingu patrný prvek protestu proti tehdejšímu zřízení, případně nějaká politická protiaktivita?

Jedná se o velmi komplikovaný problém. Samozřejmě, protest byl obsažen ve všem. Ale nebyl aktivní ve smyslu třeba vylepování letáků a podobních věcí. Například v hospodě, když bylo vlídno a pár piv navíc, se zpívaly protistátní písně, ale to už bylo na té úrovni, kdy všichni

byli jednoho názoru. Nemyslím si, že by byli nějakí trampové, kteří by s režimem soucítili. Svým vědomím, vědomím celého trampstva byl tramping proti režimu. V písních a dalších věcech byl vyjádřen obdiv k Americe a Západu, ale jednalo se spíše o slovní formu protestu. Například bratři Nedvědové měli osadu Toronto a na jejich odznáčkách byla kanadská vlajka. Na Portě z toho byl šilenej průšvih a obrovské vyšetřování Stb.

Účastníte se tramského života dodnes? Ted' nemyslím organizování hudebních festivalů.

S lidmi, se kterými jsem jezil na čundry se stýkáme, ale zřídka. Prošel jsem mnoha skupinami a partami. Měli jsme tramskou kapelu a divadlo a přes ty jsem se vlastně k trampingu dostal. Naše divadlo začínalo v Malostranské besedě, kterou jsem potom deset let řídil jako hudební klub. Kapela neměla moc hraní a tak jsem v Malostranské besedě začal pořádat tramské koncerty. Akce se setkaly s obrovským úspěchem, přidávali jsme další a další pořady, v závěru se hrálo osmkrát do týdne. Na kapelu jsem poté už neměl čas, současně jsem později pracoval i pro festival Porta. Jedá se spíše o lidi z těchto kruhů.

Jak podle Vás změnila tramping sametová revoluce roku 1989?

Výrazně. V trampingu byla určitá forma a sdružování kolem protestu, které se obzvláště v osmdesátých letech výrazněji profilovaly. Skoro bych řekl, že právě festival Porta byl organizačním tmelem tohoto protestu...a najednou přišel konec. To, co na trampingu představovalo náhražku v dobrém slova smyslu, náhražku plnohodnotného života, který v místních podmínkách nebyl možný, pročez jsme odcházeli do lesa. Tato složka najednou zmizela, člověk mohl dělat tisíce věcí - jezdit do ciziny, podnikat, zabývat se jakýmikoliv kulturními aktivitami všeho druhu, možnosti se rozšířily(...). Na tramping v jeho usilovné formě už v podstatě nezbývalo času (...) víkend v lese, slezina(...). Zhruba rok po listopadu 1989 jsem seděl v jedné zahradní restauraci a byl jsem svědkem zajímavé události. Sešla se tam tenkrát tramská osada a bylo vidět, že se sešli po roce. Byli to čtyři kluci. Na třech z nich bylo vidět, že spolu jezdí (na vandry/osadu – pozn.ed.). Čtvrtý z nich se v Praze dostal do Občanského fóra, kde vybudoval obrovskou kariéru, stal se někde místopředsedou. Byl mezi nimi znát ten neviditelný příkop. Sledoval jsem jejich setkání od vedlejšího stolu a uvědomil jsem si, že to pohřbili. Lidi začali něco aktivně dělat, jiní zůstali u starého a už se začali sobě navzájem vzdalovat. V tomto vzdalování byly i zlé tóny jako „On se odrodil...“ „On s námi nechce už nic mít...“ a na povrch se dostávaly různé skutečnosti, kdo byl v partaji a podobně. Docházelo k tomu, že stálé party se rozplývaly a šlo to někde do ztracena. Samozřejmě se toho zachovalo spousty, ale hlavně v

kvantitě už tramping nebyl tak silný. Projevilo se to ještě daleko později, nejen bezprostředně po listopadu 1989, a sice hlavně v jedné, starší důležité věci. Tramping vždy napájely tábornické oddíly, skauti, pionýři, Tábornická unie, sportovní oddíly(...).Lidi, kteří byli trampové a pracovali s mládeží. Děti atmosféru nasály, všechno, včetně zvyků, vztahu k přírodě, písniček a rodila se z nich nastupující generaci mladých trampů. Tyto věci začaly později zanikat. Nebyly oddíly, vedoucí měli méně času, začali podnikat, existovalo spoustu možností jak se realizovat. Najednou tady nebyla žádná "přípravka".

Myslíte si tedy, že nová tramská generace po roce 1989 již nevznikla?

Kvantitativně to takto nelze shrnout. Řekl bych, že další tramská generace zde vznikla pouze ve velmi omezené míře, vzhledem k předešlé masovosti hnutí – dříve lidi spojoval protest a existovala zde zásobárna "mladé krve"...

Vznikají ještě tramské osady?

Musím říct, že pouze velmi sporadicky a jak zpívá Honza Nedvěd : „Všichni se znaj“...

Jakou roli hraje na současných festivalech tramská hudba?

Pokud jde o stěžejní festivaly, které lze ještě s tramskou hudbou spojit, jako je například Zahrada, Mohelnický dostavník, Prázdniny v Telči, Folková růže a jiné...tak ty už jsou ve větší či menší míře multižánrové, tedy nezahrnují pouze škatulku F&C&T - folku, country a tramské písně, ale orientují se i na další styly, folkrock, etno a mnoho dalších. Tramsky orientovaných festivalů už je málo, jsou maličké a někdy trochu "samožerné". Již zhruba pětatřicet let také existuje Festival tramské písně v Horním Jelení. Jedná se o velmi ortodoxní tramský festival. Festival je veden lidmi z nejortodoxnějších tramských kruhů, každá kapela, která se na festival přihlásí musí povinně zazpívat tramskou píseň, která vznikla před rokem 1950. Jasně tak naznačují, že "moderna" jako "ryvolovky" tam nepatří. Jde to až do takových extrémů, že když porota vyzvedne nějakou kapelu, ale ta zrovna zní jaksi moderněji, pořadatelé zruší verdikt poroty. Ale to už je skutečně extrém horší staré vrstvy ortodoxních trampů.

Myslíte si, že tramping v něčem předběhl svoji dobu? Narážím zde na vzpomínky pamětníků, kteří zdůrazňují více či méně ekologickou uvědomělost trampů a jejich ohleduplnost k přírodě. Na Portě prý po festivalu nezbyl na zemi ani papírek...

Publikum bylo k ohleduplnosti k přírodě vychováno, proti tomuto mastnáctví. Ale tento vliv byl znát již od první republiky. Jseš slušný člověk, tak nenecháš v přírodě papír. Tyto myšlenky se pak přesunuly na festivaly a tak jako trampové byli ještě v šedesátých letech docela drsní – na prvním ročníku Porty v kulturním domě v Ústí nad Labem se střílelo v sále z poplašňáků, ale i ostrými do vzduchu – tak se později, obzvláště v době normalizace, vše převalilo do jistého pasivního slušáctví. V tom spočívala ta síla, lidé drželi pohromadě a byli k sobě strašně slušní. Vlastně jim nikdo nic nemohl vytýkat. To byla taková ta “nedvědovská vrstva”. Později se věc rozvinula již všemi směry...

V čem vidíte hlavní význam festivalu Porta?

Nejprve jsme začali v malém měřítku v Ústí nad Labem v sále kulturního domu. Později tam byla Porta zakázána a festival se stěhoval od sálu k sálu, a pak se akce začala přesouvat do sportovních hal a nakonec do plzeňských amfiteátrů – nejprve do malého, později do velkého na Lochotíně. No a když tam přišlo 30 000 lidí, kteří myšlenku Porty respektovali a prožívali ji, byl to pro ně neobyčejný zážitek, který nikde jinde v této zemi nemohli zažít. Nabušilo je to energií, dobilo jim to baterky. Těm lidem je dnes třeba padesát let a víc, ale dodnes to mají v krvi. Speciálně na Portě se magma trampského myšlení u diváků přetavovalo v protest, který tam vnesli písničkáři i jiní muzikanti.

V roce 1989 na Portě údajně kolovala petice “Několik vět“...

Ano, to je pravda. V jednom pavilonu jsme tam měli přímo podpisové archy. Když začal tento ročník, atmosféra byla již dost uvolněná. Na začátku akce si nás svolal vrchní svazák, který měl na festival dohlížet. Říkal nám : „Musíme dávat pozor...musíme hlídat, aby se nic nepříhodilo..“. Ujistili jsme ho, že vše bude v pořádku. Potom jsem obešel muzikanty a řekl jim : „První tři dny to necháme v klidu a pak to na Dvoraně všechno vybalíte...“. Muzikanti skutečně hráli naživo skladby, které nikdy předtím veřejně nehráli. Byla to smršť! Stál jsem u zvukařského stanu a kousek od nás seděl na zídce člověk, který evidentně vypadal jako příslušník Stb. Asi tři neděle předtím ustříhli v Bratislavě zvuk Ivanu Hoffmanovi, který měl jako host vystoupit na koncertě Joan Baez. Byli jsme připraveni bránit aparaturu vlastními těly. Nakonec to prošlo.

Řekl bych, že na Portě nasálo to neuvěřitelné množství lidí inspiraci k událostem, které přišly na podzim. Koneckonců, na Národní třídě se v listopadu zpívalo "Jednou budem dál", píseň, kterou se všichni na Portě naučili (česká verze amerického tradicionálu "We Shall Overcome" - pozn.ed.).

Do jaké míry byla organizace Porty pod politickou kontrolou? Pamětníci uvádí, že v roce 1986 byl v areálu festivalu umístěn nápis „Regane, stůj, svět není tvůj!“.

Tento nápis tam umístili svazáci. Ale to, že věci mají pod kontrolou si pouze mysleli. Takhle to skutečně bylo. Toto je skutečně samo o sobě téma na několikahodinovou debatu. Když jsem s Portou začal, organizovala jí Tábornická unie, pracoval tam Wabi Ryvola a bylo snadné se domluvit. Tou dobou už jsem měl jeden obrovský festival za sebou – Folk a Country festival v Lucerně, s účastí deset tisíc diváků každý rok. Rozhodl jsem se zkusit i Portu a nakonec jsme ji vybojovali. Ale Tábornická unie se později vtělila do Socialistického svazu mládeže a hlavní slovo přešlo na ně. Byly dvě možnosti. Nechat vše plavat a festivalu se vzdát. Bylo to opravdu obtížné rozhodování. Nakonec převládla varianta, která spočívala v tom, že i když oni dávali razítka, my jsme dělali věci po svém, svazáci kontrolovali texty a věšeli nápis „Regane, stůj,...“. Ale mohu říct, že toto byl skutečně největší extrém, který se tam objevil. Vždy záleželo jen na povaze lidí, co schvalovali, byli mezi nimi i normální. Z organizace festivalu jsem byl také dvakrát z funkce dramaturga vyhozen, ale nahradili mě člověkem, který o půl roku později emigroval(...). Svazáci si i po listopadu řekli, že vše je mrtvé, ale Portu by si, vzhledem k jejímu obrvskému vlivu, měli uhlídat. Tito post-svazáci si posléze nechali Portu registrovat jako ochrannou známku a mysleli si, že pro ně budeme dále pracovat. A to byl důvod, proč jsme nakonec od Porty odešli a založili festival Zahrada.

Děkuji za rozhovor a přeji hezké léto.

8. Závěr

V předcházejících kapitolách jsem se pokusil představit tramping za pomoci bližší analýzy některých jeho konstitutivních aspektů a projevů, které přímo či zprostředkovaně zasáhly širší společenské spektrum obyvatelstva Československa/České republiky.

V první části jsem se pokusil nastínit problematičnost samotného vymezení pojmu tramping. Zařazení fenoménu do historického kontextu odhalilo některé příčiny a následky proměn trampingu, které se objevily jako důsledek určitých zlomových období. Jedině vztažením tématu ke konkrétním socioekonomickým podmínkám lze rozkrýt variabilitu, která se v rámci tohoto volně organizovaného hnutí realizovala v průběhu dvacátého a na prahu jedenadvacátého století. Na základě provedeného rozboru lze identifikovat čtyři klíčové momenty v dějinách trampingu. První z nich představuje rozmezí let 1919 -1939 a můžeme ho nazvat zlatým věkem klasického trampingu. Jedná se o dobu vzniku trampingu na základě myšlenek woodcraftu, skautského hnutí a inspirace dobrodružnou literaturou a filmem. Druhá etapa, jejíž význam jsem chtěl zdůraznit, spadá do šedesátých let, kdy dochází k opětovnému růstu zájmu o tramping vlivem uvolňování tlaku tehdejší komunistické diktatury. Třetí období na druhé bezprostředně navazuje a představuje úsek tzv. normalizace, kdy se tramping opět dostává do rozporu s vládní ideologií. Posledním zásadním momentem je pád železné opony v roce 1989, po němž tramping ztrácí jisté výsadní postavení na poli volnočasových aktivit.

Vymezení trampingu jako subkultury a následné zpřesnění tohoto zařazení je užitečným krokem k dalšímu poznání tohoto fenoménu. Druhá kapitola je tedy koncipovaná jako rozbor vlastností a specifických projevů, na jejichž základě si můžeme dovolit tramping jako subkulturu charakterizovat. Jedná se především o spontánní proces vzniku, typické projevy v oblékání, systém hodnot, ze kterých tramping vycházel a které modifikoval, existence slangu a rituálů, vztahu ke sportu, hudebního projevu a jeho významu. Důležitým prvkem při formování trampingu jako subkultury bylo také vymezení hnutí vůči většinové společnosti, které pomáhalo k definování jeho hranic. Přesnějšímu ukotvení trampingu v sociálním kontextu napomůže spojení s konceptem generační kultury, generačních kulturních seskupení a generačně zájmových skupin, které berou v potaz důležitost vývoje aktérů hnutí spolu s rostoucím věkem za předpokladu součinného působení dějinných souvislostí. Na základě těchto poznatků lze tramping vymezit jako zájmovou subkulturu s výrazným generačním zakotvením.

Vliv trampingu na strukturu a formu druhého bydlení na území České republiky je tématem třetí části práce. V té jsem zdůraznil především míru, se kterou se tramping projevil na rekreačním chování populace. Tramping položil základy chatařství, které se z něj později vydělilo jako svébytný způsob trávení volného času. Vzájemné vztažení těchto dvou jevů pak odhaluje zajímavé odlišnosti i paralely. Jejich bližší analýza pak přispívá k celkovému pochopení dnešního stavu druhého bydlení v České republice.

Spojením trampingu s konceptem nomádství Michela Maffesoliho se nabízí jedna z cest k pochopení motivů a přitažlivých prvků trampingu. V optice tohoto přístupu se tramping jeví jako projev antropologické konstanty bloudění, latentně ve společnosti přítomné po staletí, i jako pole pro realizaci mnohačetnosti lidských identit. Souvislosti Maffesoliho koncepce s trampinkem jsou dle mého názoru inspirujícím podnětem k dalšímu bádání.

Závěrečná část práce představuje záznam strukturovaného rozhovoru s Michalem Juppem Konečným, jedním z nejvýznamnějších představitelů poválečné tramské generace. Názory a vzpomínky osobnosti, která má podíl na tom, že píseň "Rosa na kolejích" je vnímána jako druhá tramská hymna a v obecném povědomí téměř zlidověla, jsou pro tuto práci cenným přínosem a vhodně doplňují celé vyznění textu.

Dalším ze sociologicky relevantních směrů jimiž by se mohlo ubírat mé budoucí bádání je například kvalitativní výzkum v jednotlivých osadách, který by mohl detailněji přispět k poznání současných proměn, jimiž tramping prochází. Zajímavou oblastí, hodnou pozornosti, je rovněž proces sociální konstrukce romantizujícího vidění světa, jež v trampingu nachází jednu ze svých podob.

9. Summary

The aim of this theoretical paper is to describe and analyze some of the most important sociological aspects of the tramping movement which had a serious impact upon many areas of leisure activities in the Czech republic.

Beginning with a brief historical outlook, it was shown how the tramping movement have substantially been affected by specific historical circumstances. This part endeavoured to point out the most important periods which had a formative impact on the process of the tramping movement development into an incommutable part of the Czech culture.

The following section of the paper is designed as an attempt to categorize the movement within the broader social context. I emphasized some of its significant features, allowing us to analyze the tramping movement through the concept of subculture with consideration of some strong ties to particular generations.

Czech tramping was also a very important element in the development of second housing, especially in the surroundings of Prague. In its early stages, the movement defined the structure and the basic shape of recreational settlements which later became the typical part of the Czech landscape. I focused mainly on the relation between the tramping movement and the cottage culture and its changes through the course of time.

The next chapter is centered around Michel Maffesoli's concept of nomadism which could serve as a useful analytical tool to understand some of the crucial characteristics of the tramping. This angle of view gives us a chance to gain a better understanding of underlying causes of tramping.

Since the mid-60's, Michal Jupp Konečný has been a part of the most influential circles of the tramping movement. His opinions and memories, presented in the last section of the paper in the form of the interview, offer an erudite insight into the tramping movement's development.

The general purpose of the paper is to open up the tramping movement for further sociological research.

Bibliografie, zdroje:

Baker, Ch. 2006 : Slovník kulturních studií. Praha: Portál

Bek, M. 1993 : Vybrané problémy hudební sociologie. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého

Bek, M. 2003 : Konzervatoř Evropy? K sociologii české hudebnosti. Praha : KLP – Koniasch Latin Press

Berka, M. 1991 : Posázavský pacifik – Historie železnice a trampingu na Zlaté řece. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů (NADAS)

Bičík, I. 1993 : „Contribution to the assessment of changes in land use (on an example of recreation environs of Prague).”, Acta Universitatis Carolinae – Geographica, 2

Bičík, I. a kol. 2001 : Druhé bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Blažek, B. 1998 : Venkov města média. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)

Blažek, B. 2002 : „S úsměvem idiota proti ideologii.”, Přítomnost, léto

Bobíková, L. 2006 : „Když vlajka vzhůru letí.”, Magazín Práva, 21

Bobíková, L. 2006 : „Svojsíkovi Junáci.”, Magazín Práva, 15

Borecký, V. 2005 : Imaginace, hra a komika. Praha: Triton

Bradbury, Ray 1989 : Kaleidoskop. Praha: Odeon

Bren, P. 2002 : „Weekend Getaways: The Chata, the Tramp, and the Politics of Private Life in Post-1968 Czechoslovakia.” In: Crowley, D., Reid, S.E. (eds.) 2002 : Socialist Spaces : Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc. Oxford: Berg

Buriánek, J. 2001 : Sociologie pro střední a vyšší odborné školy. Praha: Fortuna

Český nohejbalový svaz [online]. "Jak šel čas.", sdotupné z WWW :

http://nohejbal.org/index.php?option=com_content&task=view&id=122&Itemid=116

Dohnalová, L. 1995 : „Hudba a moc na konferenci v Lyonu.”, Hudební věda, 1

Duffková, J. 2002 : „První a druhý domov – Vývoj české záliby v chataření a chalupaření z pohledu sociologie.”, Přítomnost, léto

Duffková, J., Urban, L., Dubský, J. 2008 : Sociologie životního stylu. Plzeň: Aleš Čeněk

Eyerman, R., Jamison, A. 1998 : Music and social movements : mobilizing traditions in the twentieth century. Cambridge: Cambridge University Press

Fialová, D. 1999 : „Druhé bydlení – nedílná součást našeho venkova.”, Geografické rozhledy, 4

Franklin, A. 2003 : Tourism : An Introduction. London: SAGE Publications

Gardavský, V. 1993 : „On geography of recreation.”, Acta Universitatis Carolinae – Geographica, 2

Geist, B. 1992 : Sociologický slovník. Praha: Victoria Publishing

Geler, K., Thorton, S. (eds.) 1997 : The Subcultures Reader. London: Routledge

Giddens, A. 1999 : Sociologie. Praha: Argo

Goffman, E. 1999 : Všichni hrajeme divadlo : sebezprezentace v každodenním životě. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon

Gruber, R.E. 2005 : „Tramping to Czechgrass“, New Leader, 5

Horská, P., Maur, E., Musil, J. 2002 : Zrod velkoměsta (Urbanizace českých zemí a Evropa). Praha, Litomyšl : Paseka

Huizinga, J. 1971 : Homo ludens : o původu kultury ve hře. Praha: Mladá fronta

Huk, J. 2002 : „Včera hrušky a zelí, dnes trávník s bazénem – Chataři a chalupáři mezi reálným socialismem a kapitalismem.“, Přítomnost, léto

Hurikán, B. 1990 : Dějiny trampingu. Praha: Novinář

Janáček, P. 2004 : Literární brak : operace vyloučení, operace nahrazení, 1938 – 1951. Brno: Host

Janalík, O. (ed.) 1970 : Stavíme chatu : Chata váš domov. Praha: Merkur

Jandourek, J. 2003 : „České trampování není jen cestování : Tramping začal jako trochu divoké skautství a nakonec se stal silným společenským hnutím.“, Mladá fronta Dnes – Ekonomika, 35

Jarvie, G., Maguire, J. 1998 : Sport and leisure in social thought. London, New York: Routledge

Jirásek, Pavel 1999 : „Český meziválečný tramping.“, Živel, 15

Juřík, V. 1969 : Místo a postavení sociologie kultury. Ostrava: Krajské kulturní středisko

Kabátek, A. 1989 : „Mládež – generace – kultura.“, Sociologický časopis, 5

Kabátek, A. a kol. 1989 : Mládež a malé sociální skupiny. Praha: Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV

Kadlec, A., Kadlecová, A. 1968 : Rekreační chalupy. Praha: SNTL

Keller, J. 2002 : Úvod do sociologie. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)

Kłoskowská, A. 1967 : Masová kultura : Kritika a obhajoba. Praha: Svoboda

Kostecký, R. ml. 2005 : Tramping a trampská píseň na Vltavotýnsku (70 let osady Samotáři). Týn nad Vltavou: Městské muzeum Týn nad Vltavou

- Kotek, J. 1995 : „Lidovka a trampská píseň meziválečného období.“, Hudební věda, 2
- Kowalczyk, A. 1993 : „Second Homes in Poland.”, Acta Universitatis Carolinae – Geographica, 2
- Kowalczyk, A. 1993 : „The socio – geographical problems of second homes in the Warsaw region.“, Acta Universitatis Carolinae – Geographica, 2
- Kresánek, J. 1961 : Sociálna funkcia hudby. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
- Krško, J. 2006 : „Podíl trampů na kulturním dění Rakovnicka za první republiky.“, Rakovnický historický sborník, 7
- Kučerová, B. 2001 : „Tramping – fenomén ryze český.“, Literární noviny, 21
- Lapka, M. 2008 : Úvod do sociologie krajiny. Praha: Karolinum
- Larsen, J., Bærenholdt, J.O., Haldrup, M., Urry, J. 2004 : Performing Tourist Places. Aldershot, Burlington: Ashgate Publishing Company
- Librová, H. 1987 : Sociální potřeba a hodnota krajiny. Brno: Univerzita J.E. Purkyně – Filozofická fakulta
- Librová, H. 1988 : Láska ke krajině?. Brno: Blok
- Liga Lesní moudrosti [online]. “Devět hlavních zásad woodcraftu.“, dostupné z WWW : http://www.woodcraft.cz/index.php?right=filozofie_9zasad&lan=cs
- Literáková, B. D. 1998 : Trampské přezdívky – diplomová práce. Praha: FF UK – slovanská filologie
- Literáková, B.D. 1998 : Trampské přezdívky - diplomová práce. Praha: FF UK – Katedra českého jazyka a literatury
- Löfgren, O. 1999 : On holiday : a history of vacationing. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press

- Lužný, D. 2002 : „Blíže lidem, věcem, hlíně...”, Přítomnost, léto
- Maffesoli, M. 2002 : O nomádství. Praha: PROSTOR
- Machonin, P. 2005 : Česká společnost a sociologické poznání : (problémy společenské transformace a modernizace od poloviny šedesátých let 20. století do současnosti). Praha: ISV
- Makásek, I. 2001 : Poselství Svatojánských proudů : příspěvek k rané historii skautingu, vodáctví a trampingu středních Čech. Praha: Ostrov
- Marada, M. 1999 : „Památky lidového stavitelství“, Geografické rozhledy, 4
- Merton, R. K. 2000 : Studie ze sociologické teorie. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)
- Moidl, Z., Moidlová, O., Smlsal, J. 2008 : Kronika východočeského trampingu – Chrudimsko 1912 – 2008. Liberec: Nakladatelství a vydavatelství Rosa
- Musil, J. 1967 : Sociologie soudobého města. Praha: Svoboda
- Musil, J. 1986 : Sociologie pro architekty a urbanisty – I.. Praha: ČVUT
- Musil, J. 2004 : „Zanedbávané téma : přátelství v soudobých společnostech.“, Sociologický časopis, 4
- Ortová, J. 1999 : Kapitoly z kulturní ekologie. Praha: Karolinum
- Pácl, P. 1990 : Ke kořenům evropského myšlení o volném čase (Autoreferát disertace k získání hodnosti kandidáta filozofických věd). Brno: Vědecká rada FF MU v Brně
- Pácl, P. 1988 : Sociologie životního způsobu. Praha: SPN
- Parker, S. 1976 : The Sociology of Leisure. London: Allen and Unwin
- Petrusek, M. (ed.) 1996 : Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum

- Petrusek, M. 1992 : Alternativní sociologie : úvahy o smyslu sociologie v nealternativní společnosti. Praha: Klub osvobozeného samizdatu
- Rak, J. 2005 : „Literární brak.“, Reflex, 29
- Rejzek, J. 2001 : Český etymologický slovník. Voznice: Leda
- Rojek, Ch. 1993 : Ways of Escape : Modern Transformations in Leisure and Travel. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Macmillan Press Ltd.
- Roučka, M. 1993 : „Šumava – regional probe 1990“, Acta Universitatis Carolinae – Geographica, 2
- Sak, P. 2000 : Proměny české mládeže. Praha: Petrklíč
- Seton, E.T. 1990 : Dva divoši. Praha: Albatros
- Skautský svět, Junák – svaz skautů a skautek ČR [online]. “Co je vlastně skauting?“, dostupné z WWW : <http://verejnost.skaut.cz/skauting/co-je-vlastne-skauting/>
- Smith, G. 2006 : Erving Goffman. London, New York: Routledge
- Tajovský, V. 1972 : Rekreační chaty : Individuální výstavba a montované typy. Praha: SNTL
- Tesař, M. 2008 : „Trampeká píseň : world, nebo czech music?“, [online], dostupné z WWW : <http://hudba.proglas.cz/detail-clanku/trampek-pisen-world-nebo-czech-music-2-cast.html>
- Texler, J. 1996 : Despotický socialismus : selhání utopie. Praha: Academia
- Trampeká osada Hraboši [online]. Trampeký slovník naučný. dostupné z WWW : <http://tohrabosi.webgarden.cz/trampek-slovník-naucny/abecednik.html>
- Tyslová, I. 2006 : Tramping : uchopení sociokulturního fenoménu trampingu instrumenty kulturologické metodologie – diplomová práce. Praha: FF UK - Katedra kulturologie

Urry, J. 2002 : The Tourist Gaze. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications

Vacková, D. 2008 : Pěší vandr po lesích a lidech. Praha: Lika klub

Vágner, J., Fialová, D. a kol. 2004 : Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku. Praha: Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta

Vinklát, P. D. 2004 : Kronika trampingu v Jizerských horách 1934 – 2004. Liberec: Knihy 555

Vondrák J., Skotal F. 2004 : Legendy folku & country. Brno: Nakladatelství Jota s.r.o.

Waic, M., Kössl, J. 1992 : Český tramping 1918 – 1945. Praha, Liberec: Práh, Ruch

Zahradníček, L. 2000 : „Karlovarský tramp Jindra Marek mluvčím vlády ČR“, Týdeník Karlovarska, 24

Zapletalová, V. 2007 : Chatařství / Summerhouses – Architektura lidských snů a možností. Brno: ERA

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. č. 1 : Do vnitřního kruhu má přístup jen tzv. ohňovec, případně vyvolení starší

Zdroj : <http://severnipomezi.webnode.cz/album/potlach-na-zabori-v-adru-6-6-09/#p1030196-jpg>

Obr.č. 2 : Trampský potlach

Zdroj: <http://severnipomezi.webnode.cz/album/potlach-na-zabori-v-adru-6-6-09/#p1030193-jpg>

Obr. č. 3: Osadní vlajka T.O. Pod Smrkem

Zdroj: http://tocernydelfin.rajce.idnes.cz/Vyrocní_ohň_T.O._Pod_smrkem/#27.zarí_T.O._Pod_smrkem_012.jpg

Obr. č. 4: Z osadních znaků je často patrný odkaz na woodcraft

Zdroj: : Moidl, Z., Moidlová, O., Smlsal, J. 2008: Kronika východočeského trampingu – Chrudimsko 1912 – 2008. Liberec: Rosa, str. 50

Obr. č. 5: Pozvánka na potlach/táborák – tzv. zvadlo

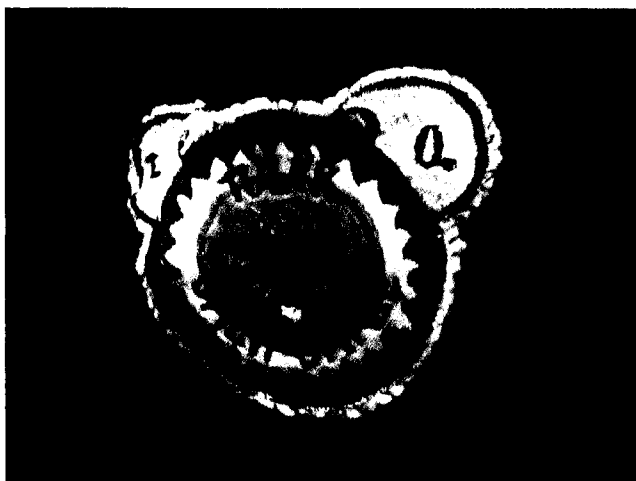
Zdroj: : Moidl, Z., Moidlová, O., Smlsal, J. 2008: Kronika východočeského trampingu – Chrudimsko 1912 – 2008. Liberec: Rosa, str. 120

Obr. č. 6: Trampská svatba, 2009

Zdroj: <http://www.folktime.cz/zajimavosti/tramska-svatba-roku.html>

Obr. č. 7: Osadní nášivka

Zdroj: http://tocernydelfin.rajce.idnes.cz/Vyrocní_ohň_TÖ_Pod_smrkem/#27.zari_TÖ_Pod_smrkem_033.jpg

Obr. č. 8: Trampské ozdoby

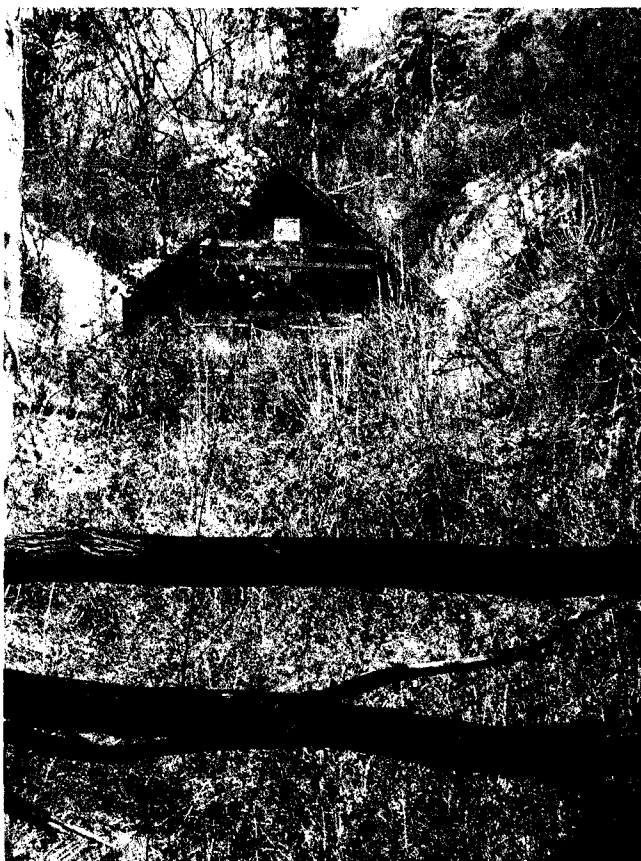
Zdroj: http://tocernydelfin.rajce.idnes.cz/Vyrocní_ohň_TÖ_Pod_smrkem/#27.zari_TÖ_Pod_smrkem_018.jpg

Obr. č. 9: Tramenské chaty byly budovány na hospodářsky obtížně využitelných místech, oblast Zlončice

Zdroj: archiv autora

Obr. č. 10: Tramenská chata v kotlině, oblast Zlončice

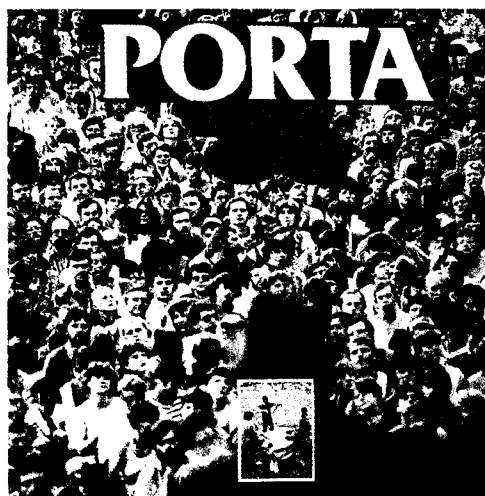
Zdroj: archiv autora

Obr.č. 11: Automobilismus měl vliv na kvalitativní proměny chatařství, oblast Zlončice

Zdroj: archiv autora

Obr. č. 12: Sampler z festivalu Porta 1986, Supraphon 1987

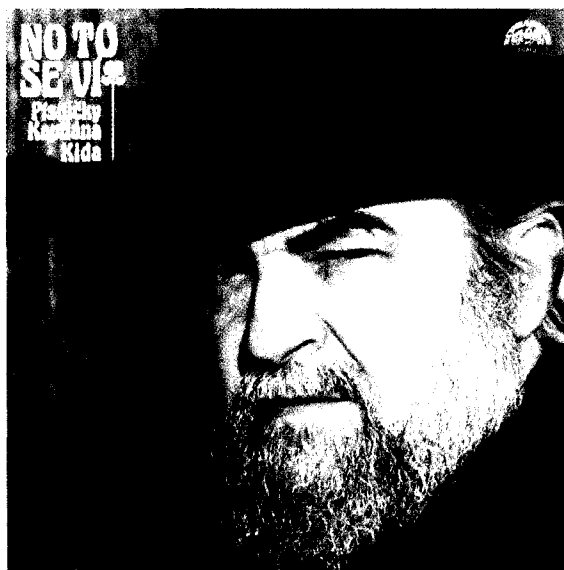
Zdroj: archiv autora

Obr. č. 13: Portýr – časopis festivalu Porta

Zdroj: archiv autora

Obr. č. 14: Kaptán Kid – jeden z tvůrců žánru moderní tramské písně. Supraphon, 1983

Zdroj: archiv autora